

Fundusze Europejskie

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Załącznik nr 1 do wniosku na wybór LSR

Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania – U ŹRÓDEŁ”

Lokalna strategia Rozwoju

Modliszewice, Maj 2023

Aneks nr 1

Luty 2024

Spis treści

Rozdział I Charakterystyka partnerstwa lokalnego	3
Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR	12
Rozdział III Partycypacyjny charakter LSR	18
Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR.....	35
Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia	51
Rozdział VI Cele i wskaźniki	61
Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustalania kryteriów wyboru	74
Rozdział VIII Plan działania	78
Rozdział IX Plan finansowy LSR	79
Rozdział X Monitoring i ewaluacja	80
Wykaz wykorzystanej literatury	83
Załączniki do LSR.....	84

Rozdział I Charakterystyka partnerstwa lokalnego

Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania – U ŹRÓDEŁ” (LGD) z siedzibą w Modliszewicach w Gminie Końskie jest stowarzyszeniem posiadającym osobowość prawną, działającym na podstawie wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego z dnia 12 marca 2008 roku pod numerem 0000301138. Nadzór nad działalnością sprawuje Marszałek Województwa Świętokrzyskiego. LGD działa na podstawie przepisów:

- ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2015 r. poz. 1393 z późn. zm.);
- ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz. U. z 2015 r. poz. 349);
- ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2015 r. poz. 378);
- rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013);
- rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej (Dz. U. L 231 z 30.6.2021)
- ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2014 r. poz. 1118 z późn. zm.);
- Statutu LGD „U ŹRÓDEŁ” uchwalonego Uchwałą Nr I/3/2023 Walnego Zebrania Członków z dnia 16 marca 2021 r. z późn. Zmianami oraz innych dokumentów wewnętrznych.

Opis tworzenia partnerstwa uwzględniający dotychczasowe doświadczenia

Początkiem prac nad LGD było utworzenie Stowarzyszenia „Kuźnia”, które zainicjowało prace nad budową trójsektorowego partnerstwa. Wstępnie planowany był udział jedynie gmin leżących nad rzeką Czarną, dlatego pierwotna nazwa miała brzmieć „Dolina Czarnej”. W późniejszym czasie nazwa Stowarzyszenia ulegała zmianom. Dopiero na spotkaniu założycielskim w dniu 7 listopada 2007 r. członkowie założyciele zdecydowali się na nazwę „U Źródeł”. Pierwsze rozmowy odbyły się z wóldarzami gmin Końskie, Gowarczów, Ruda Maleniecka, Smyków i Stąporków. Na sesjach Rad Gmin prezentowane były założenia programu Leader i od grudnia 2006 r. do kwietnia 2007 r. Rady podejmowały stosowne uchwały o przystąpieniu gmin do LGD. W międzyczasie do Stowarzyszenia dołączyły gminy Paradyż, Żarnów, Białaczów oraz Bliżyn, dzięki czemu obszar LGD objął 9 gmin z 3 powiatów i 2 województw. Czas od zainicjowania działań (marzec 2006 r.) do Zebrania Założycielskiego (7 i 21 listopada 2007 r.) był dość długi, co wynikało z konieczności spełnienia odpowiednich wymagań prawnych. Ostatecznie Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania - U Źródeł” otrzymało wpis w KRS z dniem 12 marca 2008 r.

W marcu 2023 nastąpiła kolejna zmiana obszaru LGD. Uchwałą Nr I/3/2023 Walnego Zebrania Członków z dnia 16 marca 2021 r. podjęto decyzję o wycofaniu gmin Paradyż, Żarnów, Białaczów z partnerstwa LGD. Na dzień dzisiejszy „Lokalną Grupę Działania - U ŹRÓDEŁ” tworzy 6 gmin z obszaru województwa świętokrzyskiego: Bliżyn, Gowarczów, Końskie, Ruda Maleniecka, Smyków, Stąporków. Przyjęty kształt obszaru wynika ze Statutu „Lokalne Grupy Działania - U ŹRÓDEŁ” wdrożonego na mocy Uchwały Nr I/3/2023 Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania – U ŹRÓDEŁ” z dnia 23 lutego 2023 roku. Przy budowaniu partnerstwa stale korzystano z fachowej pomocy m.in. specjalistów ds. przedsiębiorczości oraz aktywizacji i rozwoju obszarów wiejskich.

Członkowie, jak i kadra LGD posiadają niezbędne doświadczenie oraz wiedzę z zakresu rozwoju obszarów wiejskich i podejścia Leader, a także udokumentowane doświadczenie w zakresie realizacji operacji lub projektów z zakresu rozwoju obszarów wiejskich współfinansowanych ze środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej.

W 2009 r. LGD wzięło udział w konkursie na wybór Lokalnej Strategii Rozwoju. W tym samym roku zatrudnionych zostało trzech etatowych pracowników i zrealizowano zadania związane z zapewnieniem odpowiedniej bazy lokalowej, przeprowadzaniem pierwszych szkoleń i warsztatów dla liderów społeczności lokalnej oraz członków Rady LGD, świadczeniem usług doradczych w zakresie składania wniosków, promocji LGD i upowszechniania LSR, badań i analizy potencjału obszaru. Od początku działania, funkcje kierownicze w Biurze LGD pełniło dwóch członków Zarządu zatrudnionych na umowę zlecenie. Od 2010 r. Stowarzyszenie bierze udział w różnego rodzaju imprezach i wydarzeniach, dzięki którym promuje swoją działalność statutową wśród mieszkańców nie tylko gmin obszaru LGD, ale także w całym regionie. Corocznie organizowano spotkania w różnych miejscowościach z gmin obszaru działania LGD, mające na celu aktywizację lokalnej społeczności. Tematem spotkań było informowanie o bieżących działaniach Stowarzyszenia na obszarze LGD, m.in. postępach prac związanych z powstaniem „Piekielnego Szlaku”. Odbywały się również konsultacje dotyczące zmian i aktualizacji LSR. W ramach wyjazdów szkoleniowych dla liderów lokalnych społeczności prezentowano dobre przykłady pozyskiwania środków unijnych z PROW, odwiedzając lokalne grupy działania, z którymi wcześniej nawiązano współpracę, bądź wydarzeniach regionalnych. Warto odnotować, że dzięki działalności LGD powstała mapa promująca obszar, a także filmy reklamowe.

„LGD - U ŹRÓDEŁ”, jako rezultat wdrażania LSR finansowanej z PROW 2007–2013 założyło osiągnięcie 3 celów ogólnych oraz przypisanych im celów szczegółowych i przedsięwzięć. W raporcie Ocena funkcjonowania Stowarzyszenia „LGD - U ŹRÓDEŁ” wskazano, że 15 stycznia 2009 r. do Instytucji Wdrażającej Oś LEADER został złożony wniosek o wybór LGD do realizacji opracowanej w 2008 r. LSR. Umowę ramową zawarto 28 kwietnia 2009 r., natomiast umowa o przyznanie pomocy na funkcjonowanie LGD została podpisana 12 sierpnia 2009 r. Od tego roku trwała realizacja konkursów i naborów wniosków w ramach działań *Odnowa i rozwój wsi, Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw*, a także – uruchomionych w kolejnych latach z działania *Małe projekty i Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*. Zgodnie z Raportem Ewaluacja ex-post działań wdrażających Lokalną Strategię Rozwoju przez Stowarzyszenie LGD „U Źródleł” – łączny budżet na powyższe działania wynosił 8 322 000,00 zł (Działanie 4.1/413 „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju”). Ponadto w ramach działania 4.21 „Wdrażanie projektów współpracy”, LGD przydzielone zostały środki w kwocie 215 000,00 zł, (projekty: „Co kraj to obyczaj” , oraz AKTiW – w obydwu projektach LGD- U ŹRÓDEŁ było liderem partnerstwa) a w ramach działania 4.31 „Funkcjonowanie LGD, nabywanie umiejętności i aktywizacja” LGD dysponowała kwotą równą 2 080 000,00 zł. łączny budżet w ramach osi 4 wynosił 10 617 000,00 zł.

Do końca 2014 r. „LGD - U ŹRÓDEŁ” zorganizowała 23 nabory, w których potencjalni beneficjenci mieli możliwość składania wniosków w ramach 4 działań: *Odnowa i rozwój wsi* (9 naborów), *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw* (4 nabory), *Małe projekty* (8 naborów), *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej* (2 nabory). Łącznie do rozpatrzenia wpłynęło 228 wniosków. Rada LGD wybrała do dalszej oceny 177 wniosków (109

z działania Małe projekty, 53 z działania Odnowa i rozwój wsi, 11 z działania Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw oraz 4 z działania Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej), które stanowiły łącznie 78% wszystkich. Beneficjenci otrzymali dofinansowanie na realizację 128 projektów.

Podczas naborów ogłoszonych w latach 2008–2015 na realizację zadań w ramach działania Małe projekty, beneficjenci wykorzystali 86% środków założonych w budżecie LSR. „LGD -U ŹRÓDEŁ” ogłosiło nabory zgodnie ze swoim harmonogramem oraz z prawnymi możliwościami. Budżet LSR w ramach Małych projektów określono na poziomie 1 766 242,28 zł. W ramach tego działania LGD ogłosiło 8 naborów na łączną kwotę 2 771 754,22 zł, co wynikało z dokonywanych przesunięć niewykorzystanych środków na kolejne nabory. W sumie beneficjenci wykorzystali 1 521 214,61 zł. Na koniec okresu realizacji Strategii, LGD „U Źródleł” dysponowała kwotą 245 027,67 zł. W ramach działania Odnowa i rozwój wsi „LGD -U ŹRÓDEŁ” zakładało wydatkowanie środków na poziomie 4 328 025,72 zł. Beneficjenci wykorzystali natomiast kwotę 4 058 158,87 zł. Z kolei w przypadku działania Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw, spośród dostępnych środków w wysokości 2 048 325,50 zł, kwota 865 872,50 zł nie została rozdysponowana. Operacje przeprowadzone w ramach działania Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej opiewały na łączną kwotę 145 671,00 zł. Na koniec okresu realizacji LSR w ramach powyższego działania LGD dysponowało kwotą 33 735,50 zł. Łącznie w trakcie realizacji czterech działań, z kwoty określonej w LSR w wysokości 8 322 000,00 zł wykorzystano 6 907 497,48 zł, co stanowiło 83% zakładanej wielkości środków.

Kwota przeznaczona na realizację LSR wynosiła 8 322 000,00 zł, z czego ostateczna wypłacona pomoc finansowa beneficjentom wynosiła 7 184 976,88 zł co stanowiło aż 86% całego budżetu.

Ponadto poza wdrażaniem LSR, LGD zrealizowała 6 projektów ze środków innych niż oś 4 PROW 2007–2013 lub oś 4 PO RYBY 2007–2013, na łączną wartość 197 054,70 zł. Wśród nich znalazły się następujące projekty:

- „Świadomy obywatel” – celem była poprawa perspektyw rozwojowych mieszkańców gmin wiejskich powiatu w zakresie edukacji.
- „Świadomi obywatele i silne organizacje pozarządowe” – celem była poprawa perspektyw rozwojowych mieszkańców gmin wiejskich powiatu koneckiego oraz Gminy Bliżyn w zakresie edukacji mieszkańców.
- „Języki obce kluczem do mojej kariery” – dodatkowe zajęcia z języka angielskiego i niemieckiego.
- „Bezpieczeństwo dzieci i młodzieży przede wszystkim” – finansowany w ramach projektu „Świętokrzyski Fundusz Młodych Inicjatyw”.
- „Rodzina bezpieczna finansowo” – cykl szkoleń dotyczących zasad zarządzania finansami domowymi.
- „E – obywatel” – cykl szkoleń pozwalających na zdobycie umiejętności związanych z poruszaniem się po Internecie, korzystaniem z poczty elektronicznej, wypełnianiem e-deklaracji itp.

Jak wynika z przeprowadzonej ewaluacji zewnętrznej Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2014-2020 na koniec 2022 r. spośród planowanych wydatków w kwocie 10 647 000,00 zł wydatkowano 7 919 841,71 zł (74,39% planowanych środków). W ramach pierwszego celu szczegółowego „Piekielny Szlak” produktem turystycznym obszaru osiągnięte wskaźniki wskazują na bardzo zaawansowany stopień realizacji strategii. Zorganizowano już wszystkie zaplanowane wydarzenia dotyczące integracji branż mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru oraz promocji „Piekielnego Szlaku”. Zrealizowano również projekt współpracy „Marsz po zdrowie”. Odbyły się też wszystkie zaplanowane spotkania informacyjno-konsultacyjne z mieszkańcami. Podpisano umowy na działania z rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa w sektorze turystycznym, a do realizacji pozostają jedynie jeszcze dwa brakujące (z ośmiu) przedsięwzięcia dotyczące operacji polegających na otwarciu firmy z tego sektora. Do wykonania pozostały także działania związane z renowacją „Piekielnego Szlaku” i jedno wydarzenie promocyjne całego obszaru LGD.

W ramach drugiego celu szczegółowego Wsparcie przedsiębiorczości i aktywności mieszkańców pełnym sukcesem zakończyła się realizacja projektu współpracy „Czas na świętokrzyskie”. Bardzo bliskie zakończenia jest przedsięwzięcie dotyczące zbudowania/modernizacji obiektów infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i/lub

kulturowej (w chwili przeprowadzania ewaluacji brakowało do osiągnięcia stanu docelowego tylko jednego wskaźnika z 20). Zorganizowano zaplanowane spotkania informacyjno-konsultacyjne z mieszkańcami oraz przekroczono stan docelowy w przypadku wydarzeń związanych z integracją i aktywizacją organizacji pozarządowych, wydarzeń promocyjnych, wzmocnienia potencjału organizacji pozarządowych oraz mających na celu pokazania dobrych przykładów przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Zrealizowano także szkolenia dotyczące wzmocnienia kapitału społecznego i edukacji ekologicznej. Do wykonania pozostały brakujące operacje polegające na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa, ale w tym przypadku nie ma większych obaw co do osiągnięcia stanu docelowego z uwagi na duże zainteresowanie. Podobnie rzecz przedstawia się z przedsięwzięciem dotyczącym rozwoju działalności gospodarczej. W przypadku podejmowania działalności gospodarczej przez osoby do 29. roku życia zrealizowano natomiast już wszystkie wskaźniki.

Należy zauważyć, że zdecydowana większość wskaźników została już osiągniętych i nie ma większych obaw co do realizacji strategii. Osiągnięcie wartości docelowych świadczy o bardzo dobrej organizacji pracy, a także dobrym tempie ogłaszania i rozstrzygania naborów. Poniższa tabela pokazuje jak przedstawiają się kwestie dotycząca przyznania i wypłaty środków.

Tabela 1 Finansowy postęp w realizacji LSR na lata 2014-2020 – stan na dzień 31.12.2022 r.

Nazwa	Budżet w LSR [PLN]	Pomoc przyznana		Pomoc wypłacona	
		Realizacja budżetu [PLN]	Realizacja budżetu [%]	Realizacja budżetu [PLN]	Realizacja budżetu [%]
1.1.1 Marsz po zdrowie	387 500,00	387 498,00	100,00%	0,00	0,00%
1.1.2 Integracja branż mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru: zakwaterowanie i usługi gastronomiczne, kultura, rozrywka i rekreacja, handel hurtowy i detaliczny	50 000,00	47 110,00	94,22%	46 620,00	93,24%
1.1.3 Animacja, edukacja i współpraca z mieszkańcami obszaru	50 000,00	50 000,00	100,00%	45 992,51	91,99%
1.1.4 Zbudowanie i marketing produktu turystycznego „Piekielny Szlak”	50 000,00	50 000,00	100,00%	50 000,00	100,00%
1.1.5 Podejmowanie działalności gospodarczej w sektorze turystycznym	480 000,00	360 000,00	75,00%	360 000,00	75,00%
1.1.6 Tworzenie lub rozwój atrakcyjnych produktów turystycznych w sektorze turystycznym	500 000,00	410 978,00	82,20%	113 490,00	22,70%
1.1.7 Wydarzenia na „Piekielnym Szlaku” i w Parkach Nordic Walking.	577 000,00	180 211,00	31,23%	180 211,00	31,23%
1.1.8 Renowacja "Piekielnego Szlaku".	50 000,00	0,00	0,00%	0,00	0,00%
1.1.9 Promocja obszaru LGD.	50 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00%
1.1.10 Promocja szlaków rowerowych i zasobów obszaru LSR.	512 500,00	0,00	0,00%	0,00	0,00%
1.2.1 Czas na świętokrzyskie – działania marketingowe	40 000,00	40 000,00	100,00%	39 900,00	99,75%

1.2.2 Infrastruktura turystyczna, rekreacyjna i/lub kulturowa	2 835 000,00	2 398 269,71	84,60%	2 392 787,71	84,40%
1.2.3 Integracja i aktywizacja organizacji pozarządowych	50 000,00	46 668,00	93,34%	46 129,00	92,26%
1.2.4 Animacja, edukacja i współpraca z mieszkańcami obszaru	50 000,00	50 000,00	100,00%	11 290,00	22,58%
1.2.5 Marketing obszaru LGD	200 000,00	200 000,00	100,00%	0,00	0,00%
1.2.6 Podejmowanie działalności gospodarczej	1 520 000,00	1 040 000,00	68,42%	960 000,00	63,16%
1.2.7 Podejmowanie działalności gospodarczej przez osoby do 29. roku życia	560 000,00	560 000,00	100,00%	560 000,00	100,00%
1.2.8 Promocja dialogu międzypokoleniowego	300 000,00	149 925,00	49,98%	0,00	0,00%
1.2.9 Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich – dobre przykłady	50 000,00	48 500,00	97,00%	48 441,00	96,88%
1.2.10 Rozwój działalności gospodarczej	2 000 000,00	1 614 627,00	80,73%	1 075 017,00	53,75%
1.2.11 Wzmocnienie kapitału społecznego poprzez działania edukacyjne	115 000,00	111 994,00	97,39%	111994,00	97,39%
1.2.12 Praktyczna edukacja ekologiczna	60 000,00	58 135,00	96,89%	58135,00	96,89%
1.2.13 Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych	160 000,00	115 926,00	72,45%	115 797,00	72,37%

W ramach strategii realizowanej w okresie 2014-2020 „Lokalna Grupa Działania - U ŹRÓDEŁ” w dużym stopniu skupiło się na realizacji projektów rozwijających potencjał obszaru LGD. Sztandarową inicjatywą realizowaną w ww. okresie programowania był „Piekielny Szlak” – licząca blisko 225 km trasa turystyczna łącząca Piekło i Niebo - dwie miejscowości położone w gminie Końskie. Szlak wiedzie przez tereny powiatów: koneckiego skarżyskiego i opoczyńskiego z których sześć gmin jest członkami Stowarzyszenia “Lokalna Grupa Działania - U ŹRÓDEŁ” i ukazuje najciekawsze atrakcje turystyczne tego obszaru: rezerваты i pomniki przyrody, muzea techniki i miejsca związane z odlewnictwem, a także zabytki sakralne oraz miejsca wypoczynku i rekreacji.

PIEKIELNY SZLAK

Rysunek 1 Logotyp "Piekielnego Szlaku", Źródło: <https://www.uzrodel.pl/lqd-u-zrodel/turystyka-i-promocja-obszaru-lqd/piekielny-szlak/61-turystyka-i-promocja-obszaru-lqd-piekielny-szlak>

Szlak został wytyczony i oznakowany dzięki staraniom poszczególnych samorządów, a dzięki wsparciu ze środków Unii Europejskiej przyznanemu w ramach realizacji programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, szlak został wyposażony w niezbędną infrastrukturę - drogowskie tablice informacyjne i miejsca odpoczynku (zadaszone stoły, ławki, altany, stojaki na rowery, miejsca do organizacji ogniska, miejsca biwakowe). Opracowano stronę internetową dostępną pod adresem <https://www.piekielnyszlak.pl/> oraz opracowano koncepcję modelowych elementów małej infrastruktury turystycznej. Stworzona została również identyfikacja graficzna szlaku, która ma za zadanie identyfikację i promocję produktu „Piekielnego Szlaku”.

Wykorzystując doświadczenie z minionego okresu programowania oraz dostrzegając skuteczność partnerskiego i oddolnego charakteru LSR w spójnym rozwoju obszarów nią objętych, Stowarzyszenie „LGD - U ŹRÓDEŁ” opracowało niniejszą Strategię Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność z uwzględnieniem rekomendacji płynących z raportu ewaluacyjnego. Jak wynika z raportu, należy w kontynuować promocję i rozwój produktu lokalnego jakim jest „Piekielny Szlak” oraz kontynuować działania związane z poprawą infrastruktury na terenie działalności LGD i wzmocnić aktywizację lokalnej społeczności. Obecna sytuacja związana ze zmianą obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju powoduje, iż dla zapewnienia kontynuacji procesu rozbudowy infrastruktury „Piekielnego Szlaku” niezbędna będzie współpraca „Lokalnej Grupy Działania -U ŹRÓDEŁ” z Lokalną Grupą Działania „Nasza Ziemia” w Opocznie, do której włączone zostaną gminy z województwa łódzkiego: Żarnów, Białaczów i Paradyż.

Funkcjonowanie „Lokalnej Grupy Działania - U ŹRÓDEŁ” opiera się o partnerstwo pomiędzy członkami, które jest również realizowane na etapie wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju. W proces przygotowania dokumentu włączeni zostali wszyscy dotychczasowi partnerzy. Partnerstwo przejawia się m.in. poprzez realizację regularnych spotkań grupy roboczej, w trakcie których omawiano kolejne etapy powstawania dokumentu, konsultacje treści ankiet przed przekazaniem do interesariuszy, w tym dostosowanie treści w sposób przyjazny, pozwalający na dotarcie do szerokiej grupy odbiorców, udostępnienie ankiet za pośrednictwem różnych kanałów komunikacji zapewniających dużą dostępność (strona internetowa LGD, media społecznościowe, newsletter, poczta e-mail, dokumenty w wersji papierowej w lokalnych punktach konsultacyjnych). Poprzez ankiety członkowie LGD mogą zgłaszać propozycje dotyczące m.in. inicjatyw możliwych do wdrożenia na obszarze LGD, obszarów wymagających szczególnej interwencji, grup szczególnie istotnych z punktu widzenia LSR, grup w niekorzystnej sytuacji oraz możliwości ich wsparcia. Wyniki realizacji poszczególnych etapów opracowania LSR zostały udostępnione członkom LGD do konsultacji, zaś przekazane uwagi zostały uwzględnione do opracowania ostatecznego kształtu dokumentu.

Pracownicy LGD posiadają udokumentowane doświadczenie niezbędne do pracy we wdrażaniu projektów. Zakłada się dalsze wzmocnienie potencjału LGD - dla pracowników Biura, jak również dla członków organu decyzyjnego. W okresie realizacji nowej LSR przewidziano dodatkowe szkolenia w celu dalszego podnoszenia ich wiedzy i kompetencji, a także szczegółowego zapoznania z zapisami Strategii i dokumentów programowych oraz wynikającymi z nich obowiązkami. Informacje dotyczące zakresu, uczestników i terminu realizacji poszczególnych szkoleń zawiera opracowany przez LGD Plan szkoleń dla organu decyzyjnego i pracowników biura Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania – U ŹRÓDEŁ”. W ww. Planie uwzględniono zagadnienia niezbędne do prawidłowej realizacji LSR, m.in. przygotowanie do sprawnego wdrażania LSR, procedury oceny i wyboru projektów, zasad monitoringu, kontroli projektów i ewaluacji. Ponadto dla pracowników zaplanowane zostały, szkolenia m.in. podnoszące wiedzę z zakresu tworzenia, realizacji i zarządzania projektami, mechanizmów wdrażania instrumentów finansowych dla grantobiorców, ochrony danych osobowych a także podnoszenia kompetencji miękkich do obsługi potencjalnych beneficjentów i udzielania doradztwa w obszarach tematycznych nim objętych.

Struktura i reprezentatywność LGD

Na podstawie przepisów art. 33 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. w skład LGD wchodzi przedstawiciele władz publicznych, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych oraz mieszkańców. Stowarzyszenie ma charakter **inkluzywny**, jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem osób fizycznych i osób prawnych, w tym jednostek samorządu terytorialnego, reprezentujących sektor publiczny (13), gospodarczy (13) i społeczny (14), oraz mieszkańców (33) mającym na celu m.in.: działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, aktywizowanie ludności wiejskiej, realizację LSR opracowanej przez LGD, udzielanie wsparcia mieszkańcom obszaru w zakresie przygotowania projektów i pozyskiwania środków na ich realizację. W „LGD – U ŹRÓDEŁ” na dzień 01.05.2023 r. zrzeszonych jest 73 członków.

Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania – U ŹRÓDEŁ” posiada następujące organy:

1. Walne Zebranie Członków (WZC),
2. Zarząd LGD,
3. Rada LGD,
4. Komisja Rewizyjna.

Najwyższą władzą LGD jest **Walne Zebranie Członków** (WZC), do którego kompetencji w szczególności należy: uchwalanie Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność, ustalanie liczby oraz wybór członków Zarządu, Rady i Komisji Rewizyjnej, uchwalanie zmian Statutu. Organem wykonawczym i zarządzającym jest **Zarząd LGD**, którego zadaniem jest w szczególności: wykonywanie uchwał Walnego Zebrania Członków, takich jak uchwalanie regulaminów, opracowywanie LSR i innych wymaganych przepisami PROW dokumentów, celem przystąpienia do konkursu na realizację LSR, kierowanie działalnością i Biurem Stowarzyszenia i wykonywanie innych zadań określonych postanowieniami Statutu. Zarząd na dzień 06.12.2022 r. liczy 8 członków. Trzecim organem jest **Komisja Rewizyjna**, do której należy kontrola bieżącej działalności Stowarzyszenia.

Organ decyzyjny LGD

Organem decyzyjnym jest **Rada LGD**, która liczy 15 osób. Rada to przedstawiciele 3 sektorów: społecznego (4 osoby – 27% składu Rady), gospodarczego (5 osób – 33% składu Rady), publicznego (3 osoby – 20% składu Rady) oraz mieszkańców. Do wyłącznych kompetencji Rady należy wybór operacji w rozumieniu art. 33 pkt 3 lit. d rozporządzenia 2021/1060, które mają być realizowane w ramach LSR oraz ustalenie kwoty wsparcia. W składzie Rady podczas podejmowania decyzji ani władze publiczne – określone zgodnie z przepisami krajowymi – ani żadna z grup interesu nie posiada więcej niż 49% praw głosu, co zostało zagwarantowane uregulowaniami zawartymi w Regulaminie Pracy Rady, Statucie oraz Regulaminie Obrad Walnego Zebrania Członków (przy dokonywaniu

wyborów do Rady LGD). Ponadto co najmniej 50% głosów w decyzjach dotyczących wyboru pochodzi od partnerów niebędących instytucjami publicznymi. Podstawowym narzędziem służącym weryfikacji parytetów podczas wyboru operacji jest deklaracja bezstronności. Proces decyzyjny jest bezstronny oraz jawny, co regulują zapisy Regulaminu Rady oraz Procedury wyboru i oceny operacji oraz grantobiorców.

Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Proces decyzyjny leży w gestii Rady. Zasady członkostwa w Radzie i prac organu decyzyjnego regulują zapisy Statutu i Regulaminu Rady LGD. Szczegółowe mechanizmy wyboru i oceny projektów określone są natomiast przez takie dokumenty jak: Procedura wyboru i oceny operacji w ramach LSR realizowanych przez podmioty inne niż LGD oraz operacji własnych LGD, Procedura wyboru i oceny grantobiorców w ramach projektów grantowych wraz z opisem sposobu rozliczania grantów, monitorowania i kontroli. Sam wybór operacji dokonywany jest w formie uchwały Rady zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy uprawnionych do głosowania.

Zgodnie z zapisami Statutu i Regulaminu Rady:

- władze publiczne, ani żadna z grup interesu nie posiada więcej niż 49% praw głosu (w składzie Rady, na etapie podejmowania decyzji i na etapie wyboru operacji);
- partnerzy niebędący instytucjami publicznymi posiadają co najmniej 50% głosów (w składzie Rady i na etapie wyboru operacji).

Decyzje Rady podejmowane są w formie uchwały, zwykłą większością głosów w obecności co najmniej 3 członków Rady (w sytuacji po podpisaniu Deklaracji i/lub zweryfikowaniu parytetów i/lub reprezentowanego sektora w przypadku podejmowania decyzji w zakresie oceny i wyboru operacji) lub 50% jej członków (w pozostałych przypadkach).

W procesie decyzyjnym bardzo istotną kwestią jest więc **bezstronność**. Narzędziem weryfikującym jest w tym przypadku deklaracja bezstronności wykluczająca z wyboru i oceny wniosków osoby powiązane z wnioskodawcami, a także rejestr interesów wykluczający z oceny przedstawicieli grup interesów mogących w sposób znaczący i negatywny wpływać na decyzję Rady. Rejestr interesów zawiera informacje na temat zajmowanych stanowisk, pełnionych funkcji, prowadzonej działalności zawodowej/gospodarczej/społecznej/naukowej i innej przez poszczególnych członków Rady, co pozwala na identyfikację faktu i charakteru ich powiązań z wnioskodawcami czy poszczególnymi operacjami. Członek Rady ma obowiązek udzielania informacji o dotyczących go aktywnościach i podmiotach czy instytucjach, z którymi aktywności te są związane. Warto dodać, że weryfikowanie członków Rady odbywa się każdorazowo zgodnie z przyjętymi procedurami wyboru operacji i grantobiorców, w zależności od rodzaju ogłoszonego konkursu.

Kolejną ważną kwestią w procesie decyzyjnym jest **jawność**, co oznacza, iż procedury wyboru oraz protokoły z posiedzeń Rady zawierające informacje o wyłączeniach z procesu decyzyjnego udostępniane są do publicznej wiadomości.

Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

LGD funkcjonuje w oparciu o szereg rozwiązań formalno-prawnych. Dokumenty regulujące funkcjonowanie „LGD - U ŹRÓDEŁ” to Statut, Regulamin Zarządu, Regulamin Rady, Regulamin Komisji Rewizyjnej. W poniższej tabeli umieszczono najważniejsze ich zapisy oraz sposoby uchwalenia/aktualizacji.

Tabela 2 Dokumenty wewnętrzne regulujące funkcjonowanie „LGD-U ŹRÓDEŁ”

Dokumenty wewnętrzne regulujące funkcjonowanie „LGD - U ŹRÓDEŁ”		
Tytuł dokumentu	Sposób uchwalenia/aktualizacji	Główne zapisy
Statut Stowarzyszenia	Uchwalenie statutu Stowarzyszenia	• cele i zasady działania „LGD -U ŹRÓDEŁ”,

„Lokalna Grupa Działania -U ŹRÓDEŁ”	lub jego zmiana dokonywana jest przez Walne Zebranie Członków (wymaga bezwzględnej większości głosów przy obecności ponad połowy członków Walnego Zebrania Członków).	<ul style="list-style-type: none"> • prawa i obowiązki członków LGD, powody utraty członkostwa, • skład i kompetencje organów LGD, • kwestie związane z majątkiem i rozwiązaniem Stowarzyszenia,
Regulamin Pracy Zarządu „Lokalnej Grupy Działania -U ŹRÓDEŁ”	Regulamin prac Zarządu uchwała i zmienia Zarząd LGD zwykłą większością głosów.	<ul style="list-style-type: none"> • zadania Zarządu LGD, • organizacja pracy Zarządu LGD, • sposób zwoływania, przeprowadzania i protokołowania posiedzeń Zarządu, • zasady podejmowania decyzji,
Regulamin Rady „LGD - U ŹRÓDEŁ”	Regulamin Rady jest uchwalany przez Radę i jego aktualizacja również jest dokonywana przez Radę LGD „U ŹRÓDEŁ”	<ul style="list-style-type: none"> • uprawnienia Rady LGD, • organizacja i tryb pracy Rady LGD, • organizacja posiedzeń Rady,
Regulamin Komisji Rewizyjnej „LGD -U ŹRÓDEŁ”	Regulamin jest uchwalany przez Komisję Rewizyjną i jego aktualizacja również jest dokonywana przez Komisję Rewizyjną „LGD - U ŹRÓDEŁ	<ul style="list-style-type: none"> • obowiązki członków Komisji Rewizyjnej, • uprawnienia Komisji Rewizyjnej, • organizacja i tryb pracy Komisji Rewizyjnej LGD,

Uzupełnieniem dokumentów wewnętrznych regulujących funkcjonowanie „LGD - U ŹRÓDEŁ” są regulacje dotyczące działania Biura LGD, w tym Opis wymagań koniecznych i pożądaných na poszczególnych stanowiskach wraz z podziałem obowiązków i zakresem odpowiedzialności pracowników Biura LGD, Struktura organizacyjna Biura „LGD -U ŹRÓDEŁ”. Regulacje zawarte w Statucie i dokumentach wewnętrznych cechują się dużą szczegółowością i w rezultacie nie pozostawiają wątpliwości co do rozmaitych aspektów funkcjonowania „LGD -U ŹRÓDEŁ”, znacznie ułatwiając efektywność prowadzonych działań.

Zadania realizowane przez „Lokalną Grupę Działania – U ŹRÓDEŁ” wymagają niewątpliwie profesjonalnego zorganizowania struktur wewnętrznych i rozwijania odpowiednich kwalifikacji ekonomicznych i administracyjnych. Potwierdzeniem skuteczności LGD w tym aspekcie jest powodzenie realizacji Lokalnych Strategii Rozwoju w poprzednich okresach programowania. Dużą uwagę przykładana jest także do kompetencji zespołu LGD, co znajduje potwierdzenie w dopracowanym sposobie rekrutacji nowych pracowników i dbałości o podnoszenie kompetencji zarówno osób zatrudnionych w Biurze LGD, jak i przedstawicieli organów. Pomocne jest w tym zgromadzone w ciągu ostatnich kilkunastu lat budowania partnerstwa doświadczenie w stosowaniu metod partycypacyjnych. Potencjał do odpowiedniego zarządzania środkami publicznymi stanowi niewątpliwie cechą wyróżniającą „LGD – U ŹRÓDEŁ”.

Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

Opis obszaru LGD

„Lokalna Grupa Działania – U ŹRÓDEŁ” skupia przedstawicieli władz publicznych, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych oraz mieszkańców z terenu sześciu gmin położonych w północno-zachodniej części województwa świętokrzyskiego oraz trzech gmin położonych w południowo-wschodniej części województwa łódzkiego. Są to gminy wiejskie: Gowarczów, Ruda Maleniecka, Smyków (powiat konecki), Bliżyn (powiat skarżyski), Białaczów, Paradyż i Żarnów (powiat opoczyński) oraz miejsko-wiejskie: Końskie i Stąporków (powiat konecki). Łączna powierzchnia wszystkich gmin wchodzących w skład LGD wynosi 1215 km². Przyjęty kształt obszaru wynika ze Statutu Stowarzyszenia „LGD - U ŹRÓDEŁ” wdrożonego na mocy Uchwały Nr I/3/2023 Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania – U ŹRÓDEŁ” z dnia 23 lutego 2023 roku. Ponowne włączenie gmin łódzkich do obszaru LGD nastąpiło na mocy uchwały zmieniającej statut z 29.02.2024 r. Wykaz gmin przedstawia tabela 3.

Tabela 3 Podstawowe dane na temat obszaru” LGD -U ŹRÓDEŁ” za rok 2020

Gmina	Typ gminy	Identyfikator gminy	Powierzchnia (km ²)	Liczba ludności
Gowarczów	wiejska	260502 2	101	4 477
Końskie	miejsko-wiejska	260503 5	232	33 618
Ruda Maleniecka	wiejska	260505 2	110	2 969
Smyków	wiejska	260507 2	62	3 709
Stąporków	miejsko-wiejska	260508 3	232	16 004
Bliżyn	wiejska	261002 2	141	7 676
Białaczów	wiejska	100701 2	115	5 635
Paradyż	wiejska	100705 2	81	4 252
Żarnów	wiejska	100708 2	141	5 654
Razem LGD			1 215	83 994

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Pomimo podziału obszaru granicą administracyjną powiatów istnieje wiele elementów łączących gminy wchodzące w skład LGD. Do najważniejszych należą: więzy historyczne i kulturowe, położenie geograficzne i uwarunkowania przyrodnicze, a obecnie również główne branże gospodarcze i lokalne produkty turystyczne. W kontekście przestrzennym obszar działania LGD stanowi spójną administracyjnie strukturę, tworząc zwarty geograficznie obszar.

Rysunek 2 Mapa obszaru „LGD -U ŹRÓDEŁ”, Źródło: opracowanie własne

Położenie gmin wchodzących w skład LGD stanowi niewątpliwy atut. W stosunkowo niewielkiej odległości znajdują się duże aglomeracje miejskie: warszawska (około 100 km), śląska (około 150 km) i łódzka (około 90 km). Korzystny jest także układ dróg dojazdowych, ponieważ przez gminy przebiega duża ilość ciągów komunikacyjnych.

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność opracowana przez „LGD - U ŹRÓDEŁ” to **strategia wielofunduszowa**. Należy więc podkreślić, że jest ona współfinansowana przez różne Europejskie Fundusze Strukturalne i Inwestycyjne (EFSI). W ramach realizowania Lokalnej Strategii Rozwoju wdrażane będą operacje wspierane przez:

1. Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW),
2. Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR).

Poszczególne EFSI obejmują swoim zakresem oddziaływania cały obszar LGD, czyli każdą z sześciu wchodzących w skład LGD gmin. Oznacza to, że w każdej z nich będzie możliwość realizowania operacji w ramach każdego z wymienionych powyżej Funduszy. **Spójność obszaru** to kluczowa cecha, której konsekwencją jest zasadność stosowania podejścia LEADER. Gminy wchodzące w skład „LGD -U ŹRÓDEŁ” tworzą zwarty geograficznie obszar, pozostając w bezpośrednim lub nieco dalszym sąsiedztwie. Spójność dotyczy też innych aspektów, w tym w tym funkcjonalnych i społecznych. Na spójność duży wpływ ma historia, kultura i tradycje.

Głównym wyróżnikiem obszaru „LGD -U ŹRÓDEŁ” są jego **zasoby kulturowe oraz przyrodnicze**. Na obszarze tym od najdawniejszych czasów notuje się ślady stałego osadnictwa. Potwierdzają to przeprowadzone wykopaliska archeologiczne w Końskich i okolicach. Do znaczącego rozwoju tych ziem przyczyniły się znamienite postacie historyczne i rody szlacheckie, a także szlaki handlowe. Do dziś na tym terenie LGD pozostało wiele budynków pałacowych, pozostałości dworów i parków podworskich, świadczących o zamożności dawnych właścicieli. Do najważniejszych można zaliczyć:

- Pałacyk Platerów w Bliżynie;
- Park dworski w Korytkowie;
- Zabytkowy Zakład Hutniczy w Małeńcu;
- Zespół pałacowy w Białaczkowie wraz z pawilonami pałacowymi, oranżerią, parkiem i oficyną;
- Zespół klasztorny Bernardynów w Paradyżu;
- Park dworski oraz ruiny dworu na wyspie w Solcu;
- Kościół pw. św. Piotra i Pawła w Gowarczowie;
- Cmentarz katolicki w Miedzierzy – kwatery ofiar egzekucji w 1949 r.

Region obejmujący LGD to również obszar o bogatych tradycjach przemysłowych, ściśle związany ze Staropolskim Okręgiem Przemysłowym (SOP), rozwijanym z inicjatywy Stanisława Staszica. Występowały tutaj bogate złoża surowców mineralnych, zwłaszcza rud żelaza i metali nieżelaznych (ołowiu i miedzi z domieszką srebra), krzemienia, wapieni, piaskowca itp. Istotne znaczenie miała również duża powierzchnia lasów (węgiel drzewny) oraz dostarczających energii wodnej rzek i strumieni. W II połowie XVI wieku SOP odgrywał najważniejszą rolę w polskim hutnictwie żelaza. Świadczy o tym fakt, iż znajdowało się tu ponad 100 czynnych fabryk na ogólną liczbę 320 w całej Polsce. Tradycje przemysłowe zostały wykorzystane w okresie międzywojennym (Centralny Okręg Przemysłowy – przemysł zbrojeniowy) i kontynuowane są do dzisiaj. Na tym terenie działają większe i mniejsze odlewnie żeliwa rzemieślniczego, zajmujące się wytwarzaniem ozdobnych balustrad, ogrodzeń, kominków, mebli ogrodowych – co jest unikatowe w skali kraju.

Jednym z głównych zabytków funkcjonujących na obszarze LGD, świadczących o roli jaką obszar odgrywał w dziedzinie hutnictwa przemysłowego jest Zabytkowy Zakład Hutniczy w Maleńcu, który jako instytucja kultury został utworzony w 2005 roku, jako jednostka organizacyjna Powiatu Koneckiego. Głównym celem działalności tej samorządowej instytucji kultury jest ochrona i promocja przemysłowego dziedzictwa regionu oraz jego wykorzystanie w działalności edukacyjnej, kulturalnej i turystycznej. Siedzibą instytucji jest zespół dawnego zakładu przemysłowego w Maleńcu, wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa świętokrzyskiego pod numerem A.495/1-2. Obiekt ten stanowi unikalny zabytek techniki, a jednocześnie jeden z najstarszych staropolskich ośrodków metalurgicznych, pracujących nieprzerwanie od 1784 do 1967 roku.

Poza tradycjami przemysłu metalurgicznego, na obszarze znajduje się wiele dóbr kultury materialnej i sakralnej, należących do spuścizny dziedzictwa kulturowego różnych znamienitych rodów. Wśród nich znalazły się liczne kościoły, cmentarze oraz pozostałości zespołów pałacowych czy murów obronnych. Do najważniejszych można zaliczyć:

- Pałacyk Platerów w Bliżynie;
- Kościół pw. św. Piotra i Pawła w Gowarczowie;
- Cmentarz katolicki w Miedzierzy – kwatera ofiar egzekucji w 1949 r.

Obszar objęty działaniem „LGD -U ŹRÓDEŁ” położony jest w obrębie Konecko-Łopuszańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, Suchedniowsko-Oblęgorskiego Parku Krajobrazowego oraz Przysusko-Szydłowieckiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Wymienione formy ochrony przyrody obejmują ochroną cenne zasoby przyrodnicze. Są to m.in. rezerваты przyrody¹:

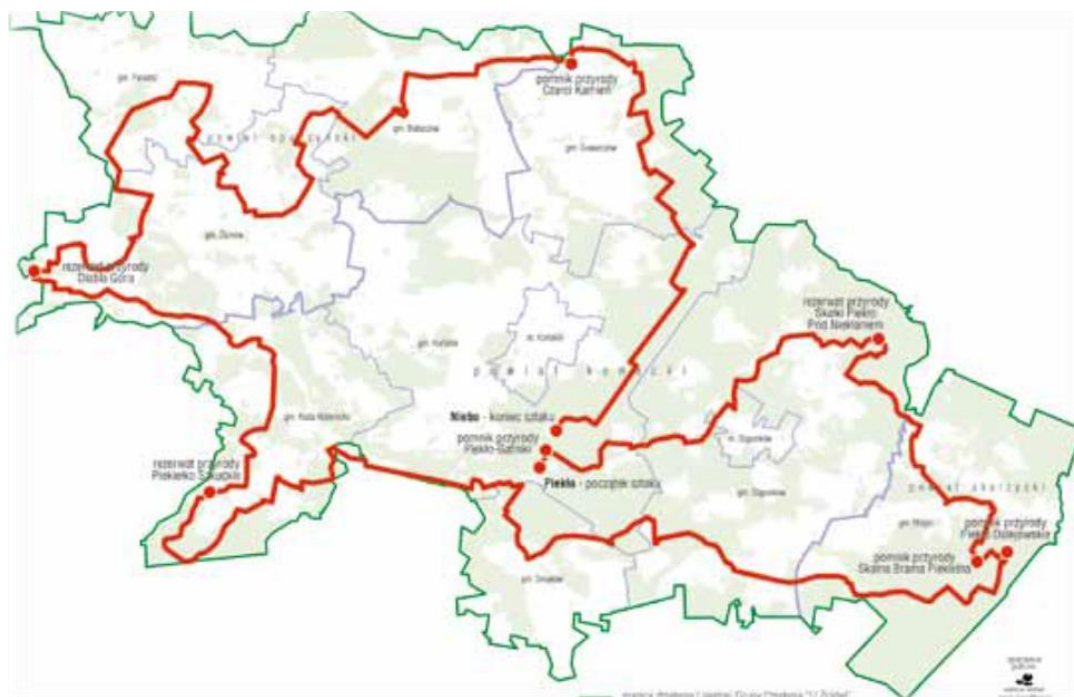
- rezerwat przyrody nieożywionej „Piekiełko Szkuckie”;
- rezerwat przyrody nieożywionej „Skałki Piekło pod Niektaniem”;
- rezerwat leśny „Ciechostowice”;
- rezerwat leśny „Świnia Góra im. Stanisława Barańskiego”;
- rezerwat przyrody „Białaczków”;
- rezerwat przyrody „Diabla Góra”;
- rezerwat przyrody „Jodły Sieleckie”.

Najcenniejszym rezerwatem leśnym jest znajdujący się w gminie Bliżyn rezerwat „Świnia Góra” o powierzchni 50,78 ha. To rezerwat ścisły chroniący naturalnie zachowany fragment Puszczy Świętokrzyskiej, w skład którego wchodzi ponad 200 letnie, wielogatunkowe naturalne drzewostany. Dominują tu okazałe jodły, dęby, modrzewie polskie, sosny, buki, świerki, jawory. Występują także liczne pomniki przyrody ożywionej i nieożywionej.

1 Strona internetowa Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody, crfop.gdos.gov.pl.

Najmłodszy, ale bardzo ważnymi formami ochrony przyrody, są ostoje europejskiej sieci Natura 2000. Na obszarze „LGD -U ŹRÓDEŁ” znajduje się kilka tego typu obszarów, co świadczy o wysokich walorach przyrodniczych tych terenów. Ostoją obejmującą zasięgiem większość gmin LGD jest Dolina Czarnej. O mniejszym zasięgu, ale nie mniej cennymi są: Ostoja Brzeźnicka (Gmina Gowarczów, Miasto i Gmina Końskie), Ostoja Pomorzany (Miasto i Gmina Końskie, Gmina Ruda Maleniecka), Dolina Krasnej (Miasto i Gmina Końskie, Miasto i Gmina Stąporków, Gmina Bliżyn), Uroczysko Pięty (Miasto i Gmina Stąporków, Gmina Bliżyn), Lasy Skarżyskie (Gmina Bliżyn), Lasy Suchedniowskie (Miasto i Gmina Stąporków, Gmina Bliżyn). Spójność obszaru „LGD – U ŹRÓDEŁ” pod kątem geograficzno-przyrodniczym dostrzeżono już na etapie tworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2009-2015 – na całym obszarze LGD znajdują się miejsca, w tym rezerваты przyrody nieożywionej, posiadające w swej nazwie coś „piekielnego” np. Skałki Piekło pod Niekłaniem, Piekło Dalejowskie z Bramą Piekielną, Piekło Szkuckie, Piekło Gatniki czy Diabla Góra.

W trakcie formułowania celów szczegółowych LSR na lata 2009-2015 powstał pomysł utworzenia szlaku turystycznego łączącego te miejsca i stworzenie przez to propozycji turystycznej jako jednego dużego przedsięwzięcia zrealizowanego na całym obszarze działania LGD, aby podkreślić spójność i wyjątkowość tego obszaru. W LSR na lata 2009-2015 uwzględniono zatem cel szczegółowy „Piekielny szlak markowym produktem turystycznym” – czyli stworzenie innowacyjnego produktu turystycznego przebiegającego przez dziewięć członkowskich gmin LGD. Działania w zakresie utrzymania i rozwoju infrastruktury „Piekielnego Szlaku” oraz szeroko rozwinięta promocja walorów przyrodniczych i turystycznych szlaku została również uwzględniona w LSR na lata 2021-2027.

Rysunek 3 Schemat przebiegu "Piekielnego szlaku", Źródło: zasoby własne „LGD -U ŹRÓDEŁ”

Przebieg szlaku został uzgodniony z władzami każdej z gmin z obszaru działania. Za główny cel postawiono, iż szlak będzie stanowił jeden ciągły odcinek, aby obejmował węzły komunikacyjne, był dostępny terenowo i stanowił całość, a nie odcinki na obszarach gmin rozmijające się ze sobą. W ramach działań wytyczono, oznakowano pieszy szlak pn. „Piekielny szlak” o długości łącznej 225 km i stworzono małą infrastrukturę turystyczną tj. powstało 39 miejsc odpoczynku (składających się z różnych elementów jednolitych architektonicznie), drogowskazy oraz tablice informacyjne. W pierwszej połowie 2015 r. „Piekielny szlak” został zaewidencjonowany przez Zarząd Główny PTTK w Centralnej Kartotece Szlaków PTTK jako szlak pieszy łączący dziewięć gmin.

Poza piekielnym szlakiem w ramach LSR na lata 2014-2020 podjęto działania ukierunkowane na promocję innego produktu turystycznego – Parków Nordic Walking. Parki zostały utworzone i wytyczone w wyniku realizacji projektu współpracy pn.: „Marsz po zdrowie”, którego celem było podniesienie atrakcyjności terenów partnerskich LGD poprzez poszerzenie i promocję oferty turystycznej, rozwój turystyczny obszaru oraz stworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości na terenie ośmiu LGD-ów, w tym Stowarzyszenia „Lokalnej Grupy Działania – U ŹRÓDEŁ, Lokalna Grupa Działania „Dorzecze Bobrzy”, LGD „Nad Czarną i Pilicą”, „Lokalna Grupa Działania Powiatu Opatowskiego”, Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Działania „Razem na Piaskowcu”, LGD „Region Włoszczowski”, Stowarzyszenie „LGD - Wokół Łysej Góry”, LGD Ziemi Sandomierskiej. Projekt zakładał wytyczenie, oznakowanie i certyfikacje tras do nordic walking (w 6 gminach) w z przeprowadzeniem szkolenia na stopień Instruktorów/Przewodników Nordic Walking, zorganizowanie Rajdu Nordic Walking oraz opracowanie interaktywnych map tras. Koszt poniesiony przez Stowarzyszenie „LGD – U ŹRÓDEŁ” wyniósł 387 500,00 zł.

Na spójność obszaru duży wpływ ma **tożsamość lokalna**. Wynika ona ze wspólnych korzeni i podobnych doświadczeń historycznych, które są wzmacniane poprzez liczne zintegrowane działania mieszkańców obszaru. We wszystkich gminach da się zaobserwować dążenie do zachowania tożsamości kulturowej. Odbywa się to między innymi poprzez działalność organizacji pozarządowych czy wiejskich i gminnych domów kultury. Silnie rozwinęła się też dziedzina folklorystyczna, a przykładem są liczne kapele i zespoły ludowe i obrzędowe. Należy również wskazać dbałość o zabytki sakralne i świeckie, kapliczki i pomniki historyczne. Istotną rolę w budowaniu tożsamości lokalnej odgrywają organizowane wydarzenia, z których wiele odbywa się cyklicznie, ma charakter regionalny i integruje mieszkańców. W gminach odbywają się takie imprezy jak dożynki gminne, parafialne i sołeckie, noc świętojańska, festyny dla dzieci, mikołajki, rodzinny festyn pro-zdrowotny, ale też znane bardziej szeroko wydarzenia, jak Kuźnice Koneckie, stanowiące upamiętnienie tradycji regionu w obszarze hutnictwa przemysłowego.

Na obszarze LGD prężnie funkcjonują **organizacje pozarządowe**, których działalność opiera się na wiejskich i historycznych tradycjach oraz na folklorze. Wymienić tu można już wspomniane Koła Gospodyń Wiejskich i Ochotnicze Straże Pożarne, ale też Stowarzyszenia jak Koneckie Stowarzyszenie Sportu i Kultury, Stowarzyszenie „Królewski Karp”, Stowarzyszenie „Przyłądek Młodej Sztuki”. Istotną rolę odgrywają też organizacje związane ze sportem (kluby sportowe) i kulturą (przy gminnych i wiejskich ośrodkach kultury).

Gminy wchodzące w skład obszaru objętego LSR starają się poszerzać **ofertę przeznaczoną dla seniorów i młodych ludzi**. Istotną funkcję odgrywają kluby seniora i Koła Gospodyń Wiejskich, które zajmują się organizowaniem zajęć, spotkań, warsztatów tematycznych dla starszych osób. Ważną rolę integracyjną odgrywają też takie imprezy jak np. senioralia. Zwraca uwagę aktywność ośrodków kultury. Proponują one m.in. zajęcia taneczne, plastyczne, teatralne, naukę gry na instrumentach, zajęcia wokalne, zajęcia sportowe, ale też i inne przedsięwzięcia pozwalające młodym i starszym mieszkańcom aktywnie i twórczo spędzać wolny czas. Dla młodych ludzi przeznaczona jest dodatkowo infrastruktura, w tym place zabaw, boiska do gry w piłkę nożną i siatkówkę oraz wytyczone trasy rowerowe. Nie ulega wątpliwości, że oferta powinna być jednak systematycznie rozszerzana, w tym warto zwrócić uwagę na niedostateczną ilość miejsc spotkań czy integrację międzypokoleniową.

Spójność obszaru łączy się także z faktem, iż gminy wchodzące w skład LGD muszą stawić czoła podobnym **problemom i wyzwaniom**. Dotyczą one przede wszystkim niebezpiecznej tendencji systematycznego wyludniania, a składają się na to ujemny przyrost naturalny i niekorzystne saldo migracji oraz starzenie się mieszkańców gmin. Warto też wskazać zmiany klimatyczne, które powodują zagrożenie suszą hydrologiczną, powodziami i podtopieniami. Od lat podkreślany jest brak atrakcyjnych miejsc pracy. Panujący kryzys gospodarczy utrzymuje tą niekorzystną tendencję. Należy zauważyć, że na przestrzeni kilkunastu lat udało się na obszarze „LGD -U ŹRÓDEŁ” zbudować doświadczenie i modele dobrej współpracy, które dają możliwość efektywnego rozwiązywania problemów i rozwoju całego obszaru. Działania w ramach niniejszej Lokalnej Strategii Rozwoju będą skutkować dalszym ich wzmocnieniem.

Charakterystyka ludności obszaru LGD

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) na dzień 31.12.2020 r. obszar „LGD - U ŹRÓDEŁ” zamieszkiwało 83 994 osób, w tym 41 926 mężczyzn oraz 42 698 kobiet. Zauważyć można, iż w porównaniu z rokiem 2013, kiedy obecny obszar LGD zamieszkiwały 90 860 osób, nastąpił znaczny spadek liczby mieszkańców, co jest odzwierciedleniem trendu panującego na obszarze całego województwa świętokrzyskiego.

Tabela 4 Struktura ludności obszaru LGD na dzień 31.12.2020 r.

Gmina	Ludność ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Gowarczów	4 477	2 233	2 244
Końskie	33 618	16 238	17 380
Ruda Maleniecka	2 969	1 481	1 488
Smyków	3 709	1 859	1 850
Stąporków	16 004	7 856	8 148
Bliżyn	7 676	3 794	3 882
Białaczów	5 635	2 839	2 796
Paradyż	4 252	2 147	2 105
Żarnów	5 654	2 849	2 805
Razem LGD	83 994	41 296	42 698

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na obszarze LGD największy udział stanowią osoby w wieku produkcyjnym. Należy zwrócić uwagę na postępujący proces starzenia się społeczeństwa, o czym świadczy rosnący odsetek osób w wieku poprodukcyjnym oraz malejący odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym na przestrzeni lat 2013–2020.

Na terenie „LGD-U ŹRÓDEŁ” zachodzą niekorzystne trendy demograficzne. W szczególności zauważa się postępujący proces starzenia się ludności. Z każdym rokiem przybywa osób starszych, natomiast zmniejsza się liczba dzieci i młodzieży. W związku z kryzysem gospodarczym i niestabilną sytuacją geopolityczną na świecie rośnie poziom bezrobocia. Brak odpowiedniej liczby miejsc pracy, małe szanse zatrudnienia i niskie zarobki przyczyniają się do emigracji zarobkowej mieszkańców (szczególnie ludzi młodych) do innych województw czy krajów. Występuje również zjawisko tzw. migracji wahadłowych. Ludzie przemieszczają się z obszarów wiejskich do miast, w których wykonują obowiązki zawodowe i tym samym obszary wiejskie traktowane jako miejsce zamieszkania i odpoczynku, natomiast miasto jako miejsce pracy.

Zmiana liczby ludności zamieszkującej obszar LGD jest zróżnicowana w różnych grupach wiekowych. Liczba mieszkańców obszaru LGD w wieku produkcyjnym od 2013 roku (56 559 osób) systematycznie maleje i w roku 2020 wyniosła 48 874 osób (21 819 K i 27 055 M). W latach 2014-2021 najbardziej zmniejszyła się liczba mieszkańców w wieku do 39 roku życia a systematycznie wzrastała liczba mieszkańców po 70 roku życia. Największy spadek liczby mieszkańców zanotowano w latach 2020-2021 w przedziale wiekowym 20-29 lat o ok. 3000 osób.

W oparciu o przeprowadzoną analizę potrzeb i potencjału dla „Lokalne Grupy Działania -U ŹRÓDEŁ” oraz sytuację demograficzną na jej obszarze wyodrębnić można następujące grupy **osób istotne z punktu widzenia LSR: osoby młode, w tym osoby do 25 roku życia oraz osoby starsze (w wieku poprodukcyjnym), a także przedstawiciele grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji: kobiety.**

W ramach konsultacji mieszkańcy zwrócili uwagę na potrzebę realizacji działań mających na celu większą aktywizację wskazanych grup, zarówno poprzez zwiększenie ich decyzyjności co do kształtu realizacji działań na

obszarze objętym LSR (np.: przez włączenie w struktury organów decyzyjnych Zarządu i Rady), jak i realizację operacji mających na celu ich aktywizację.

W oparciu o wyniki konsultacji w ramach realizacji LSR na lata 202-2027 należy poprzez edukację wzmocnić aktywność i integrację społeczną i zachęcać młodzież do dostrzegania mocnych stron miejsca, w którym zamieszkują, również jako miejsca, w którym można pozostać i pracować. Trzeba umożliwiać ludziom uczestnictwo w różnych formach aktywności, m.in. kursach, szkoleniach i warsztatach, podnoszących wiedzę w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych na rozwój, zarządzania projektami czy prowadzenia działalności gospodarczej. Na rozwój integracji społecznej i zmniejszenie odpływu ludzi młodych do większych miast na pewno wpłynie pozytywnie rozwój i dostęp do nowych technologii. Ważną grupą docelową powinny być także osoby 55+, które wyrażają chęć podnoszenia swoich umiejętności, zwiększając tym samym swoją szansę na rynku pracy. Bariery w rozwoju przedsiębiorczości są często niewystarczające środki finansowe na realizację inicjatyw oraz niestabilność makroekonomiczna.

Chcąc przyczynić się do poprawy sytuacji osób w wieku emerytalnym w obszarze umiejętności cyfrowych niezbędne jest zapewnienie wsparcia obejmującego działania na rzecz zwiększania umiejętności posługiwania się nowoczesnymi technologiami i korzystania z nowych mediów przez seniorów, a także upowszechnianie i wdrażanie rozwiązań technologicznych sprzyjających włączaniu społecznemu oraz bezpiecznemu funkcjonowaniu osób starszych, m.in. poprzez organizację szkoleń dotyczących obsługi komputera oraz spotkań informacyjnych dotyczących bezpiecznego korzystania z Internetu. Należy zwrócić uwagę również na możliwość zapewnienia innych form aktywizacji seniorów jak warsztaty manualne czy aktywności sportowe jak również włączać działania aktywizujące razem różne grupy wiekowe (dialog międzypokoleniowy).

Rozdział III Partycypacyjny charakter LSR

W proces tworzenia Lokalnej Strategii Rozwoju Kierowanego przez Społeczność na lata 2021-2027 zostali zaangażowani przedstawiciele lokalnej społeczności z obszaru działalności „LGD – U ŹRÓDEŁ” – mieszkańcy, przedstawiciele sektora gospodarczego, publicznego i społecznego zamieszkujący bądź prowadzący działalność na obszarze sześciu gmin województwa świętokrzyskiego (gminy: Gowarczów, Końskie, Ruda Maleniecka, Smyków, Stąporków, Bliżyn). Przy opracowywaniu LSR położono szczególny nacisk na zaangażowanie osób z mniejszymi szansami, które często są wykluczane bądź same wykluczają się z życia lokalnej społeczności. Poza osobami z mniejszymi szansami, w przygotowaniu LSR uczestniczyły najaktywniejsze podmioty funkcjonujące pełniące rolę liderów w lokalnych społecznościach: Koła Gospodyń Wiejskich, sołtysi oraz podmioty ekonomii społecznej (fundacje, stowarzyszenia, koła gospodyń wiejskich, ochotnicze straże pożarne).

Nad procesem tworzenia i uporządkowaniem wszystkich zebranych materiałów czuwali członkowie **Zespołu Koordynującego Tworzenie Lokalnej Strategii Rozwoju dla obszaru Stowarzyszenia „Lokalnej Grupy Działania – U ŹRÓDEŁ”**, powołanego Zarządzeniem Nr 1/2022 Prezesa Zarządu Stowarzyszenia „LGD – U ŹRÓDEŁ” z dnia 20 czerwca 2022 r. W skład zespołu (4 osoby) weszli pracownicy LGD, posiadający odpowiednie kwalifikacje oraz wykazujący doświadczenie w zakresie realizacji projektów, sporządzania Strategii i/lub będący członkami LGD (m.in. osoby, które w okresie programowania 2007–2013 pełniły funkcje związane z oceną projektów w organie decyzyjnym LGD). Głównym zadaniem Zespołu było czuwanie i udział w całym procesie tworzenia Strategii, w tym: uczestnictwo w spotkaniach zespołu, warsztatach, zbieranie danych, diagnoza i analiza danych, określanie potrzeb, celów, praca nad poszczególnymi częściami LSR oraz współpraca z mieszkańcami z obszaru w tym zakresie.

W związku z przygotowaniem Lokalnej Strategii Rozwoju przeprowadzono szereg działań mających zapewnić partycypację ze strony lokalnej społeczności. Działania partycypacyjne prowadzone były zgodnie z przyjętym harmonogramem:

Data	Działania partycypacyjne
20.06.2022	Powołanie zespołu inicjatywnego
20.06.2022	Pierwsze spotkanie zespołu inicjatywnego, omówienie ogólnych kierunków prac nad strategią oraz zasad prowadzenia poszczególnych typów konsultacji.
16.10.2022	Opracowanie ankiety dla mieszkańców
02.11.2022	Uruchomienie gminnych punktów konsultacyjnych
02.11-04.11.2022	Warsztaty strategiczne z mieszkańcami
02.11.2022	<ul style="list-style-type: none"> • Białaczów
02.11.2022	<ul style="list-style-type: none"> • Paradyż
02.11.2022	<ul style="list-style-type: none"> • Żarnów
03.11.2022	<ul style="list-style-type: none"> • Stąporków
03.11.2022	<ul style="list-style-type: none"> • Bliżyn
03.11.2022	<ul style="list-style-type: none"> • Końskie
04.11.2022	<ul style="list-style-type: none"> • Smyków
04.11.2022	<ul style="list-style-type: none"> • Gowarczów
04.11.2022	<ul style="list-style-type: none"> • Ruda Maleniecka
02.11-23.11.2022	Zbieranie ankiet od mieszkańców w punktach konsultacyjnych i podczas spotkań gminnych
14.12.2022-13.01.2023	Pierwsze konsultacje internetowe (diagnoza potrzeb)
12.01.2023	Drugie spotkanie zespołu inicjatywnego.
16.01-25.01.2023	Pierwsza tura konsultacji w gminnych punktach (diagnoza potrzeb)
16.01-27.01.2023	Zbieranie fiszek projektowych od NGO i przedsiębiorców
23.01-31.01.2023	Drugie konsultacje internetowe (wybór obszarów tematycznych, określenie grup docelowych, zdefiniowanie sposobów realizacji LSR)
26.01-03.02.2023	Druga tura konsultacji w gminnych punktach wybór obszarów tematycznych i określenie grup docelowych)
31.01.2023	Pierwsze otwarte spotkanie zespołu inicjatywnego (przedstawienie dotychczasowych prac nad LSR Zarządowi, Komisji Rewizyjnej i Radzie LGD – dyskusja, uwagi)
03.02.2023	Ostateczny termin składania fiszek projektowych od NGO i przedsiębiorców
06.02.2023	Trzecie spotkanie zespołu inicjatywnego
06.02-15.02.2023	Czwarta tura konsultacji w gminnych punktach (definiowanie innowacyjności)
13.04.2023	Czwarte spotkanie zespołu inicjatywnego - analiza SWOT, ustalenie celów, przedsięwzięć i budżetu LSR
20.04-27.04.2023	Trzecie konsultacje internetowe (analiza SWOT)
02.05-08.05.2023	Czwarte konsultacje internetowe (Założenia LSR)
09.05-14.05.2023	Prace zespołu inicjatywnego (Pełna treść LSR)
15.05-24.05.2023	Piąta tura konsultacji w gminnych punktach – biurze LGD (Pełna treść LSR)
24.05.2023	Walne Zebranie Członków LGD zmiany w statucie, przyjęcie LSR Piąte spotkanie zespołu inicjatywnego – zatwierdzenie dokumentu strategii

Kanały angażowania zainteresowanych stron

1. Otwarte spotkania konsultacyjne w każdej z członkowskich gmin „LGD – U ŹRÓDEŁ”. Spotkania odbyły się w miastach będących siedzibami gmin w dniach 02-04.11.2022 w urzędach gmin oraz lokalnych

ośrodkach kultury. Każde spotkanie trwało 1,5 godziny i poświęcone były takim zagadnieniom jak: innowacyjność, cyfryzacja, środowisko i klimat, zmiany demograficzne ze szczególnym uwzględnieniem starzenia się społeczeństwa oraz wyludniania się obszaru objętego LSR. W trakcie spotkań zostały przeprowadzone ankiety mające na celu określenie głównych kierunków rozwoju oraz wyspecyfikowanie głównych potrzeb i deficytów w zakresie funkcjonowania obszaru objętego LSR. Potencjalni odbiorcy spotkań zostali poinformowani o terminach i miejscach konsultacji z wykorzystaniem następujących kanałów komunikacyjnych: ogłoszenia na stronie internetowej <https://www.uzrodel.pl/>, profilu społecznościowym LGD na portalu Facebook, stronach internetowych urzędów gmin, tablicach ogłoszeń oraz Świętokrzyskim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach. Ogłoszenia zawierały harmonogram i terminy spotkań wraz z zaproszeniem na spotkania konsultacyjne. Rozesłano e-mail do wszystkich członków „LGD – U ŹRÓDEŁ”. Informację przekazano również do dotychczasowych beneficjentów korzystających ze wsparcia w okresie programowania 2014-2020, organizacji pozarządowych, przedstawicieli grup nieformalnych, mieszkańców, przedsiębiorstw oraz za pośrednictwem newslettera w oparciu o platformę freshmail.

2. **Spotkania z grupami:** nieformalnymi, stowarzyszeniami, kołami gospodyń wiejskich w zakresie określenia potrzeb, barier czy rozwoju obszaru objętego LSR. Dla przedstawicieli grup spotkania odbyły się w dniach 14 lutego 2023 r. Informacja o spotkaniach opublikowana została na stronie internetowej „LGD – U ŹRÓDEŁ”, profilu społecznościowym LGD na portalu Facebook, stronach internetowych urzędów gmin, tablicach ogłoszeń oraz Świętokrzyskim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach.
3. **Praca grupy roboczej** odpowiedzialnej za zbieranie danych, uwag i pomysłów pozyskanych w trakcie spotkań oraz z innych źródeł. Grupa robocza odpowiada za przygotowanie projektu LSR, który został poddany konsultacjom z wykorzystaniem otwartego kanału w postaci strony internetowej „LGD – U ŹRÓDEŁ”. W skład grupy roboczej wchodzi zarówno pracownicy LGD, wóldarze gmin jak i eksperci zewnętrzni dysponujący wiedzą i doświadczeniem w zakresie przygotowania dokumentów strategicznych, w tym Lokalnych Strategii Rozwoju.
4. **Punkt konsultacyjno-informacyjny w siedzibie „LGD - U ŹRÓDEŁ”:** punkt konsultacyjno-informacyjny dostępny jest dla wszystkich zainteresowanych z obszaru objętego LSR. Aby zapewnić jak największą dostępność zapewniono wiele kanałów komunikacji – telefon, e-mail, osobista wizyta. Biuro LGD otwarte jest 5 dni w tygodniu. W punkcie konsultacyjno-informacyjnym oraz na stronie internetowej LGD udostępniono projekt założeń do dokumentu LSR. Mieszkańcy mieli możliwość pobrania ze strony internetowej formularza konsultacyjnego, który następnie mogli przekazać osobiście bądź pocztą elektroniczną na adres uzrodel@uzrodel.pl bądź osobiście w punkcie. Wydrukowane formularze były również rozdawane na miejscu w siedzibie punktu.
5. **Spotkanie podsumowujące:** w dniu 15 maja 2023 r. w siedzibie „LGD - U ŹRÓDEŁ” przeprowadzono spotkanie podsumowujące prace nad tworzeniem LSR. W trakcie spotkania przedstawiony został pełny projekt LSR, który poddany został konsultacjom. W wyniku konsultacji przedstawione zostały uwagi, które uwzględniono w finalnym dokumencie.
6. **Prowadzenie strony www LGD:** działanie prowadzone na bieżąco. Na stronie internetowej <https://www.uzrodel.pl/> wydzielono zakładkę dotyczącą bezpośrednio prac związanych z przygotowaniem LSR 2021-2027, w tym informacje o spotkaniach, harmonogram prac, kolejne wersje Lokalnej Strategii Rozwoju do konsultacji czy formularz konsultacyjny. W ramach zakładki zawarto informację dotyczącą finansowania zaplanowanych do realizacji działań ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Na etapie tworzenia LSR zapewniono udział wszystkich mieszkańców obszaru LGD w pracach nad strategią, bez jakiegokolwiek dyskryminacji ze względu na przesłanki określone w szczególności w art. 9 ust. 3 rozporządzenia nr

2021/1060, tj. ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnoprawność, wiek lub orientację seksualną.

Partnerstwo wewnętrzne

Proces opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju był procesem opartym o ścisłą współpracę pomiędzy członkami „Lokalnej Grupy Działania -U ŹRÓDEŁ”. Poszczególne etapy tworzenia LSR konsultowano na bieżąco ze wszystkimi członkami, którym zapewniono możliwość wpływu na poszczególne elementy. Konsultacje z członkami odbywały się z wykorzystaniem przyjaznych i otwartych form komunikacji, zapewniających skuteczne dotarcie do wszystkich: poczta elektroniczna, konsultacje telefoniczne, spotkania w lokalizacjach dogodnych dla członków LGD, w tym spotkania w urzędach gmin oraz w biurze Lokalnej Grupy Działania. Członkowie mieli możliwość wniesienia swoich uwag i pomysłów -przez udostępnione formularze ankietowe oraz ustnie i pisemnie w trakcie organizowanych spotkań. Wszystkie propozycje członków wniesione na etapie opracowania dokumentu zostały dogłębnie przeanalizowane, zaś część z nich znalazła swoje odzwierciedlenie w treści Strategii, z tym zaplanowanych do realizacji celach i przedsięwzięciach.

Partnerstwo na obszarze LGD

Przy tworzeniu Lokalnej Strategii Rozwoju dla „LGD - U ŹRÓDEŁ” zapewniono możliwość włączenia w opracowanie dokumentu wszystkich grup interesariuszy z obszaru Lokalnej Grupy Działania: osoby fizyczne, przedsiębiorstwa, organizacje trzeciego sektora, jednostki publiczne. Podstawowymi narzędziami wykorzystanymi w związku z przygotowaniem Lokalnej Strategii Rozwoju dla „Lokalnej Grupy Działania – U ŹRÓDEŁ” były badania ankietowe przeprowadzone wśród mieszkańców obszaru obejmującego pierwotnie 9 gmin wchodzących w skład LGD. Zgodnie z Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (LSR) objęto Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 gminy: Białaczów, Paradyż, Żarnów, Gowarczów, Końskie, Ruda Maleniecka, Smyków, Stąporków, Bliżyn. W związku ze zmianą obszaru i jego ograniczeniem do terenu województwa świętokrzyskiego ujęto dane zebrane wyłącznie z gmin Gowarczów, Końskie, Ruda Maleniecka, Smyków, Stąporków, Bliżyn. Należy zaznaczyć, iż wyłączenie ze wskazanego obszaru gmin z obszaru województwa łódzkiego nie wpłynęło w znaczny sposób na otrzymane wyniki.

Przeprowadzone badania ankietowe objęły następujące obszary:

1. Ankiety konsultacyjne
2. Diagnozę potrzeb
3. Wybór obszarów tematycznych, określenie grup docelowych, zdefiniowanie sposobów realizacji LSR
4. Analizę potrzeb i analizę SWOT
5. Propozycje projektów zgłaszane przez NGO i przedsiębiorstwa
6. Definiowanie innowacyjności

Ankiety konsultacyjne

Ankiety zostały przeprowadzone w trakcie otwartych spotkań konsultacyjnych w każdej z członkowskich gmin wchodzących w skład „LGD – U ŹRÓDEŁ”. Spotkania odbyły się w miastach będących siedzibami gmin w dniach 02-04.11.2022 w urzędach gmin oraz lokalnych ośrodkach kultury. Każde spotkanie trwało 1,5 godziny i poświęcone były takim zagadnieniom jak: innowacyjność, cyfryzacja, środowisko i klimat, zmiany demograficzne ze szczególnym uwzględnieniem starzenia się społeczeństwa oraz wyludniania się obszaru objętego LSR. W trakcie spotkań zostały przeprowadzone ankiety mające na celu określenie głównych kierunków rozwoju oraz wyspecyfikowanie głównych potrzeb i deficytów w zakresie funkcjonowania obszaru objętego LSR. Odbiorcy spotkań o spotkaniach zostali poinformowani o terminach i miejscach konsultacji z wykorzystaniem następujących kanałów komunikacyjnych: ogłoszenia na stronie internetowej <https://www.uzrodel.pl/>, profilu społecznościowym LGD na portalu Facebook, stronach internetowych urzędów gmin, tablicach ogłoszeń oraz Świętokrzyskim Ośrodkiem

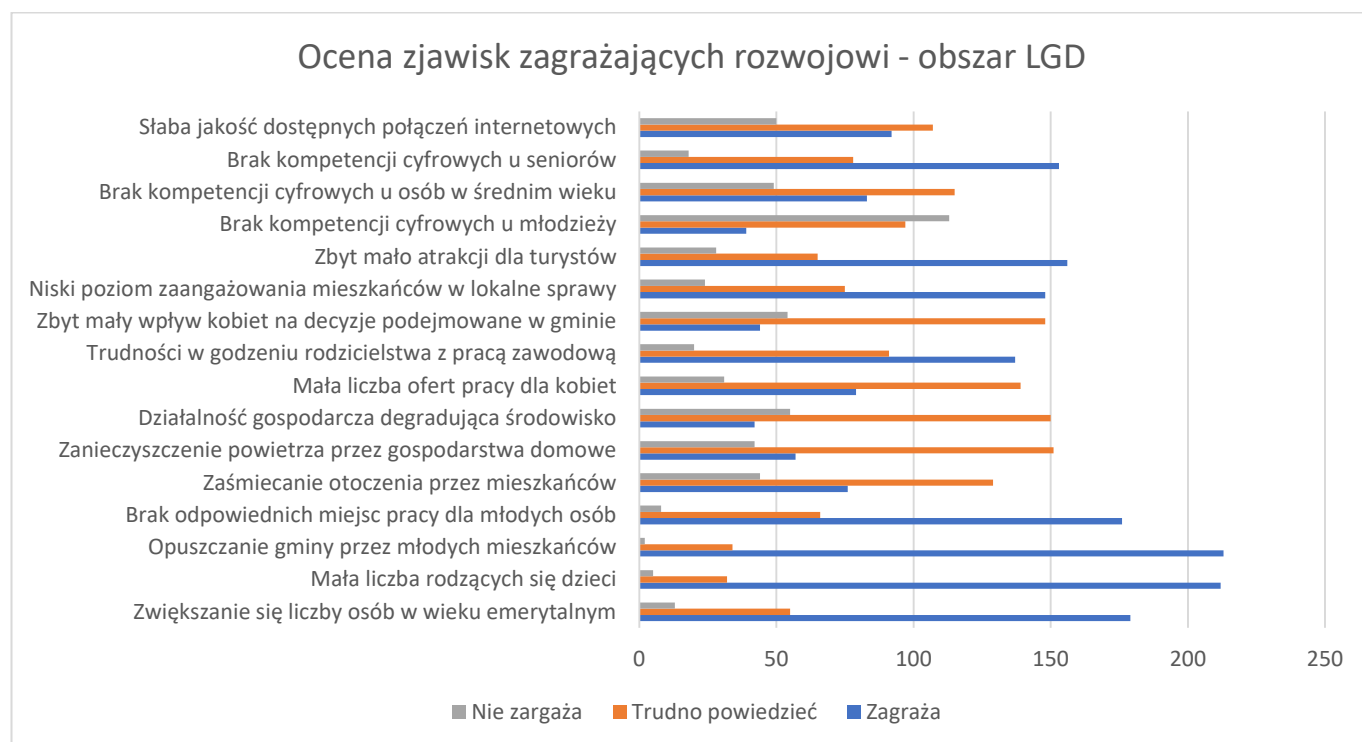
Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach. Ogłoszenia zawierały harmonogram i terminy spotkań wraz z zaproszeniem na spotkania konsultacyjne. Ankiety rozesłano e-mailem do wszystkich członków „LGD – U ŹRÓDEŁ” oraz za pośrednictwem newslettera w oparciu o platformę freshmail. Informację przekazano również do dotychczasowych beneficjentów korzystających ze wsparcia w okresie programowania 2014-2020, organizacji pozarządowych, przedstawicieli grup nieformalnych, mieszkańców, przedsiębiorstw .

Jako zjawiska zagrażające rozwojowi w kontekście całego obszaru LGD jako największe zagrożenie dla rozwoju uczestnicy badania wskazali cztery najistotniejsze zjawiska:

- Zwiększanie się liczby osób w wieku emerytalnym – 179 badanych;
- Mała liczba rodzących się dzieci – 212 badanych;
- Opuszczanie gminy przez młodych mieszkańców – 213 badanych;
- Brak odpowiednich miejsc pracy dla młodych osób – 176 badanych.

Wysoko wśród zagrożeń wskazano również:

- Trudności w godzeniu rodzicielstwa z pracą zawodową – 137 badanych;
- Niski poziom zaangażowania mieszkańców w lokalne sprawy – 148 badanych;
- Zbyt mało atrakcji dla turystów – 156 badanych;
- Brak kompetencji cyfrowych u seniorów – 153 badanych.

Rysunek 4 Ocena zjawisk zagrażających rozwojowi, Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet

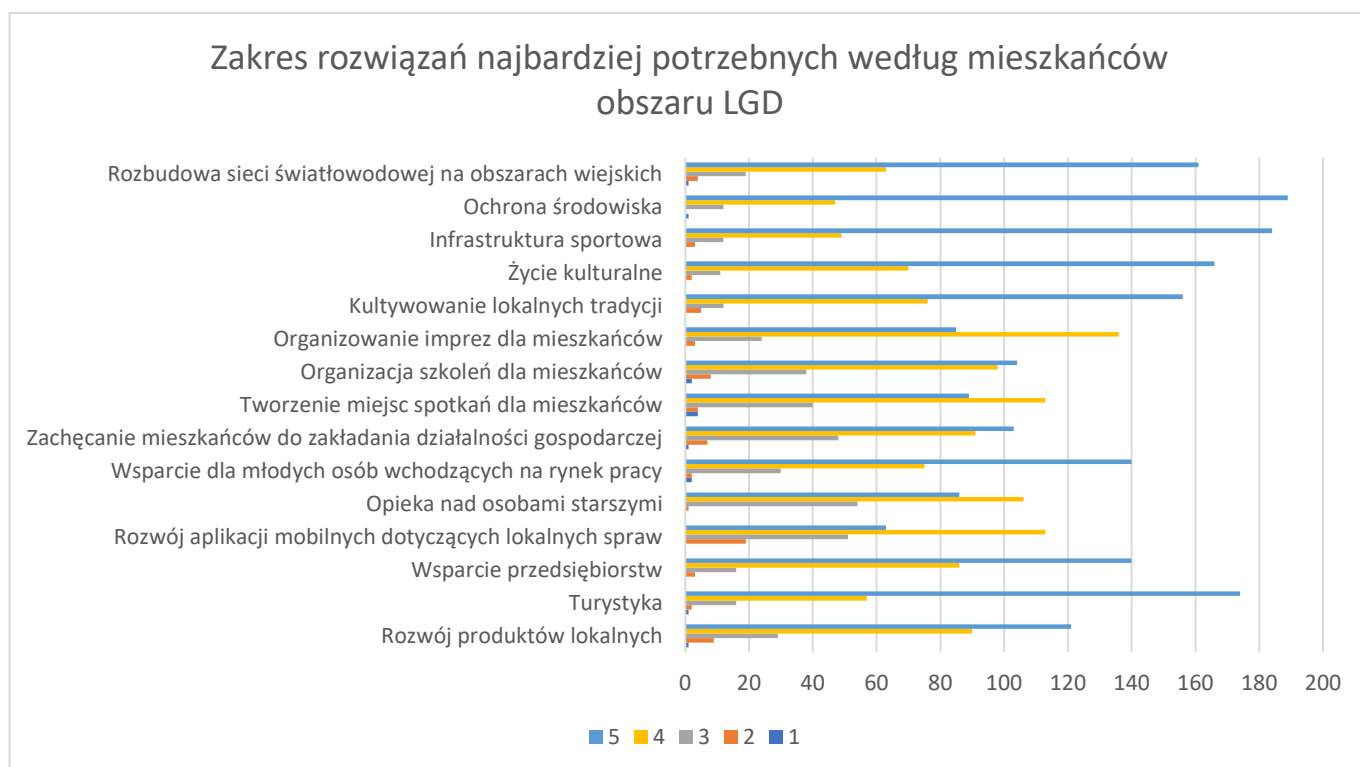
Przy szczegółowej analizie w poszczególnych gminach wchodzących w skład obszaru „LGD – U ŹRÓDEŁ” jako największe zagrożenie wskazywano:

- Gmina Gowarczów – Opuszczanie gminy przez młodych mieszkańców oraz Brak odpowiednich miejsc pracy dla młodych osób (po 33 osoby);
- Gmina Końskie – Mała liczba rodzących się dzieci (28 osób);
- Gmina Ruda Maleniecka – Mała liczba rodzących się dzieci oraz Opuszczanie gminy przez młodych mieszkańców (po 20 osób);
- Gmina Smyków – Brak odpowiednich miejsc pracy dla młodych osób (23 osoby);

- Gmina Stąporków – Mała liczba rodzących się dzieci oraz Opuszczanie gminy przez młodych mieszkańców (po 29 osób);
- Gmina Białaczów – Mała liczba rodzących się dzieci (25 osób);
- Gmina Paradyż – Mała liczba rodzących się dzieci oraz Opuszczanie gminy przez młodych mieszkańców (po 21 osób);
- Gmina Żarnów – Opuszczanie gminy przez młodych mieszkańców oraz Zbyt mało atrakcji dla turystów (po 22 osoby).

W ramach wskazania obszaru nowych rozwiązań jako najbardziej potrzebne mieszkańcy obszaru LGD wskazywali najczęściej potrzebę wdrożenia rozwiązań w zakresie:

- Ochrony środowiska – 189 osób;
- Infrastruktury sportowej – 184 osoby;
- Turystyki – 174 osoby;
- Życia kulturalnego – 166 osób;
- Rozbudowy sieci światłowodowej na obszarach wiejskich – 161 osób;
- Kultuwowania lokalnych tradycji – 156 osób;
- Wsparcia przedsiębiorstw – 140 osób;
- Wsparcia osób wchodzących na rynek pracy – 140 osób.

Rysunek 5 Zakres rozwiązań najbardziej potrzebnych do wdrożenia według mieszkańców obszaru LGD, Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet

Przy szczegółowej analizie w poszczególnych gminach wchodzących w skład obszaru LGD – „U ŹRÓDEŁ” jako najbardziej istotne do wdrożenia rozwiązania wskazywano:

- Gmina Gowarczów – Infrastrukturę sportową (32 osoby);
- Gmina Końskie – Ochronę środowiska (27 osób);
- Gmina Ruda Maleniecka – Ochronę środowiska (20 osób);
- Gmina Smyków – Turystykę, Życie kulturalne oraz Ochronę środowiska (po 19 osób);

- Gmina Stąporków – Infrastrukturę sportową (27 osób);
- Gmina Bliżyn – Życie kulturalne (16 osób);
- Gmina Białaczków – Rozbudowę sieci światłowodowej na obszarach wiejskich (21 osób);
- Gmina Paradyż – Ochronę środowiska (22 osoby);
- Gmina Żarnów – Ochronę środowiska (15 osób).

Analizując dane statystyczne oraz wnioski pochodzące z przeprowadzonych konsultacji społecznych można zauważyć spójność w odczuciach mieszkańców z udokumentowanymi pomiarami. Przeprowadzone badania pozwoliły zidentyfikować najważniejsze z punktu widzenia rozwoju obszaru zagrożenia oraz obszary interwencji.

Głównym zagrożeniem z punktu widzenia mieszkańców jest utrzymujący się trend starzenia się społeczeństwa oraz odpływu młodych, które przedkładają się bezpośrednio na kondycję rynku pracy oraz lokalnej gospodarki. Należy zadbać o rozwój małych i średnich przedsiębiorstw oraz wzrost poziomu ich konkurencyjności, umożliwić korzystne warunki do zakładania nowych firm, a także rozwoju już istniejących.

Szczególnego wsparcia wymaga także rozwój działalności związanej z przemysłem turystycznym – noclegi, gastronomia, produkty regionalne. W tym celu należy wykorzystać wykreowany w ramach realizacji poprzednich LSR produkt turystyczny „Piekielny Szlak” a także promocja innych atrakcji turystycznych zlokalizowanych na obszarze LGD.

Lokalna społeczność odczuwa niski poziom dochodów, co znajduje odzwierciedlenie w danych statystycznych. Na obszarze LGD notuje się znacznie większą liczbę osób bezrobotnych niż w Polsce czy w województwach przynależących do grupy. Następstwem braku pracy jest odpływ osób młodych i wykształconych do innych części kraju w poszukiwaniu lepszych warunków życia. Można zauważyć również malejącą liczbę podmiotów gospodarczych, co świadczy o niskiej przedsiębiorczości mieszkańców. Szansą na poprawę sytuacji na rynku pracy może być m.in. reaktywacja szkolnictwa zawodowego, powrót do zawodów rzemieślniczych i dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb lokalnego rynku pracy. Istotne jest również inwestowanie w szkolenia dla młodych z zakresu przedsiębiorczości, edukacji finansowej i poruszania się po rynku pracy w celu pobudzenia aktywności gospodarczej wśród lokalnej społeczności. Na obszarze LGD, obserwowana jest od dłuższego czasu emigracja młodych i wykształconych osób – przełamanie tej bariery stanowi jedno z ważniejszych wyzwań również dla polityki lokalnej, należy podjąć odpowiednie kroki które będą zatrzymywać ten proces, np. poprzez edukację obywatelską i działania wzmacniające integrację i zachęcające młodzież do dostrzegania mocnych stron miejsca, którym zamieszkują, również jako miejsca w którym można pozostać i pracować.

Należy poprzez edukację wzmacniać aktywność i integrację społeczną i zachęcać młodzież do dostrzegania mocnych stron miejsca, w którym zamieszkują, również jako miejsca, w którym można pozostać i pracować. Trzeba umożliwiać ludziom uczestnictwo w różnorodnych kursach, szkoleniach i warsztatach, podnoszących wiedzę w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych na rozwój, zarządzania projektami czy prowadzenia działalności gospodarczej. Na rozwój integracji społecznej i zmniejszenie odpływu ludzi młodych do większych miast na pewno wpłynie pozytywnie rozwój i dostęp do nowych technologii. Ważną grupą docelową powinny być także osoby 55+, które wyrażają chęć podnoszenia swoich umiejętności, zwiększając tym samym swoją szansę na rynku pracy. Bariery w rozwoju przedsiębiorczości są często niewystarczające środki finansowe na realizację inicjatyw oraz niestabilność makroekonomiczna.

W strukturze podmiotów gospodarczych zauważyć można niski udział przedsiębiorczości w dziedzinie związanej z kulturą, rozrywką i rekreacją. Branże te należy szczególnie wspierać biorąc pod uwagę fakt, iż znaczącą szansą dla rozwoju obszaru jest rozwój turystyki. W latach 2013-2020 wzrosła liczba podmiotów gospodarczych jednakże wzrost ten jest niewielki (powstało 14 podmiotów gospodarczych w ramach sekcji R), w związku z czym należy prowadzić działania mające na celu promowanie aktywności gospodarczej w tym obszarze.

Na badanym terenie obserwuje się utrzymujące się, niekorzystne tendencje demograficzne, stanowiące jego słabą stronę. Proporcje między grupą osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym zmniejszają się w kierunku osób starszych. Jednocześnie wartości ujemne przyjmuje przyrost naturalny i saldo migracji. Zagrożenia wynikające z niekorzystnych czynników demograficznych i odpływu – szczególnie młodych i wykształconych osób – dostrzega też lokalna społeczność obszaru LGD. Należy zwrócić szczególną uwagę na grupę emerytów i podjąć działania wspierające osoby starsze, w tym osoby zależne np.: przez świadczenie usług opiekuńczych czy świadczenie usług środowiskowych, które pozwolą opiekunom powrócić rynek pracy oraz poszukiwać różnych form wsparcia i aktywności.

Na obszarze LGD istotne znaczenie ma potencjał społeczny mieszkańców. Należy przedsięwziąć działania kładące nacisk na wzmocnienie więzi międzyludzkich. Wykorzystać potencjał liderów, administracji samorządowej, lokalnych organizacji pozarządowych i grup nieformalnych. Warto wspierać oddolne inicjatywy mieszkańców związane z kultywowaniem tradycji, uprawianiem zanikających zawodów i wytwarzaniem specjałów jako produktów lokalnych oraz działań proekologicznych, prozdrowotnych oraz innych wspierających rozwój potencjału LGD.

Należy zwrócić uwagę na kwestię dialogu międzypokoleniowego. Relacje międzypokoleniowe są podstawą funkcjonowania każdego społeczeństwa. Sposobem ich budowania jest dialog między pokoleniami, będący także drogą do przeciwdziałania i zapobiegania współczesnym problemom społecznym, wymaga on jednak aktywnego udziału zarówno osób starszych, jak i młodych. Ważnym obszarem jest międzypokoleniowość, realizowana tak na poziomie zarządzania projektem (międzypokoleniowe pary animatorów), jak i na poziomie działań skierowanych do społeczności lokalnej (w której uczestniczą różne grupy wiekowe). Środowisko wiejskie umożliwia także budowanie więzi międzypokoleniowych dzięki relacjom sąsiedzkim, gdzie kontakty między wieloma pokoleniami są częścią codziennego życia, jak też w tzw. grupach interesów (np. w ramach organizacji pozarządowych czy świetlic wiejskich), których celem jest rozwiązywanie problemów lokalnych społeczności.

Należy zwrócić szczególną uwagę na równowagę między zasobami społeczno-kulturowymi, przyrodniczymi, naturalnymi, gospodarką, a potrzebami i oczekiwaniami społecznymi dotyczącymi możliwości godnego życia, przejawiającymi się m.in. uzyskiwaniem odpowiednich dochodów, nieskrępowanym dostępem do szeroko rozumianej infrastruktury społecznej i technicznej oraz bogatą ofertą turystyczną, kulturalną, lokalnym folklorem i dostępem do informacji w małych miejscowościach.

Diagnoza potrzeb

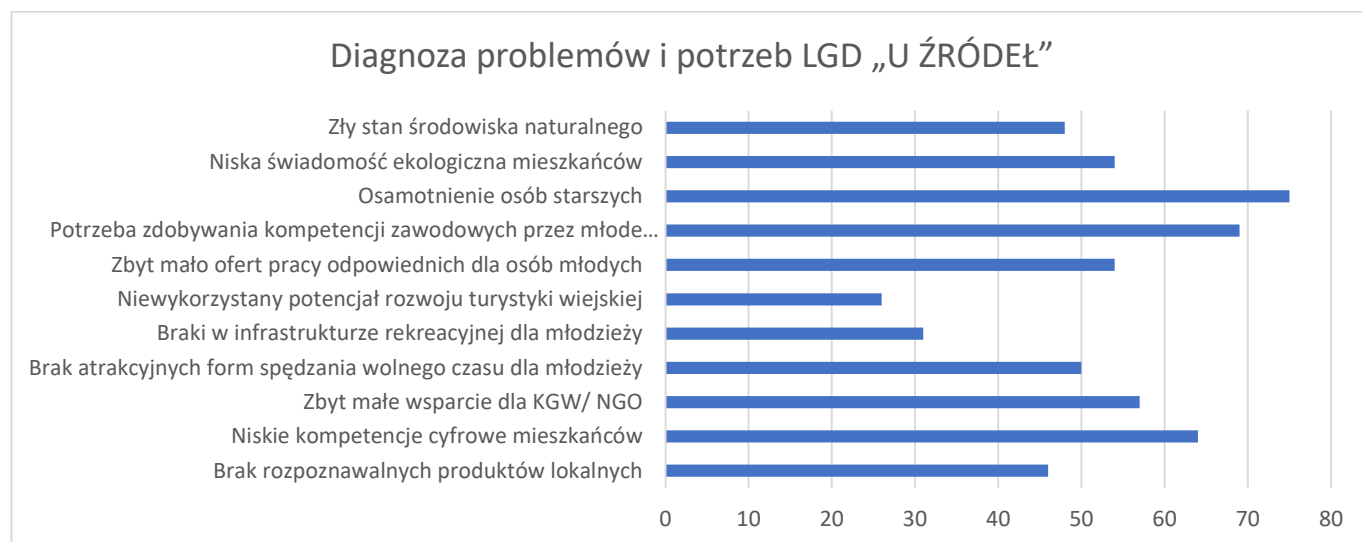
Głównym celem przeprowadzonego badania ankietowego dotyczącego problemów i potrzeb na obszarze „Lokalnej Grupy Działania – U ŹRÓDEŁ” jest wskazanie potrzeb i oczekiwań w zakresie inicjatyw mogących stanowić podstawę projektów, które będą mogły być finansowane w ramach funduszy europejskich na obszarze LGD. Na podstawie wniosków płynących z tych arkuszy określone zostały cele i kierunki dalszych działań. Obszary problemów wytypowane do ankiety opierają się o główne obszary objęte w ramach funduszy europejskich na lata 2021-2027.

Badanie zostało przeprowadzone z wykorzystaniem różnorodnych kanałów umożliwiających uzyskanie wyników od jak najszerszej grupy potencjalnych odbiorców działań:

- Publikacja na stronie internetowej LGD;
- Publikacja na profilu Facebook;
- Kolportaż w Gminnych Punktach Konsultacyjnych;
- Możliwość wypełnienia ankiety bezpośrednio w siedzibie LGD.

Jako główny problem wskazano osamotnienie osób starszych (78 osób). Kolejne obszary wskazane jako wymagające szczególnej interwencji wskazano potrzebę zdobywania kompetencji zawodowych przez młode

osoby wchodzące na rynek (69 osób), niskie kompetencje cyfrowe mieszkańców (64 osoby) oraz zbyt małe wsparcie dla KGW/NGO (57 osób).

Rysunek 6 Analiza problemów i potrzeb "Lokalnej Grupy Działania - U ŹRÓDEŁ", źródło: opracowanie własne

Przy szczegółowej analizie w poszczególnych gminach wchodzących w skład obszaru „LGD – U ŹRÓDEŁ” jako największe problemy wskazywano:

- Gmina Gowarczów – Niskie kompetencje cyfrowe mieszkańców, Zbyt mało ofert pracy odpowiednich dla osób młodych, Osamotnienie osób starszych, Niska świadomość ekologiczna mieszkańców (po 12 osób);
- Gmina Końskie – Osamotnienie osób starszych, Niska świadomość ekologiczna mieszkańców, Zły stan środowiska naturalnego (11 osób);
- Gmina Ruda Maleniecka – Zbyt małe wsparcie dla KGW/ NGO (10 osób);
- Gmina Smyków – Osamotnienie osób starszych (10 osób);
- Gmina Stąporków – Potrzeba zdobywania kompetencji zawodowych przez młode osoby wchodzące na rynek (10 osób);
- Gmina Bliżyn – Osamotnienie osób starszych (10 osób);
- Gmina Białaczów – Brak rozpoznawalnych produktów lokalnych, Niskie kompetencje cyfrowe mieszkańców, Zbyt małe wsparcie dla KGW/NGO, Brak atrakcyjnych form spędzania wolnego czasu dla młodzieży, Potrzeba zdobywania kompetencji zawodowych przez młode osoby wchodzące na rynek, Osamotnienie osób starszych (6 osób);
- Gmina Paradyż – Brak rozpoznawalnych produktów lokalnych, Niskie kompetencje cyfrowe mieszkańców, Brak atrakcyjnych form spędzania wolnego czasu dla młodzieży, Potrzeba zdobywania kompetencji zawodowych przez młode osoby wchodzące na rynek, Osamotnienie osób starszych (5 osób)
- Gmina Żarnów – Brak rozpoznawalnych produktów lokalnych, Niskie kompetencje cyfrowe mieszkańców, Zbyt małe wsparcie dla KGW/NGO, Brak atrakcyjnych form spędzania wolnego czasu dla młodzieży, Potrzeba zdobywania kompetencji zawodowych przez młode osoby wchodzące na rynek, Osamotnienie osób starszych (6 osób);

W obszarze osamotnienia osób starszych wskazano problemy z dostępem do całodobowej opieki nad osobami starszymi, chorymi i niepełnosprawnymi oraz brak dostępu do zajęć skierowanych bezpośrednio dla seniorów (m.in. z zakresu kompetencji cyfrowych, rozwijania pasji i zainteresowań, aktywności fizycznej).

W obszarze dotyczącym potrzeby zdobywania kompetencji zawodowych przez młode osoby wchodzące na rynek wśród problemów wybrzmiewa trudny rynek pracy, niezapewniający właściwego przygotowania oraz niegwarantujący możliwości rozwijania kompetencji zawodowych. Uczestnicy ankiety jako obszary wymagające

szczególnego wsparcia wskazali potrzebę rozwijania zarówno kompetencji branżowych (marketing, reklama, szkolenia językowe, IT, zawodowe) jak i kompetencji „miękkich” (współpraca w grupie, asertywność, prezentacja, umiejętności wyszukiwania informacji).

W obszarze dotyczącym małej liczby ofert pracy dla osób młodych wskazano na zbyt małą liczbę ofert skierowanych bezpośrednio do osób wchodzących na rynek pracy, bez doświadczenia. Jako potencjał obszaru w zakresie zapewnienia większej liczby miejsc pracy dla osób młodych wskazuje się branżę turystyczną oraz branżę ceramiczną.

W zakresie obszaru dotyczącego niskiej świadomości ekologicznej mieszkańców jako główne obszary problematycznej wskazuje się zanieczyszczenie lasów, wód oraz powietrza, wynikające przede wszystkim ze stosowania na obszarze LGD nie ekologicznych źródeł ciepła oraz niskiego zainteresowania wdrożeniem w gospodarstwach domowych i przedsiębiorstwach Odnawialnych Źródeł Energii, na co wpływ ma niska świadomość ekologiczna mieszkańców obszaru LGD.

Poza najczęściej wskazywanymi obszarami problematycznymi, w pozostałych sferach również wskazywano na potrzebę podjęcia działań mających na celu umocnienie obszaru LGD. W zakresie braku rozpoznawalnych produktów lokalnych wskazano na potrzebę większej promocji „Piekielnego Szlaku”, Parków Nordic Walking, podniesienia atrakcyjności turystycznej miejscowości Sielpia Wielka a także umocnienie dziedzictwa kulinarnego (karp z Oksy i inne produkty wyróżniające obszar LGD). Jako problemy wskazuje się brak atrakcyjnych form spędzania wolnego czasu dla młodzieży (brak animatorów, kina, niskie zaangażowanie Domów Kultury) czy braki w infrastrukturze rekreacyjnej dla młodzieży (brak infrastruktury sportowej, kulturalnej, brak miejsc spotkań dla młodzieży).

Wybór obszarów tematycznych, określenie grup docelowych, zdefiniowanie sposobów realizacji LSR

Obszary tematyczne

W oparciu o przeprowadzone analizy obszaru, w tym dane statystyczne, ankiety konsultacyjne wybrano główne obszary tematyczne, które wykorzystane zostały do opracowania celów szczegółowych oraz przedsięwzięć LSR. Jako główne obszary tematyczne stanowiące postawę LSR wskazano:

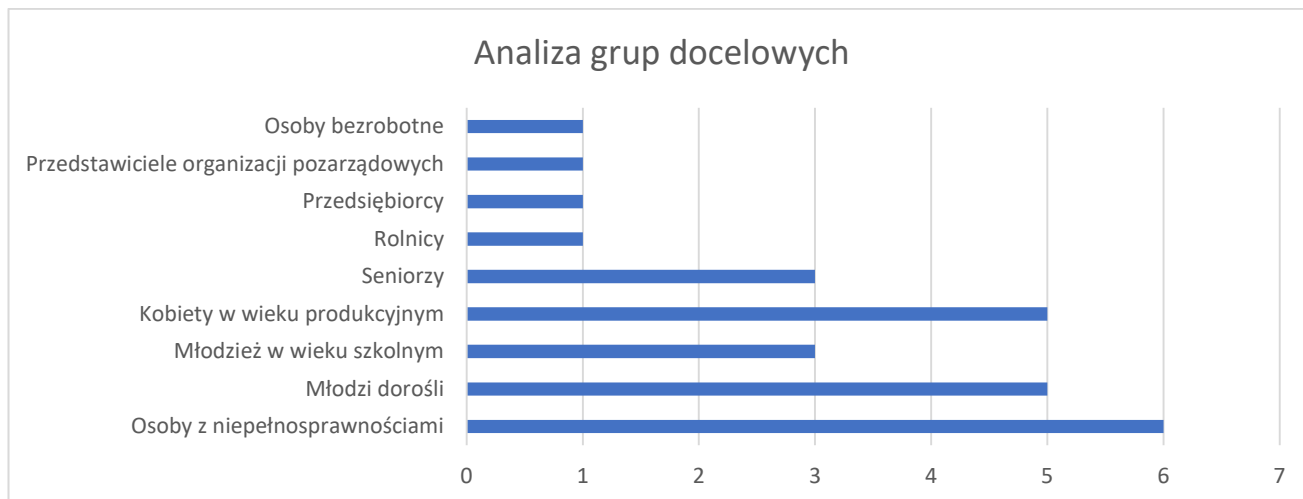
- Rozwój gospodarczy obszaru „LGD -U ŹRÓDEŁ”
- Włączenie osób starszych dające możliwość życia w społeczności lokalnej niezależnie od stopnia sprawności
- Rozwój turystyki i poprawa atrakcyjności obszaru LGD
- Poprawa warunków życia i wypoczynku na obszarze LGD

W ramach każdego z obszarów przewidziano szereg przedsięwzięć, które pozwolą uczynić obszar „Lokalnej Grupy Działania – U ŹRÓDEŁ” bardziej rozwiniętym oraz w większym stopniu odpowiadającym potrzebom mieszkańców

Grupy docelowe

Analiza obszaru wchodzącego w skład „Lokalnej Grupy Działania – U ŹRÓDEŁ” w oparciu o dane statystyczne oraz przeprowadzone badania ankietowe pozwoliła na wytypowanie 9 grup docelowych, które wymagają wsparcia w ramach realizacji LSR.

Dla określenia problemów i potrzeb wskazanych grup przeprowadzono badanie ankietowe, które zostało udostępnione na stronie internetowej LGD, w mediach społecznościowych oraz w gminnych punktach konsultacyjnych w dniu 23 stycznia 2023 r. W wyniku przeprowadzonego badania wpłynęło łącznie 27 ankiet.

Rysunek 7 Analiza grup docelowych "Lokalnej Grupy Działania - U ŹRÓDEŁ". źródło: opracowanie własne

Jako grupy docelowe wymagające szczególnego wsparcia wskazano osoby z niepełnosprawnościami (6 odpowiedzi), młodych dorosłych i kobiety w wieku produkcyjnym (po 5 odpowiedzi), oraz seniorów i młodzież w wieku szkolnym (po 3 odpowiedzi). Dla każdej z grup badani wskazali problemy mogące stanowić podstawę do realizacji działań naprawczych, m.in. poprzez realizację Lokalnej Strategii Rozwoju.

Jako główne problemy w grupie **osób z niepełnosprawnościami** wskazano przede wszystkim bariery architektoniczne utrudniające bądź uniemożliwiające korzystanie z usług publicznych (urzędy, podmioty służby zdrowia) i codziennych (sklepy, lokale usługowe). Znaczną przeszkodą są również niefunkcjonalne chodniki bądź ich brak, w szczególności w mniejszych miejscowościach. Osoby z niepełnosprawnościami mają również trudności w załatwianiu spraw urzędowych, co wynika z niskiej przyjazności urzędów oraz braku osób bądź wyposażenia umożliwiającego korzystanie z usług publicznych, m.in. przez osoby niewidome i niedowidzące bądź niesłyszące. Mieszkańcy wskazują również na utrudniony dostęp do usług rehabilitacyjnych, który doskwierać może w szczególności na obszarach wiejskich a także na brak ofert spędzania wolnego czasu czy brak ofert pracy dla osób z niepełnosprawnościami, co utrudnia integrację społeczną.

W grupie **młodych dorosłych** jako obszary najbardziej problemowe wskazano rynek pracy (brak ofert pracy dla osób bez doświadczenia, brak miejsc pracy dorywczej, sezonowej), przedsiębiorczość (ograniczony dostęp do środków finansowych na uruchomienie własnej działalności, brak możliwości zdobycia doświadczenia w zakresie działalności gospodarczej) edukacja (niedostosowanie do potrzeb rynku pracy, brak miejsc nauki w wymierających zawodach) oraz obszar społeczny (brak możliwości rozwoju zainteresowań, ograniczone możliwości spędzania wolnego czasu, brak żłobków i przedszkoli a co za tym idzie konieczność opieki nad dziećmi zamiast rozwoju osobistego i zawodowego, brak mieszkań czy brak wydarzeń kulturalnych).

Kobiety w wieku produkcyjnym zamieszkałe na obszarze LGD muszą mierzyć się przede wszystkim z problemami związanymi z funkcjonowaniem na rynku pracy oraz wynikającymi z tego problemami natury społecznej. Na obszarach wiejskich szczególnie mocno wybrzmiewa problem łączenia obowiązków domowych i rodzinnych, przedkładanie życia rodzinnego nad rozwój osobisty i zawodowy, nierówne traktowanie na rynku pracy. Znaczą przeszkodą w rozwoju kobiet jest niska dostępność do miejsc dla dzieci w żłobkach i przedszkolach, które często nie odpowiadają faktycznym potrzebom w tym zakresie. Brak jest również ofert spędzania wolnego czasu, rozwijania zainteresowań czy podnoszenia kwalifikacji.

Dla **seniorów** jednym z podstawowych problemów jest brak dostępu do usług opiekuńczych, w szczególności w miejscu zamieszkania (brak opiekunów dziennych) oraz utrudniony dostęp do usług medycznych wynikający często z ograniczonej mobilności oraz wydłużonego oczekiwania do lekarzy specjalistów. Dla omawianej grupy

wskazuje się również na wykluczenie społeczne i cyfrowe – brak miejsc spotkań, niski dostęp do kultury, brak kursów rozwijających kompetencje, w tym kompetencje cyfrowe.

W grupie **młodzieży w wieku szkolnym** można zauważyć problemy głównie w obszarze edukacyjnym (uboga oferta szkół i zajęć pozalekcyjnych, brak projektów podnoszących kwalifikacje, wspierających przedsiębiorczość, brak infrastruktury sportowej) i społecznym (brak wsparcia psychologicznego wynikającego z izolacji COVID-19, braku kontaktu z rówieśnikami czy dysproporcji społecznych).

Sposoby realizacji LSR

Dla określenia najbardziej efektywnego podziału środków finansowych w związku z planowaniem budżetu na realizację zadań włączono mieszkańców obszaru LGD. Włączenie nastąpiło poprzez udostępnienie ankiety na stronie „Lokalnej Grupy Działania – U ŹRÓDEŁ”, w mediach społecznościowych, punktach konsultacyjnych oraz w siedzibie LGD.

Ankieta obejmowała następujące propozycje zadań:

- Zwiększanie atrakcyjności turystycznej obszaru. *Np. tworzenie dróg rowerowych, promocja obszaru LGD.*
- Szkolenia dla mieszkańców. *Np. szkolenia dotyczące korzystania z internetu i nowych technologii.*
- Doposażenie KGW i innych organizacji pozarządowych. *Np. zakup strojów, zakup wyposażenia do organizacji imprez.*
- Tworzenie infrastruktury dla młodzieży związanej z czasem wolnym. *Np. skate-park, boisko.*
- Tworzenie i promowanie produktów lokalnych. *Np. promocja lokalnych potraw, rozwój gastronomii, rozwój rękodzieła.*
- Aktywizacja osób starszych. *Np. organizacja imprez cyklicznych, organizacja wyjazdów.*
- Działania edukacyjne związane z ekologią. *Np. edukowanie w zakresie niskiej emisji, szkolenia dotyczące gospodarowania opadami.*
- Integracja mieszkańców gmin wchodzących w skład LGD. *Np. wspólna realizacja operacji przez organizacje z różnych gmin, wymiana doświadczeń pomiędzy organizacjami.*

W wyniku przeprowadzonego badania wpłynęło 46 ankiet. Biorąc pod uwagę kryterium kwotowe największe wsparcie przyznano tworzeniu i promowaniu produktów lokalnych (średnio 392.105,26 zł), Tworzenie infrastruktury dla młodzieży związanej z czasem wolnym (średnio 380.000,00 zł) oraz zwiększanie atrakcyjności turystycznej obszaru (średnio 352.380,05 zł).

Rysunek 8. Średnia wartość przydzielonych środków zgodnie ze wskazanymi obszarami (w PLN), Źródło: opracowanie własne

Biorąc pod uwagę kolejność realizacji przedsięwzięć najczęściej jako pierwsze wskazywano projekty z obszarów Działania edukacyjne związane z ekologią (13 wskazań). Jako drugi obszar typowano Zwiększenie atrakcyjności turystycznej mieszkańców (12 wskazań), zaś jako trzecie Aktywizację osób starszych (10 wskazań).

Analiza SWOT

Analiza SWOT została przygotowana na podstawie przeprowadzonej analizy potrzeb i potencjału obszaru lokalnej strategii rozwoju. W opracowanie ostatecznego kształtu analizy zaangażowana była społeczność lokalna. W poniższej analizie zawarto wnioski z zastosowanych partycypacyjnych metod.

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Walory przyrodnicze - rezerваты przyrody, rezerваты leśne, ✓ Czyste środowisko naturalne - ostoje sieci Natura 2000, ✓ Atrakcyjne dziedzictwo kulturowe, funkcjonujące zabytki, ✓ Położenie przy głównych szlakach komunikacyjnych, ✓ Potencjał turystyczny - Piekielny szlak ✓ Potencjał turystyczny – parki nordic walking 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Migracja ludzi młodych, ✓ Duże bezrobocie, ✓ Wyludnianie się obszaru i starzejące się społeczeństwo, ✓ Słaba aktywność ludzi młodych do 25 r. życia, ✓ Niewystarczający dostęp oraz oferta dla osób starszych w szczególności w zakresie kompetencji cyfrowych, ✓ Utrudniony dostęp ludności wiejskiej do Internetu i sieci światłowodowych, ✓ Duża liczba osób żyjących poniżej granicy ubóstwa ustawowego, ✓ Wyższe bezrobocie wśród kobiet, ✓ Niewystarczająca oferta wspierania przedsiębiorczości, ✓ Niskie kompetencje liderów NGO ✓ Niewystarczająca infrastruktura turystyczna

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Dostępność zewnętrznych źródeł finansowania (np.: EFS+, EFRR), ✓ Liczne grupy i stowarzyszenia działające na rzecz społeczności lokalnej, ✓ Rozwój technologii cyfrowych i OZE, ✓ Wprowadzenie nowych form i uwarunkowań dla osób wychowujących dzieci (np.: elastyczny czas pracy, regulacje dotyczące urlopów), ✓ Rosnąca popularność aktywnych form turystyki, w tym turystyki weekendowej, 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ujemny bilans demograficzny, ✓ Wzrost odsetka osób w wieku poprodukcyjnym, ✓ Wyższe zagrożenie ubóstwem na terenach wiejskich, ✓ Dysproporcje w zakresie dostępu do infrastruktury społecznej i technicznej w szczególności osób starszych, ✓ Wzrost liczby osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej, ✓ Trudności w pogodzeniu życia rodzinnego z funkcjonowaniem na rynku pracy w szczególności kobiet, ✓ Kryzys gospodarczy mający wpływ na funkcjonowanie przedsiębiorstw ✓ Zmiany przepisów prawa ✓ Wysokie koszty rozpoczęcia prowadzenia działalności gospodarczej i utrzymania miejsca pracy,

Analizując dane statystyczne oraz wnioski pochodzące z przeprowadzonych konsultacji społecznych można zauważyć spójność w odczuciach mieszkańców z udokumentowanymi pomiarami. Przeprowadzone badania pozwoliły zidentyfikować najważniejsze z punktu widzenia rozwoju obszaru pozytywne i negatywne czynniki wewnętrzne oraz zewnętrzne.

Głównym atutem regionu jest położenie geograficzne oraz stosunkowo bliska odległość do aglomeracji jakimi są: Łódź, Warszawa, Radom, Kielce, Lublin czy Kraków. Obszar „LGD- U ŹRÓDEŁ” charakteryzuje znaczna ilość terenów o dużych walorach przyrodniczych i turystycznych. Otaczające lasy sosnowe, a także wody głębinowe i nieskażone środowisko naturalne tworzą idealne warunki do rozwoju turystyki rekreacyjnej i prozdrowotnej. Zdaniem mieszkańców są to atuty w dużej mierze niewykorzystywane przez lokalne władze. Należy położyć nacisk na rozwój i zagospodarowanie zasobów wodnych obszaru, a także rozwój i modernizację istniejących szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych, które należą do mocnych stron obszaru, ale są niewystarczająco zagospodarowane. Według mieszkańców, inwestując w tą dziedzinę – uda się wzmocnić gospodarkę regionu.

Znaczącym problemem obszaru „LGD – U ŹRÓDEŁ” jest zła sytuacja ekonomiczna oraz bezrobocie, szczególnie wśród kobiet, powodowane m.in. małą dostępnością miejsc pracy. Przeprowadzone statystyki, a także konsultacje społeczne, potwierdzają niski stopień przedsiębiorczości w regionie. Należy zadbać o rozwój małych i średnich przedsiębiorstw oraz wzrost poziomu ich konkurencyjności, umożliwić korzystne warunki do zakładania nowych firm, a także rozwoju już istniejących. Istotne jest także wzmocnienie sektora rolnego, gdzie obecnie niepokoi niski stopień towarowości gospodarstw i ich rentowności, niski stopień wyposażenia rolnictwa w nowoczesne środki techniczne, słabo rozwinięte powiązania producent – konsument oraz w ramach grup producenckich i rynkowych. Szczególnego wsparcia wymaga także rozwój działalności związanej z przemysłem turystycznym – noclegi, gastronomia, produkty regionalne. W tym celu należy wykorzystać wykreowany w ramach realizacji poprzednich LSR produkt turystyczny „Piekielny Szlak”.

Lokalna społeczność odczuwa niski poziom dochodów, co znajduje odzwierciedlenie w danych statystycznych. Na obszarze LGD notuje się znacznie większą liczbę osób bezrobotnych niż w Polsce czy w województwach przynależących do grupy. Następstwem braku pracy jest odpływ osób młodych i wykształconych do innych części kraju w poszukiwaniu lepszych warunków życia. Można zauważyć również malejącą liczbę podmiotów gospodarczych, co świadczy o niskiej przedsiębiorczości mieszkańców. Szansą na poprawę sytuacji na rynku pracy może być m.in. reaktywacja szkolnictwa zawodowego, powrót do zawodów rzemieślniczych i dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb lokalnego rynku pracy. Istotne jest również inwestowanie w szkolenia dla młodych z zakresu przedsiębiorczości, edukacji finansowej i poruszania się po rynku pracy w celu pobudzenia aktywności gospodarczej wśród lokalnej społeczności. Na obszarze LGD, obserwowana jest od dłuższego czasu emigracja młodych i wykształconych osób – przełamanie tej bariery stanowi jedno z ważniejszych wyzwań również dla polityki lokalnej, należy podjąć odpowiednie kroki które będą zatrzymywać ten proces, np. poprzez edukację obywatelską, działania wzmacniające integrację i zachęcające młodzież do dostrzegania mocnych stron miejsca, którym zamieszkują, również jako miejsca w którym można pozostać i pracować.

Należy zwrócić uwagę na niekorzystną sytuację osób starszych, które z uwagi na niedostateczne zasoby infrastrukturalne i kadrowe ma ograniczony dostęp do wysokiej jakości usług medycznych i opiekuńczych. Osoby w wieku 65+ wyrażają również potrzebę zapewnienia wsparcia w zakresie włączenia cyfrowego oraz zapewnienia ciekawych form aktywności pozwalającej na rozwijanie pasji.

Należy poprzez edukację obywatelską wzmacniać aktywność i integrację społeczną i zachęcać młodzież do dostrzegania mocnych stron miejsca, w którym zamieszkują, również jako miejsca, w którym można pozostać i pracować. Trzeba umożliwiać ludziom uczestnictwo w różnorodnych kursach, szkoleniach i warsztatach, podnoszących wiedzę w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych na rozwój, zarządzania projektami czy

prowadzenia działalności gospodarczej. Na rozwój integracji społecznej i zmniejszenie odpływu ludzi młodych do większych miast na pewno wpłynie pozytywnie rozwój i dostęp do nowych technologii. Ważną grupą docelową powinny być także osoby 55+, które wyrażają chęć podnoszenia swoich umiejętności, zwiększając tym samym swoją szansę na rynku pracy. Bariery w rozwoju przedsiębiorczości są często niewystarczające środki finansowe na realizację inicjatyw oraz niestabilność makroekonomiczna.

Na badanym terenie obserwuje się utrzymujące się, niekorzystne tendencje demograficzne, stanowiące jego słabą stronę. Proporcje między grupą osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym zmniejszają się w kierunku osób starszych. Jednocześnie wartości ujemne przyjmuje przyrost naturalny i saldo migracji. Zagrożenia wynikające z niekorzystnych czynników demograficznych i odpływu – szczególnie młodych i wykształconych osób – dostrzega też lokalna społeczność obszaru LGD.

Na obszarze LGD istotne znaczenie ma potencjał społeczny mieszkańców. Należy przedsięwziąć działania kładące nacisk na wzmocnienie więzi międzyludzkich. Wykorzystać potencjał administracji samorządowej, lokalnych organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, takich jak Koła Gospodyń Wiejskich. Warto wspierać inicjatywy mieszkańców związane z kultywowaniem tradycji, uprawianiem zanikających zawodów i wytwarzaniem specjałów jako produktów lokalnych.

Należy zwrócić szczególną uwagę na równowagę między zasobami społeczno-kulturowymi, przyrodniczymi, naturalnymi, gospodarką, a potrzebami i oczekiwaniami społecznymi dotyczącymi możliwości godnego życia, przejawiającymi się m.in. uzyskiwaniem odpowiednich dochodów, nieskrępowanym dostępem do szeroko rozumianej infrastruktury społecznej i technicznej oraz bogatą ofertą turystyczną, kulturalną i dostępem do informacji w małych miejscowościach.

Propozycje realizacji projektów na obszarze LGD

Zapytania dotyczące propozycji projektów do realizacji w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju „Lokalnej Grypy Działania – U ŹRÓDEŁ” skierowano do dwóch grup docelowych – przedsiębiorstw oraz organizacji pozarządowych: fundacji, stowarzyszeń, ochotniczych straży pożarnych, kół gospodyń wiejskich oraz spółdzielni socjalnych działających na obszarze LGD. Wskazane grupy stanowią trzon społeczny i gospodarczy lokalnej społeczności, zaś kierowane do nich działania pozwalają na efektywny rozwój obszaru zapewniając rozwój technologiczny, podnoszenie kwalifikacji czy nowe miejsca pracy oraz działania aktywizacyjne.

Od organizacji społecznych wpłynęło 18 fiszek projektowych z propozycjami działań możliwych do realizacji na obszarze objętym LSR skierowanych do lokalnej społeczności.

Działania zaplanowane do realizacji przez organizacje pozarządowe objęły takie inicjatywy jak pikniki rodzinne, warsztaty mające na celu integrację pokoleń i wzmocnianie więzi społecznych. Sektor społeczny wskazywał również na działania nastawione na szeroko rozumianą edukację ekologiczną, wymianę doświadczeń i prezentację dobrych praktyk. Organizacje wyrażały również potrzeby w zakresie zakupu wyposażenia umożliwiającego realizację przedsiębiorstw. Propozycje projektów obejmują realizację działań w partnerstwie z innymi organizacjami pozarządowymi z obszaru całej Polski. Średni budżet zakładany na realizację działań projektowych wskazano na poziomie 40.000,00 zł.

Od przedsiębiorstw wpłynęło 14 fiszek projektowych z propozycjami różnych działań skierowanych bezpośrednio do tego sektora. Propozycje obejmowały zarówno działania w zakresie infrastruktury jak i ochrony środowiska.

Działania w zakresie rozwoju przedsiębiorstw obejmowały przede wszystkim doposażenie miejsc pracy, rozwój nowych technologii pozwalający na wprowadzenie na rynek nowych usług bądź usprawnienie procesów technologicznych mających na celu bardziej efektywną produkcję. Przedsiębiorcy wskazywali również na potrzebę realizacji wsparcia w zakresie wdrożenia systemów zarządzania jakością, podnoszenia kwalifikacji czy usługi

audytowe (audyty przedsiębiorstw, audyty finansowe, audyty ekologiczne i energetyczne). Średni zakładany budżet na realizację działań w omawianym zakresie wyniósł 300.000,00 zł.

W zakresie wdrożenia rozwiązań związanych z ochroną środowiska, które mogłyby zostać zastosowane w związku z realizacją projektu wskazywano zakup urządzeń w wysokiej klasie energetycznej, wdrożenie rozwiązań mających na celu zmniejszenie zużycia materiałów czy zakup i wdrożenie w firmach odnawialnych źródeł energii (pompy ciepła, panele fotowoltaiczne).

Wdrożenie przedstawionych rozwiązań przyczyni się do zwiększenia konkurencyjności, wdrożenia nowych usług na rynek oraz obniżenia kosztów prowadzenia działalności.

Propozycje innowacji

Przez innowacyjność rozumie się zmianę mającą na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych (kontekst lokalny). W ramach włączenia różnych grup z obszaru objętego LSR skierowano ankietę z prośbą o wytypowanie możliwych do realizacji projektów innowacyjnych.

W związku ze skierowanym zaproszeniem opublikowanym na stronie „Lokalne Grupy Działania – U ŹRÓDEŁ”, w mediach społecznościowych, dystrybucji elektronicznej poprzez newsletter oraz stacjonarnie w gminnych punktach konsultacyjnych wpłynęło 19 kart ankiet z propozycjami działań o charakterze innowacyjnym.

W obszarze **turystyka** wskazano propozycje takich działań jak inwestycje wokół Piekielnego Szlaku (punkty informacyjne z pamiątkami, rozbudowa infrastruktury pozwalającej na wdrożenie nowych funkcji), rozszerzenie promocji turystyki o nowe obszary (turystyka konna, turystyka wodna – spływy kajakowe, turystyka w oparciu o walory przyrodnicze i dziedzictwo kulinarne), wioski tematyczne, wprowadzenie odznaki turystycznej czy budowę wież widokowych.

W ramach obszaru **infrastruktura dla młodzieży** wśród rozwiązań innowacyjnych wskazano realizację w formule mikrograntów inicjatyw aktywizujących młodzież (przedstawienia, flashmob), budowę infrastruktury w zakresie nieobecnym do tej pory na obszarze LGD - skateparków, lodowisk, pływalni, hali sportowej, kortów tenisowych, street workout. W ramach infrastruktury skierowanej bezpośrednio do młodzieży wskazano również opracowanie wirtualnej gry terenowej (w formie aplikacji) po najciekawszych fragmentach Piekielnego Szlaku.

W obszarze **życie kulturalne** przedstawiono propozycje stworzenia kina (plenerowego bądź w formie małych kin w każdej gminie), stworzenie centrum garncarstwa (wraz z wydarzeniem promującym tradycje w tym zakresie), wydarzenia w zakresie odlewnictwa metali i innych wydarzeń wynikających z dziedzictwa kulturowego LGD.

W ramach obszaru **spędzanie czasu wolnego** wskazano stworzenie klubokawiarni tematycznej organizującej cykliczne tematyczne spotkania, rewitalizację zdegradowanych i odtwarzanie utraconych elementów układu lokalnego, stworzenie pętli rowerowych w oparciu o Piekielny Szlak, budowę miejsc odpoczynku wzdłuż Piekielnego Szlaku, warsztaty wymierających zawodów.

W sferze **produktów lokalnych** wskazano stworzenie pamiątek związanych m.in. z odlewnictwem i ceramiką, promocję (reklamę) i nowe formy dystrybucji wyrobów żeliwnych i dawnych tradycji w obszarze lokalnych produktów, promocję dziedzictwa kulinarnego, organizację targów produktów lokalnych, stworzenie szlaku kulinarnego i wiosek tematycznych.

W obszarze **aktywizacji osób starszych** wskazano stworzenie telefonu dla osób starszych prowadzonego przez inne osoby starsze udzielających informacje odnośnie ciekawych atrakcji realizowanych na obszarze LGD, możliwości uzyskania porad lekarskich ale również umożliwiających zwykłe sąsiedzkie rozmowy. Wskazywano również na inne działania aktywizujące osoby starsze w formie społecznego pośrednictwa pracy – angażowanie seniorów do opieki

nad dziećmi, osobami starszymi, osobami z niepełnosprawnościami. Jako innowację zaproponowano również „taksówkę dla seniora” – transport osób starszych do przychodni i lekarzy specjalistów. Wśród działań aktywizacyjnych wskazano także matchmaking – łączenie osób starszych o podobnych zainteresowaniach.

W ramach obszaru **wsparcie działalności organizacji pozarządowych** zaproponowano takie rozwiązania jak stworzenie „Parku NGO” – miejsca, które umożliwiłoby prowadzenie działalności przez organizacje pozarządowe oraz realizację przez nie działań skierowanych do lokalnej społeczności. W zakresie przyznawania środków wskazano na formułę regrantingu – przyznawania mikrograntów w formie cyklicznej na organizację corocznych wydarzeń dla lokalnej społeczności.

Przedstawione propozycje wskazują na potencjalne kierunki działań o charakterze innowacyjnym, które mogłyby zostać wdrożone na obszarze „Lokalnej Grupy Działania – U ŹRÓDEŁ” przy pozyskaniu odpowiednich środków finansowych.

Zasady horyzontalne

Na etapie realizacji LSR przestrzegane będą zasady horyzontalne, o których mowa w Karcie Praw Podstawowych UE, Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych i art. 9 rozporządzenia 2021/1060.

W ramach LSR zostanie zapewnione wsparcie bez jakiegokolwiek dyskryminacji ze względu na przesłanki określone w szczególności w art. 9 ust. 3 rozporządzenia nr 2021/1060, tj. ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. Przez pozytywny wpływ działań na zasadę równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności dla osób z niepełnosprawnościami należy również rozumieć zapewnienie dostępności do oferowanego wsparcia dla wszystkich jego uczestników oraz zapewnienie dostępności wszystkich produktów przedsięwzięć (które nie zostały uznane za neutralne) dla wszystkich ich użytkowników.

Kobiety i mężczyźni będą mieli zapewniony równy udział w dostępie do planowanych działań bez względu na pochodzenie etniczne, wiek, stan zdrowia, poziom sprawności, miejsce zamieszkania, status ekonomiczny, rodzicielski, wyznanie, światopogląd, orientację seksualną itp. Na etapie rekrutacji grup docelowych i kampanii informacyjnej podnoszona będzie kwestia równości kobiet i mężczyzn i niedyskryminacji. Przy pomocy w wyborze np.: rodzajów szkoleń będą podejmowane działania związane ze zwalczaniem stereotypów dotyczących podziału zawodów na męskie i żeńskie. Ponadto zgodnie z kryteriami horyzontalnymi zatwierdzonymi przez Komitet Monitorujący dla programu regionalnego FEŚ 2021-2027 w zakresie EFRR w przypadku, gdy beneficjentem jest jednostka samorządu terytorialnego - JST (lub podmiot przez nią kontrolowany lub od niej zależny), która podjęła jakiegokolwiek działania dyskryminujące, sprzeczne z zasadami, o których mowa w art. 9 ust. 3 Rozporządzenia ogólnego, wsparcie w ramach polityki spójności nie może być udzielone.

Na wszystkich etapach opracowania i wdrażania LSR jest zgodny z artykułami zawartymi w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej z dnia 26 października 2012 r., w zakresie odnoszącym się do sposobu realizacji i zakresu planowanych działań w zakresie zgodności z prawami i wolnościami określonymi w szczególności w artykułach: art. 20 równość wobec prawa, art. 21 niedyskryminacja, art. 23 równość kobiet i mężczyzn, art. 26 integracja osób niepełnosprawnych, art. 37 ochrona środowiska.

Ponadto aby spełnić zgodność działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFUE oraz z zasadą „nie czyni poważnych szkód” (DNSH) założono (tam gdzie to możliwe do stosowania) na etapie przygotowywania LSR oraz jego realizacji działania proekologiczne, takie jak: oszczędność energii i wody, powtórne wykorzystanie zasobów, ograniczenie wpływu na bioróżnorodność. Zasada zrównoważonego rozwoju oznacza, że rozwój społeczny i gospodarczy nie może pozostawać w konflikcie z interesami ochrony środowiska i ładu przestrzennego. Projektowane działania muszą zatem uwzględniać potrzeby przyszłych pokoleń, dlatego nie mogą naruszać równowagi przyrodniczej i przestrzennej. Wszelkie działania będą realizowane z uwzględnieniem potrzeb

zachowania różnorodności biologicznej, zrównoważonego podejścia do użytkowania zasobów przyrody, przywrócenia i utrwalenia ładu przestrzennego oraz wymogów ochrony obszarów cennych przyrodniczo, w tym ich integralności i spójności. Zasada „nie czyni poważnych szkód” (ang. do no significant harm – DNSH) w LSR ukierunkowana jest na zmianę postaw i upowszechnianie ekologicznych praktyk.

Działania dodatkowe

Poza wymienionymi metodami wzięto pod uwagę wyniki z raportu wykonanego w 2022 r. Ewaluacja ex-post działań wdrażających Lokalną Strategię Rozwoju przez Stowarzyszenie „LGD – U ŹRÓDEŁ”, w szczególności płynące z niego rekomendacje, w związku z czym poddano weryfikacji wskaźniki operacji, które były realizowane w poprzednim okresie. Oprócz tego w zapisach obecnej Strategii znalazły się również elementy z raportu ewaluacyjnego, które powinno się w dalszym ciągu podtrzymywać. LGD będzie kontynuować spotkania/szkolenia dla wnioskodawców w związku z ogłaszanymi konkursami, prowadzone będą także działania informacyjne wg opracowanego Planu komunikacji, uwzględniającego zgłaszane przez mieszkańców metody przekazywania informacji oraz zastosowane zostaną proste i czytelne procedury wyboru i oceny operacji. Przewidziano także przeprowadzenie konsultacji społecznych w procedurze Aktualizacji Strategii.

Plan komunikacji

Komunikacja to proces przekazywania informacji pomiędzy uczestnikami, w tym wypadku pomiędzy LGD, a społecznością lokalną. Plan komunikacji dotyczy okresu 2021-2027, konkretnych działań i projektów ściśle powiązanych z realizacją LSR przez LGD. Plan komunikacji w swej konstrukcji zawiera cele, działania komunikacyjne adekwatne do celów, a także adresatów i środki/narzędzia przekazu informacji, których LGD będzie używał w przekazywaniu informacji na poszczególnych etapach wdrażania LSR. Poprzez zaplanowane wskaźniki LGD będzie miała obraz problemów w przepływie informacji i możliwość korygowania swoich działań w celu polepszenia komunikacji. Plan komunikacji stanowi załącznik do LSR.

Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR

Przedstawiona diagnoza jest wynikiem analizy danych statystycznych pochodzących z opracowań zawartych w Banku Danych Lokalnych i analizach Głównego Urzędu Statystycznego, informacji i danych zebranych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej województwa świętokrzyskiego oraz samorządy objęte obszarem działalności LGD i inne ogólnodostępne bazy danych społeczno-gospodarczych a także wyniki przeprowadzonych ewaluacji, badań i ankiet w ramach konsultacji społecznych. Analiza potrzeb i potencjału jest punktem wyjścia do ustalenia celów ogólnych i szczegółowych oraz wskaźników LSR.

Obszar objęty LGD

„Lokalna Grupa Działania – U ŹRÓDEŁ” skupia przedstawicieli władz publicznych, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych oraz mieszkańców zamieszkujących i funkcjonujących na obszarze objętym Lokalną Strategią Rozwoju, składającym się z sześciu gmin położonych na północno-zachodnim obszarze województwa świętokrzyskiego. Obszar LGD obejmuje gminy: Gowarczów, Ruda Maleniecka, Smyków (powiat konecki) i Bliżyn (powiat skarżyski) oraz miejsko-wiejskie: Końskie i Stąporków (powiat konecki).

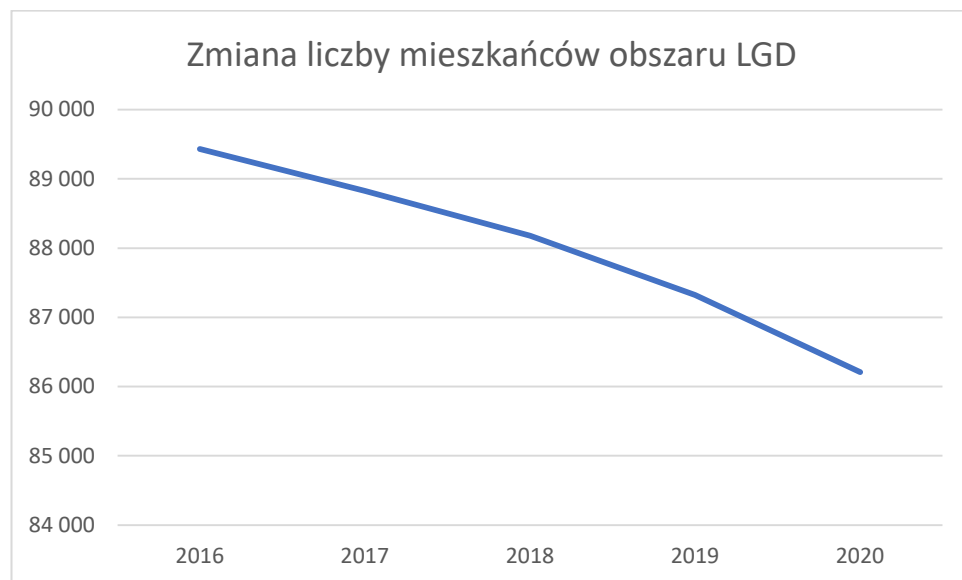
Według danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) na dzień 31.12.2020 na obszarze LGD mieszkało 83 994 osób, w tym 41 926 mężczyzn oraz 42 698 kobiet. W strukturze ludności LGD nieznacznie przeważają kobiety, których udział wynosi 51,11%. W 2020 r. najliczniej zamieszkiwanymi gminami były:

- gmina Stąporków (16 004 osób) oraz
- gmina Końskie (33 618 osób),

natomiast najmniejszą liczbę mieszkańców posiadała Gmina Ruda Maleniecka (2 969 osób). W okresie 2013-2020 liczba ludności na terenie „LGD -U ŹRÓDEŁ” zmalała łącznie o 5 920 osób, przy czym liczba kobiet zmniejszyła się o 2964 osób a mężczyzn o 2 956.

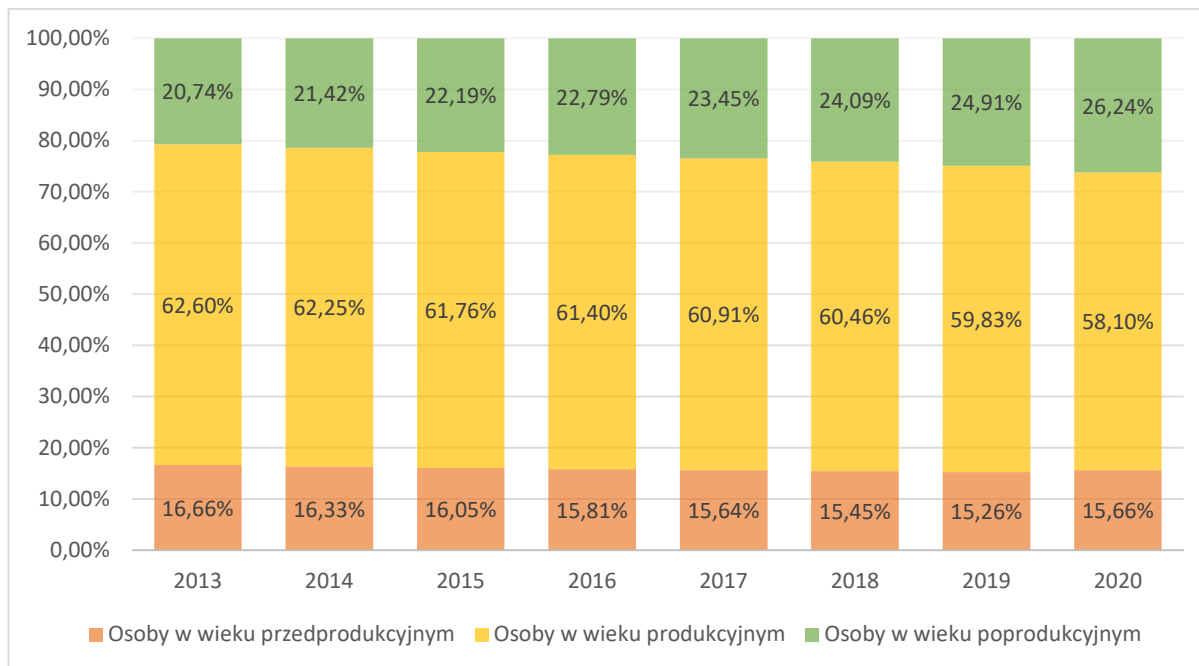
Nazwa gminy/rok	2016	2017	2018	2019	2020
Gowarczów	4 664	4 664	4 624	4 583	4 477
Końskie - obszar wiejski	16 205	16 131	16 092	16 032	15 366
Końskie - obszar miejski	19 712	19 534	19 330	19 080	18 252
Ruda Maleniecka	3 151	3 113	3 108	3 069	2 969
Smyków	3 794	3 787	3 791	3 792	3 709
Stąporków	17 369	17 185	16 935	16 699	16 004
Bliżyn	8 226	8 189	8 135	8 037	7 676
Białaczów	5 845	5 820	5 802	5 767	5 635
Paradyż	4 440	4 423	4 415	4 354	4 252
Żarnów	6 024	5 978	5 947	5 908	5 654
Obszar LGD	89 430	88 824	88 179	87 321	83 994

Tabela 5 Ludność w gminach LGD (źródło: GUS BDL)

Rysunek 9 Zmiana liczby ludności obszaru LGD, źródło GUS

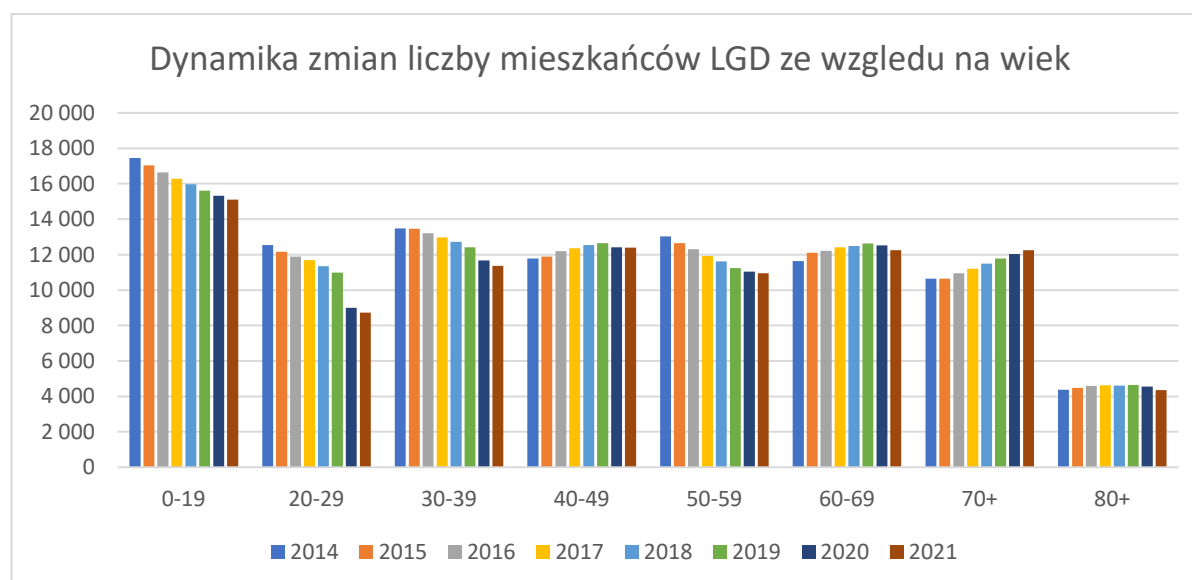
W latach 2016-2020 można zaobserwować systematyczny spadek liczby ludności na obszarze LGD. Szczególną uwagę należy zwrócić na lata 2019-2020 gdzie nastąpił gwałtowny spadek liczby ludności. Jest to okres w którym panowała pandemia COVID-19 gdzie długość trwania życia w woj. świętokrzyskim średnio spadła o 1,3 roku. Średnia gęstość zaludnienia w 2020 r. dla całego obszaru wynosiła 65 osób/km² co stanowi wartość dwukrotnie niższą niż średnia dla województwa świętokrzyskiego (102 osoby/km²), ponad dwukrotnie niższą od gęstości zaludnienia dla Polski (122 osoby/km²). Na obszarze LGD największy udział stanowią osoby w wieku produkcyjnym. Należy zwrócić uwagę na postępujący proces starzenia się społeczeństwa, o czym świadczy rosnący odsetek osób w wieku poprodukcyjnym oraz malejący odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym.

Rysunek 10 Udział % osób w ludności ogółem w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym na obszarze LGD w latach 2013-2020

Zmiana liczby ludności zamieszkującej obszar LGD jest zróżnicowana w różnych grupach wiekowych. Liczba mieszkańców obszaru LGD w wieku produkcyjnym od 2013 roku (56 599 – 31 025 M i 25 574 K) systematycznie maleje i w roku 2020 wyniosła 48 874 osób (27 055 M i 21 819 K).

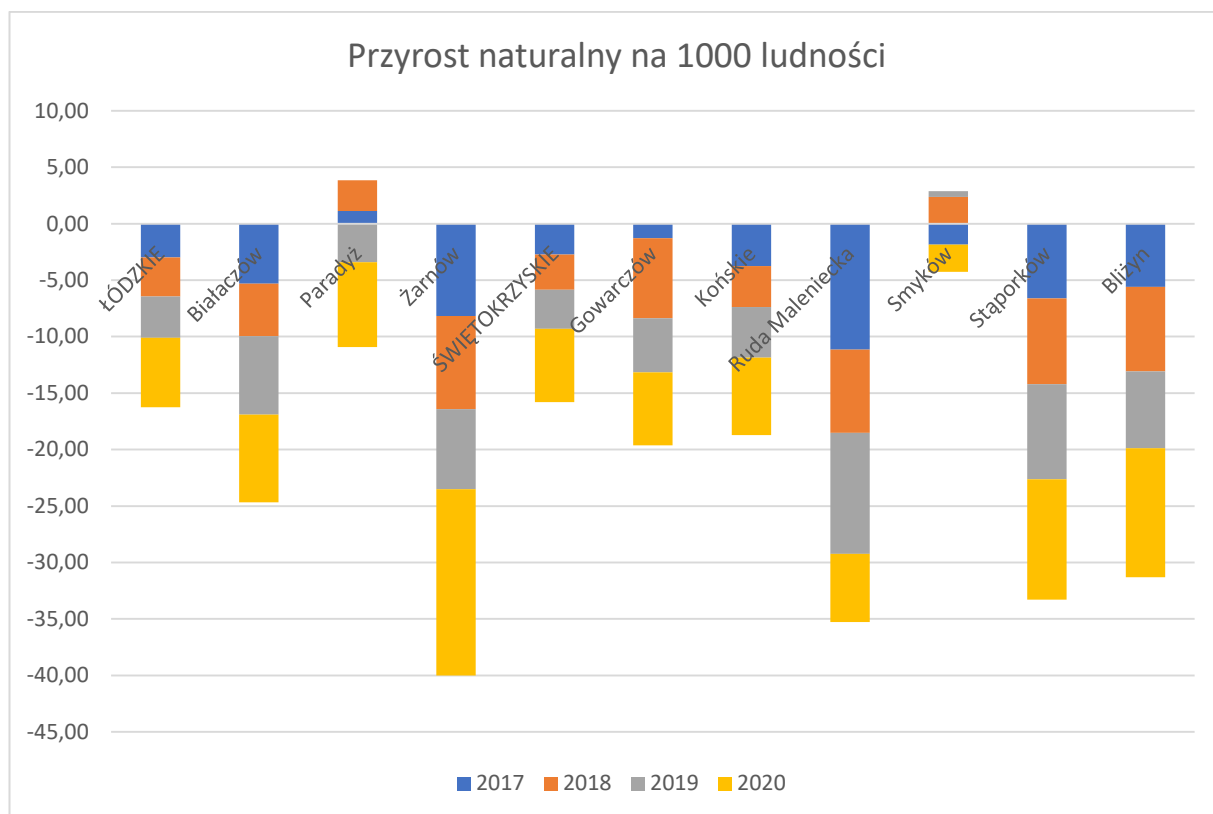
W latach 2014-2021 najbardziej zmniejszyła się liczba mieszkańców w wieku od 20 do 39 roku życia a systematycznie wzrastała liczba mieszkańców po 60, 70 i 80 roku życia.

Rysunek 11 Dynamika zmian (%) liczby mieszkańców LGD ze względu na wiek w latach 2014-2021 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wskaźniki statystyczne takie jak: współczynnik przyrostu naturalnego i saldo migracji potwierdzają zjawisko depopulacji.

Współczynnik przyrostu naturalnego

Rysunek 12 Przyrost naturalny na 1000 ludności, źródło: GUS

Wartość współczynnika przyrostu naturalnego w poszczególnych gminach na analizowanym obszarze w 2020 roku jest ujemna. Stan ten pokrywa się z trendami panującymi na obszarze województwa świętokrzyskiego i łódzkiego.

Nazwa gminy/rok	2017	2018	2019	2020
Gowarczów	-1,29	-7,09	-4,77	-6,47
Końskie	-3,74	-3,63	-4,49	-6,87
Ruda Maleniecka	-11,16	-7,37	-10,7	-6,05
Smyków	-1,85	2,37	0,53	-2,41
Stąporków	-6,61	-7,61	-8,4	-10,67
Bliżyn	-5,6	-7,48	-6,8	-11,43
Świętokrzyskie	-2,73	-3,13	-3,45	-6,49
Białaczów	-5,32	-4,64	-6,93	-7,77
Paradyż	1,13	2,72	-3,42	-7,49
Żarnów	-8,17	-8,26	-7,09	-16,48
Łódzkie	-2,98	-3,47	-3,64	-6,15

Jak widać z zestawienia najtrudniejsza sytuacja jest w gminie Bliżyn i Stąporków. Najbardziej sytuacja poprawiła się w gminie Ruda Maleniecka. Jednak i w tej gminie zanotowano zmniejszenie ogólnej liczby mieszkańców.

Saldo migracji

Od lat bilans liczby osób opuszczających obszar LGD oraz tych, które postanawiają się w nim osiedlić, jest ujemny. Region LGD notuje ujemne saldo migracji wewnętrznych oraz ogółem (zewnętrzne i wewnętrzne migracje). Bilans dla regionu w 2020 roku wyniósł (-144) a w 2021 (-135). Należy jednak zauważyć, że w niektórych gminach saldo migracji ma charakter dodatni. W 2020 roku były to gminy Bliżyn (11) i Żarnów (6) a w 2021 roku gminy:

Gowarczów (22), Bliżyn (29), Paradyż (5) i Żarnów (11) również zanotowały dodatnie saldo migracji. Nie zmienia to jednak faktu, że ogólny trend dla obszaru LGD „U Źródle” jest nadal ujemny na przestrzeni lat 2017-2021.

Nazwa gminy/rok	2017	2018	2019	2020	2021
Gowarczów	-3	-3	6	-5	22
Końskie	-90	-123	-179	-83	-106
Ruda Maleniecka	4	0	2	-4	-6
Smyków	-2	-10	-11	-12	0
Stąporków	-101	-83	-89	-45	-80
Bliżyn	-1	-2	-6	11	29
Białaczów	8	8	6	-1	-10
Paradyż	-27	-20	-43	-11	5
Żarnów	1	2	-9	6	11
Obszar LGD	-211	-231	-323	-144	-135

Tabela 6 Saldo migracji ogółem w gminach wchodzących w skład LGD (Źródło: Bank Danych Lokalnych)

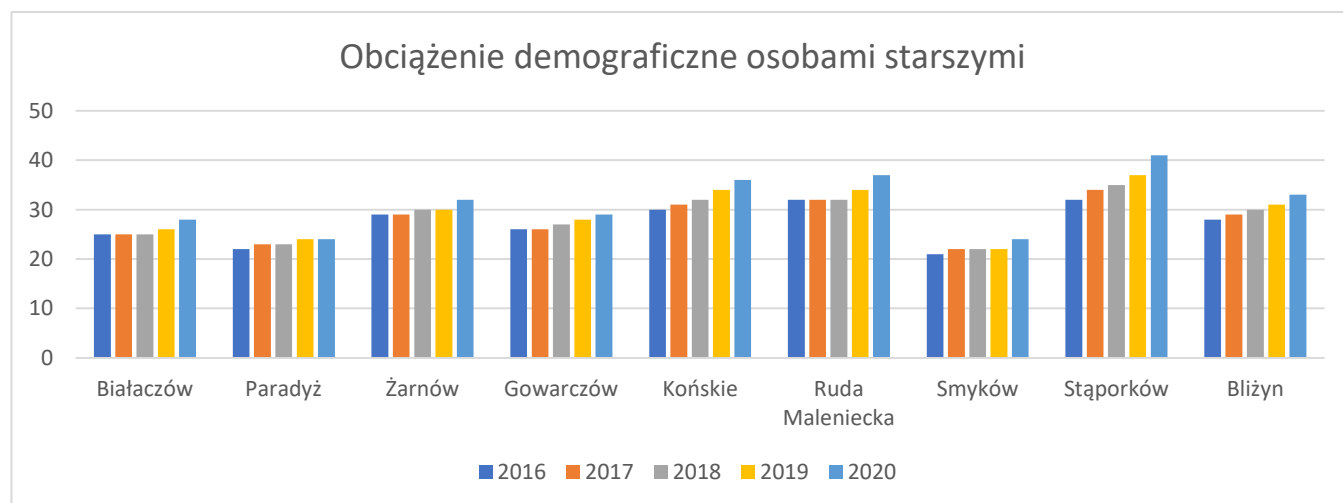
Pod względem wieku struktura społeczności obszaru objętego LSR ulega powolnym zmianom o stałym charakterze. Oznacza to, że spada odsetek ludzi młodych, a rośnie liczba osób starszych. Zmiana ta jest konsekwencją ujemnego salda migracji i przyrostu naturalnego. W 2020 roku odsetek osób do 19 roku życia wynosi 17,50 % a osób od 20 do 29 roku życia wynosi 10,31% populacji (łącznie osoby młode stanowią 27,81%). Osoby starsze 60 lat i więcej stanowią 32,70% liczby ludności obszaru LGD. Liczba osób starszych na przestrzeni lat 2014-2020 wzrosła o 5,71% a liczba osób młodych zmalała o 4,46%.

Gmina/rok	Przedprodukcyjnym		Produkcyjnym		Poprodukcyjnym	
	2016	2020	2016	2020	2016	2020
Gowarczów	812	805	2 899	2 659	953	1 013
Końskie obszar wiejski	2 808	2 709	10 231	9 303	3 166	3 354
Końskie miasto	2 866	2 560	11 764	10 162	5 082	5 530
Ruda Maleniecka	516	481	1 876	1 689	759	799
Smyków	790	737	2 342	2 257	662	715
Stąporków	2 524	2 267	10 603	9 097	4 242	4 640
Bliżyn	1 244	1 160	5 181	4 606	1 801	1 910
Białaczów	1 107	1 064	3 553	3 339	1 185	1 232
Paradyż	967	908	2 673	2 509	800	835
Żarnów	1 006	1 024	3 670	3 253	1 348	1 377

Tabela 7 Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym., Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Największy udział osób w wieku poprodukcyjnym (osób starszych) zanotowano w gminach Końskie oraz Stąporków a najmniej w gminie Smyków. Tendencja wzrostu liczby osób starszych i spadku liczby osób młodych na obszarze LGD jest stała i wyraźna.

Należy zauważyć, że w skali kraju województwo świętokrzyskie, zaraz po łódzkim, notuje najwyższy udział seniorów w populacji. Na podstawie tych danych należy stwierdzić, iż w regionie LGD mamy do czynienia z pogłębiającym się procesem starzenia demograficznego populacji. Zjawisko to widoczne jest w corocznych stałych wzrostach obciążenia demograficznego.

Proces starzenia się społeczeństwa ma wpływ nie tylko na strukturę demograficzną ludności, ale także na wymiar ekonomiczny i społeczny. Starzenie się ludności z obszaru LGD oraz spadek ogólnej liczby mieszkańców gmin objętych LSR-em, w istotny sposób wpływa na obszary życia społecznego takie jak: edukacja, rynek pracy, usługi społeczne czy usługi zdrowotne.

Sytuacja społeczno-gospodarcza na obszarze LGD

Wskaźnikiem, który opisuje sytuację gmin wchodzących w skład LGD jest poziom osiąganych przez nie dochodów czyli tzw. wskaźnik G. Zgodnie z ustawą o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, wskaźnik G dla każdej gminy oblicza się jako stosunek dochodów podatkowych (z tytułu podatku od nieruchomości, podatku rolnego, podatku leśnego, podatku od środków transportowych, podatku od czynności cywilnoprawnych, podatku od osób fizycznych, opłacanego w formie karty podatkowej, wpływów z opłaty skarbowej, wpływów z opłaty eksploatacyjnej, udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych) za rok poprzedzający rok bazowy do liczby mieszkańców gminy. Należy zauważyć znaczny wzrost wartości wskaźników na przestrzeni ostatnich lat w większości gmin obszaru LGD.

Wskaźnik G dla gmin wchodzących w skład LGD	2018	2019	2020	2021
Gowarczów	731,15	784,68	836,81	1 085,77
Końskie	1 519,28	1 605,82	1 698,11	1 798,15
Ruda Maleniecka	875,96	928,13	965,05	1 174,50
Smyków	604,78	666,68	722,03	760,3
Stąporków	1 052,16	1 000,70	1 137,42	1 209,62
Bliżyn	806,5	830,18	1 286,06	990,8
Białaczów	739,26	874,41	817,96	868,19
Paradyż	1 033,42	1 175,45	1 257,02	1 264,45
Żarnów	743,39	808,22	847,33	1 096,97

Źródło: Ministerstwo Finansów - wskaźniki dochodów podatkowych w przeliczeniu na jednego mieszkańca dla poszczególnych gmin (wskaźniki G).

Gospodarka/przedsiębiorczość

Ważnymi wskaźnikami pokazującymi przedsiębiorczość mieszkańców jest liczba podmiotów gospodarki narodowej a w szczególności liczba osób prowadzących działalność gospodarczą.

Na obszarze LGD na koniec 2020 r. zarejestrowanych było 5 414 podmiotów gospodarki narodowej (osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą wg sekcji PKD 2007). Najwięcej podmiotów zadeklarowało działalność w dwóch sekcjach: G – 1 585 podmiotów (handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych włączając motocykle) oraz F – 1 089 (budownictwo). Niewielki wzrost podmiotów zanotowano w następujących sekcjach: E, F i R. Na przestrzeni lat 2014-2021 wskaźnik dotyczący podmiotów gospodarki narodowej na 1000 mieszkańców ulegał stosunkowo niezbyt dużym wahaniom po za gminą Stąporków gdzie zanotowano znaczny spadek z 6,1 w 2014 roku na 3,8 w 2021 roku.

Podmioty gospodarki narodowej na 1000 mieszkańców	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Gowarczów	1,7	1,7	1,7	1,5	1,7	1,7	2	2
Końskie	9,8	9,7	9,3	9,4	9,3	9,3	9,7	9,7
Ruda Maleniecka	4,1	4,1	4,1	4,2	2,9	2,9	3	3,1
Smyków	2,6	3,4	3,4	3,4	3,7	3,7	4	4,1
Stąporków	6,1	6,1	6,3	4,1	3,8	3,8	3,7	3,8
Bliżyn	2,2	2,3	2,3	2,1	2,1	2,2	2,5	2,5
Białaczków	2,9	2,7	2,7	3,3	3,3	3,1	3,4	3,6
Paradyż	5,1	4,9	5,0	5,2	3,9	3,9	4,0	4,0
Żarnów	3,0	3,0	3,5	3,5	3,0	3,2	3,4	3,6

Liczba podmiotów gospodarki narodowej nowoutworzonych wpisanych do rejestru REGON.

Gmina/rok	2019	2020	2021
Gowarczów	36	37	29
Końskie	305	234	265
Ruda Maleniecka	17	28	16
Smyków	42	31	33
Stąporków	134	102	115
Bliżyn	63	68	67
Białaczków	32	21	36
Paradyż	29	23	17
Żarnów	28	34	32
Obszar LGD	686	578	610

Wskaźniki odnoszące się do bezrobocia i zatrudnienia charakteryzują sytuację na rynku pracy analizowanego obszaru.

Liczba osób pracujących w 2020 r. w stosunku do liczby osób pracujących w 2013 roku uległa zwiększeniu tylko w 2 gminach (Bliżyn i Smyków). W pozostałych gminach trend jest malejący. Szczegółowe dane pokazuje poniższa

tabela.

Gmina	Pracujący 2020			Pracujący 2013			Pracujący - zmiana		
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Białaczów	342	163	179	292	118	174	50	45	5
Paradyż	551	338	213	468	303	165	83	35	48
Żarnów	428	117	311	473	144	329	-45	-27	-18
Gowarczów	217	76	141	236	104	132	-19	-28	9
Końskie (miasto i obszar wiejski)	8983	4580	4403	9052	4965	4087	-69	-385	316
Ruda Maleniecka	270	137	133	322	176	146	-52	-39	-13
Smyków	342	166	176	272	160	112	70	6	64
Stąporków	1753	871	882	2037	1055	982	-284	-184	-100
Bliżyn	536	205	331	355	128	227	181	77	104

Liczba osób bezrobotnych na obszarze LGD „U Źródeł” wyniosła w 2020 r. 3 753, w tym 1 772 mężczyzn (47,2%) oraz 1 981 kobiety (52,8%). W stosunku do 2013 roku liczba osób bezrobotnych zmalała o 3 850 (1 868M i 1 982K). Największy odsetek bezrobotnych odnotowano w gminie Końskie 1564 osoby co stanowi 41,67% wszystkich osób bezrobotnych z terenu LGD. Najmniej osób bezrobotnych odnotowano w gminie Ruda Maleniecka – 166 osób (4,42%).

Bezrobotni ogółem

Gmina	Bezrobotni 2020			Bezrobotni 2013			Bezrobotni - zmiana		
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Białaczów	233	126	107	567	293	274	-334	-167	-167
Paradyż	102	45	57	284	149	135	-182	-104	-78
Żarnów	185	78	107	422	226	196	-237	-148	-89
Gowarczów	246	111	135	515	225	290	-269	-114	-155
Końskie (miasto i obszar wiejski)	1564	727	837	3203	1513	1690	-1 639	-786	-853
Ruda Maleniecka	166	85	81	323	164	159	-157	-79	-78
Smyków	178	84	94	354	167	187	-176	-83	-93
Stąporków	967	453	514	2045	989	1056	-1 078	-536	-542
Bliżyn	632	312	320	1163	582	581	-531	-270	-261

Stosunek liczby bezrobotnych do osób w wieku produkcyjnym:

Gmina	Bezrobotni 2020			Bezrobotni 2013			Bezrobotni - zmiana		
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Białaczów	6,98%	6,72%	7,31%	16,09%	14,91%	17,56%	-9,1%	-8,2%	-10,3%
Paradyż	4,07%	3,22%	5,14%	10,59%	9,82%	11,60%	-6,5%	-6,6%	-6,5%
Żarnów	5,69%	4,25%	7,55%	11,32%	10,66%	12,20%	-5,6%	-6,4%	-4,7%
Gowarczów	9,25%	7,56%	11,34%	17,25%	13,60%	21,79%	-8,0%	-6,0%	-10,4%
Końskie (miasto i obszar wiejski)	16,81%	14,28%	19,87%	31,41%	27,27%	36,36%	-14,6%	-13,0%	-16,5%
Ruda Maleniecka	9,83%	8,94%	10,98%	16,85%	15,10%	19,13%	-7,0%	-6,2%	-8,2%
Smyków	7,89%	6,74%	9,30%	14,89%	12,74%	17,53%	-7,0%	-6,0%	-8,2%
Stąporków	10,63%	8,80%	13,02%	18,25%	15,98%	21,05%	-7,6%	-7,2%	-8,0%
Bliżyn	13,72%	12,21%	15,61%	21,75%	20,00%	23,83%	-8,0%	-7,8%	-8,2%

Niepokojącym trendem pomimo spadku liczby osób bezrobotnych jest większy udział bezrobotnych kobiet niż mężczyzn. Najwięcej bezrobotnych kobiet w 2020 roku odnotowano w gminach: Końskie (19,87%), Bliżyn (15,61%), Stąporków (13,02%). Najmniej kobiet bezrobotnych odnotowano w gminie Smyków (9,30%).

Na koniec 2020 roku stopa bezrobocia wyniosła w powiecie koneckim 12,7% a w skarżyskim 16,7%. Analizowany wskaźnik w powiatach był wyższy niż w województwie świętokrzyskim (8,5%) oraz w Polsce (6,3%).

W 2020 roku najwięcej osób zarejestrowanych jako bezrobotne miało wykształcenie:

- gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe (powiat konecki – 20,8%; skarżyski 19,9%).
- zasadnicze zawodowe/branżowe (powiat konecki – 28,7%, skarżyski – 26,4%)
- policealne oraz średnie zawodowe (powiat konecki – 25,9%, skarżyski – 26,9%).

Struktura bezrobocia wg płci wskazuje, że wciąż więcej barier zatrudnialności występuje w przypadku kobiet. Różnice w położeniu rynkowym kobiet i mężczyzn mają charakter wieloaspektowy. Wśród wielu czynników na plan pierwszy wysuwają się jednak uwarunkowania życia rodzinnego.

Wśród zagrożeń dotyczących bezpośrednio rynku pracy mieszkańcy obszaru LGD wskazują brak miejsc pracy dla ludzi młodych, czego konsekwencją jest również wskazywany odpływ młodych z gmin do większych ośrodków miejskich, zapewniających często szersze spektrum możliwości zawodowych oraz płacowych.

Ponadto Pandemia COVID-19 sprawiła, że na rynku pracy jedną z najbardziej poszkodowanych grup są osoby młode, dopiero wchodzące na rynek pracy. Na koniec 2020 r. osoby młode do 24 roku życia stanowiły średnio prawie 12% ogółu osób zarejestrowanych jako bezrobotne na terenie LGD (powiat konecki 13,7%, skarżyski 9,1%). Dlatego niezwykle ważna będzie realizacja działań mających na celu zwiększenie możliwości trwałego zatrudnienia osób młodych oraz priorytetowe traktowanie tej grupy wiekowej.

Należy zwrócić również uwagę na osoby, które z różnych przyczyn popadły w stan bierności zawodowej. Osoby bierne zawodowo to osoby, które nie są rejestrowane w ewidencji urzędów pracy ani jako bezrobotne ani jako poszukujące pracy.

Bierni zawodowo (osoby w wieku produkcyjnym - bezrobotni - pracujący)

Gmina	Bierni zawodowo 2020			Bierni zawodowo 2013			Bierni zawodowo- zmiana		
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Białaczów	2764	1586	1178	2666	1554	1112	98	32	66
Paradyż	1856	1016	840	1929	1065	864	-73	-49	-24
Żarnów	2640	1641	999	2832	1751	1081	-192	-110	-82
Gowarczów	2196	1282	914	2234	1325	909	-38	-43	5
Końskie (miasto i obszar wiejski)	8918	5268	3650	10577	5794	4783	-1 659	-526	-1 133
Ruda Maleniecka	1253	729	524	1272	746	526	-19	-17	-2
Smyków	1737	996	741	1752	984	768	-15	12	-27
Stąporków	6377	3824	2553	7124	4145	2979	-747	-321	-426
Blizyn	3438	2039	1399	3830	2200	1630	-392	-161	-231

Na obszarze LGD zdiagnozowano w 2020 roku 31 179 (18 381 M i 12 798 K) osób biernych zawodowo. W stosunku do 2013 roku liczba tych osób zmniejszyła się o 3 037 osób (1 183 M i 1 854 K). Powrót na rynek pracy tych osób będzie w najbliższych latach jednym ze sposobów złagodzenia niekorzystnego wpływu przemian demograficznych na strukturę zatrudnienia.

Problemy społeczne

Konsekwencją niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, wysokiego bezrobocia ale także starzenia się społeczeństwa jest duża liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej. Należy podkreślić, że pomoc finansowa jak i materialna jest podstawowym sposobem pomocy osobom i rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji. W 2020 roku najczęstszym powodem udzielania pomocy społecznej były:

- długotrwała i ciężka choroba,
- bezrobocie,
- niepełnosprawność,
- ubóstwo.

Pozostałe powody udzielania pomocy społecznej to: bezradność w sprawach opiekuńczo wychowawczych, potrzeba ochrony macierzyństwa, wielodzietność, alkoholizm, przemoc w rodzinie, zdarzenia losowe, bezdomność, sytuacja kryzysowa, trudności w przystosowaniu do życia w społeczeństwie po zwolnieniu z zakładu karnego.

Wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej

Wskaźnikiem odzwierciedlającym wykorzystanie środków pieniężnych przeznaczonych na pomoc społeczną w poszczególnych gminach jest wskaźnik pogłębionej deprivacji materialnej, wskazujący liczbę osób w rodzinach, które otrzymały świadczenie pieniężne na 1000 mieszkańców. We wszystkich gminach wskaźnik ten jest wyższy niż średnia dla województwa. **Brak jest danych w zakresie wskaźnika dla gmin z województwa łódzkiego wchodzących w skład obszaru LGD.** Dla gmin należących do LGD z woj. świętokrzyskiego ww. wskaźnik przedstawia się następująco:

Gmina	Wartość wskaźnika pogłębionej deprivacji materialnej w 2020 r.
Gowarczów	91,13
Końskie	46,90
Ruda Maleniecka	87,34
Smyków	73,41

Stąporków	44,53
Bliżyn	70,98
Województwo świętokrzyskie	42,33

Źródło: Indeks zagrożenia ubóstwem w województwie świętokrzyskim za 2020 rok, woj. Świętokrzyskie 2021

W latach 2017 - 2021 mamy do czynienia z kontynuacją trendu spadkowego w zakresie liczby osób, którym udzielono pomocy i wsparcia. Istotny jest fakt, że w okresie lat 2017-2021 odnotowujemy na terenie LGD spadek liczby rodzin, którym przyznano świadczenia.

Nazwa	Długotrwała lub ciężka choroba				
	2017	2018	2019	2020	2021
Powiat konecki	1.130	1.146	1.162	1.064	1.025
Powiat skarżyski	858	1.242	1.109	989	931
Nazwa	bezrobocie				
	2017	2018	2019	2020	2021
Powiat konecki	1.492	1.181	1.033	993	904
Powiat skarżyski	1.586	1.372	1.099	1.012	936
Nazwa	niepełnosprawność				
	2017	2018	2019	2020	2021
Powiat konecki	1.344	1.253	1.215	1.128	1.058
Powiat skarżyski	528	1.035	855	756	738
Nazwa	ubóstwo				
	2017	2018	2019	2020	2021
Powiat konecki	1.300	1.098	997	910	845
Powiat skarżyski	1.337	1.235	965	925	862

Ogólna liczba osób, które otrzymały pomoc i wsparcie w latach 2019-2020 wyniosła dla powiatu koneckiego 6 055 i 5 037, skarżyskiego 4 151 i 4 182. Liczba osób, które uzyskały w latach 2019-2020 świadczenia bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń i źródło finansowania, świadczenia w formie decyzji administracyjnej lub świadczeń bez decyzji w ujęciu powiatowym: powiat konecki odpowiednio 3 764 i 3 762, skarżyski 3 017 i 2 575. W 2020 r. w powiecie koneckim pomocą społeczną objęto 3 762 osoby, w powiecie skarżyskim 2 575.

Brak jest danych w zakresie wskaźnika dla gmin z województwa łódzkiego wchodzących w skład obszaru LGD. Niezwykle istotnym jest również fakt, że wśród beneficjentów pomocy społecznej coraz więcej jest rodzin emerytów i rencistów. Niewątpliwie potwierdza to widoczny trend starzenia się społeczeństwa obszaru LGD. Należy zaznaczyć, że zarówno w woj. świętokrzyskim jak i w gminach LGD obserwuje się stały wzrost.

Pomimo spadku liczby rodzin oraz osób korzystających z pomocy społecznej na przestrzeni kilku ostatnich lat, niepokojący jest fakt, iż ponad połowa beneficjentów systemu pomocy społecznej to osoby długotrwale z niej korzystające. Najwyższy wskaźnik osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej zanotowano w powiecie koneckim 60% a w skarżyskim 55,1%.

Osoby wymagające wsparcia w codziennym funkcjonowaniu (m.in.: niepełnosprawność, wiek, choroba)

W grupie wiekowej 60+ dostrzegalny jest wysoki procent osób żyjących samotnie, mieszkających i prowadzących gospodarstwo domowe w pojedynkę. Według prognoz GUS, w 2030 r. ogółem aż 53,3% gospodarstw jednoosobowych będzie prowadzonych przez seniorów w wieku 65+, w tym 17,3% przez osoby w wieku 80+. Znacznie częściej samotnie żyją i gospodarują kobiety.

W demografii mówi się o zasadzie „podwójnego starzenia się ludności”. Mówi ona, że oprócz stałego wzrostu ludności w wieku podeszłym, najszybciej rośnie grupa najstarszych seniorów.

Grupa najstarszych seniorów systematycznie będzie się powiększać. Należy zwrócić szczególną uwagę, iż „podwójne starzenie się” rozumiane jako wzrost wśród osób starszych udziału osób w wieku 75 lat i więcej jest ściśle powiązane z możliwością sprawowania opieki. Dane dla obszaru LGD pokazują, że liczba osób, które mogą sprawować opiekę nad osobami starszymi będzie systematycznie maleć. Oznacza to, że rodziny, które do tej pory sprawowały opiekę nad osobami starszymi nie będą mogły jej już zapewnić ze względu na fakt kurczenia się młodszych pokoleń.

Istotne jest zwrócenie szczególnej uwagi na działania aktywizujące seniorów pozwalające na samodzielne funkcjonowanie w środowisku lokalnym, gdyż mogą one złagodzić skutki gwałtownego starzenia się społeczeństwa. Ponadto zwiększająca się liczba osób starszych powoduje, iż wzrasta zapotrzebowanie na usługi społeczne zwłaszcza opiekuńcze. Ponadto należy zwrócić szczególną uwagę na coraz częściej pojawiające się zjawisko jakim jest wyczerpanie opiekuna osoby starszej zarówno pod względem fizycznym jak i emocjonalnym i psychicznym. W związku z powyższym istotna jest aktywizacja osób starszych zarówno społeczna jak i zdrowotna zwłaszcza profilaktyka, rozwijanie ich kompetencji czy kwalifikacji, rozwijanie pasji. Działania te przyczynią się do utrzymania dobrego stanu zdrowia, kondycji fizycznej i psychicznej.

Pomoc środowiskowa

Instytucje, które zajmują się problematyką społeczną na obszarze LGD to m.in.: ośrodki pomocy społecznej (OPS), powiatowe centra pomocy rodzinie (PCPR) i inne instytucje, które są w zasobach pomocy społecznej. W latach 2016-2021 odnotowano spadek wskaźnika liczby osób korzystających z pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców. Należy jednak zwrócić uwagę, że wartości te są wyższe w porównaniu do wartości dla woj. świętokrzyskiego.

Najwięcej osób korzystających ze środowiskowej opieki społecznej w 2020 r. odnotowano w gminie Gowarczów (952 osoby) oraz Ruda Maleniecka (925) natomiast najmniej osób otrzymało wsparcie środowiskowe w gminie Stąporków (526).

Nazwa	beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]
ŚWIĘTOKRZYSKIE	862	761	688	634	573	501
Gowarczów	1.842	1.569	1.550	1.134	952	623
Końskie	723	639	581	534	546	519
Ruda Maleniecka	1.177	1.161	1.019	996	925	731
Smyków	1.243	1.045	974	920	778	640
Stąporków	901	748	638	579	526	461
Bliżyn	1.203	1.051	975	814	842	758
ŁÓDZKIE	639	563	533	452	402	355
Białaczów	1.073	862	741	696	634	482
Paradyż	1.066	933	954	842	698	654
Żarnów	1.176	992	976	866	740	622

Źródło: GUS BDL

Obszary Strategicznej Interwencji (OSI)

Obszary Strategicznej Interwencji (OSI) to terytoria, do których adresowana ma być polityka rozwoju, ukierunkowana na wywołanie określonych zmian. Interwencja dla OSI wyznaczonych w KSRR 2030 będzie kierowana zarówno z poziomu krajowego, jak i regionalnego. Wsparcie na poziomie regionalnym będzie komplementarne w stosunku do działań proponowanych na szczeblu krajowym. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 wyznacza dwa rodzaje OSI (oba o charakterze obszarów problemowych). Na obszarze LGD następujące miasta i gminy zostały uwzględnione w OSI krajowym i regionalnym:

OSI krajowe:

- **obszary zagrożone trwałą marginalizacją** - Ruda Maleniecka,
- **miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze** - Końskie.

OSI regionalne – obszary zagrożone trwałą marginalizacją wskazane z poziomu regionalnego.

OSI Miejskie obszary funkcjonalne (MOF) miast średnich - MOF Miasta Północy:

- ✓ miasto Końskie,
- ✓ gmina miejsko-wiejska: Stąporków, Końskie (obszar wiejski),
- ✓ gmina wiejska: Bliżyn.

Wymienione miasto zostało wskazane w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 jako miasto średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze. Zgodnie z KSRR 2030 wsparcie może być adresowane do miast średnich i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie (MOF).

Obszary zagrożone trwałą marginalizacją charakteryzują się niską atrakcyjnością osadniczą, problemami demograficznymi, słabą dostępnością komunikacyjną, brakami w infrastrukturze komunalnej, niskim poziomem przedsiębiorczości, bezrobociem i obniżonym poziomem zamożności mieszkańców.

Na obszarach zagrożonych trwałą marginalizacją działania powinny zmierzać do zainicjowania nowych impulsów rozwojowych, wzmocnienia istniejących potencjałów i ich aktywnej integracji we wszystkich aspektach rozwoju społeczno-gospodarczego. Najważniejsze działania powinny obejmować m.in.: rozwój lokalnej przedsiębiorczości, poprawę dostępności komunikacyjnej, w szczególności w zakresie rozwoju transportu publicznego, działania w zakresie aktywizacji zawodowej, poprawy kwalifikacji mieszkańców, integracji społecznej oraz rozwój infrastruktury technicznej (np.: teleinformatycznej), poprawę dostępu do podstawowych usług publicznych.

Sektor Społeczny

Aktywność społeczna jest ogromnym potencjałem obszaru LGD. Na terenie LGD działają stowarzyszenia, fundacje, kluby, grupy społeczne. Zakres działania organizacji pozarządowych jest dość podobny. Skupiają się na tematyce związanej z krzewieniem kultury, sportu, integracji czy współpracy z seniorami i młodzieżą. Funkcjonują też organizacje, które skupiają miłośników danego terenu lub wspierające rozwój wsi czy gminy. LGD pełni rolę ośrodka, który wspiera rozwój organizacji pozarządowych czy grup nieformalnych. Na terenie „LGD - ŹRÓDEŁ” zarejestrowanych² jest 236 organizacji pozarządowych, w tym 197 stowarzyszenia i fundacje oraz 39 OSP. Liczba kół gospodyń wiejskich zarejestrowanych w Krajowym rejestrze Kół Gospodyń Wiejskich to 74 KGW. W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców obszaru przypada około 28 organizacji pozarządowych. Wskaźnik ten jest wyższy w stosunku do 2014 roku, który wynosił 27 organizacji. Największą liczbę organizacji pozarządowych odnotowano w gminie końskie 93 a najmniej w gminie Ruda Maleniecka – 12. W trakcie spotkań z mieszkańcami zwracano uwagę na innowacje w ramach których można realizować koncepcje inteligentnych wsi. Innowacje te mogłyby dotyczyć kwestii ochrony środowiska, angażowania młodych osób, wsparcia dla seniorów i osób poszukujących zatrudnienia. Tego typu rozwiązania mogłyby być wsparciem w działaniach na rzecz zwiększania dostępności infrastruktury. Możliwe byłoby także zaangażowanie ich w projekty dotyczące dziedzictwa

² Ministerstwo sprawiedliwości ekrs.ms.gov.pl

kulturowego. Rozwiązania cyfrowe mogą także wspierać wykorzystanie szans związanych z rozwojem przedsiębiorczości.

Zasoby turystyczne, kulturowe oraz przyrodnicze

Teren LGD przy ww. zasobach i walorach przyrodniczych ma potencjał do dalszego rozwoju sektora turystycznego, w tym turystyki weekendowej. Podczas konsultacji społecznych mieszkańcy wskazali na potrzebę innowacyjnych rozwiązań z zakresu turystyki. Dane Głównego Urzędu Statystycznego pokazują, że sporą ilością turystycznych obiektów noclegowych dysponuje tylko obszar wiejski gminy Końskie, choć ich liczba w ostatnich latach nieco spadła. W praktyce istnieje wiele obiektów zlokalizowanych na obszarach wiejskich, w których świadczone są usługi hotelowe, jednak są one nieewidencjonowanych i statystyki oficjalne ich nie obejmują.

Turystyczne obiekty noclegowe w gminach – stan w dniu 31 lipca poszczególnych lat (Źródło: Bank Danych Lokalnych)

Nazwa gminy/rok	2017	2019	2021
Gowarczów	1	1	1
Końskie	12	10	10
Ruda Maleniecka	2	2	2
Smyków	-	-	-
Stąporków	1	1	1
Bliżyn	-	-	-
Białaczków	-	-	-
Paradyż	-	-	-
Żarnów	2	2	2

Poza obiektami turystycznymi istotne znaczenie dla obszaru mają walory przyrodnicze oraz lokalne dziedzictwo kulturowe. Wśród zasobów kulturowych warto wyróżnić obiekty stanowiące pozostałości po dawnych dworach szlacheckich oraz budynki świadczące o bogatych tradycjach przemysłowych regionu. Do najważniejszych można zaliczyć:

- Pałacyk Platerów w Bliżynie;
- Park dworski w Korytkowie;
- Zabytkowy Zakład Hutniczy w Malańcu;
- Zespół pałacowy w Białaczkowie wraz z pawilonami pałacowymi, oranżerią, parkiem i oficyną;
- Zespół klasztorny Bernardynów w Paradyżu;
- Park dworski oraz ruiny dworu na wyspie w Solcu;
- Kościół pw. św. Piotra i Pawła w Gowarczowie;
- Cmentarz katolicki w Miedzierzy – kwatera ofiar egzekucji w 1949 r.

O bogactwie zasobów przyrody świadczy położenie obszaru LGD w obrębie Konecko-Łopuszańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, Suchedniowsko-Oblęgorskiego Parku Krajobrazowego oraz Przysusko-Szydłowieckiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Wymienione formy ochrony przyrody obejmują ochroną cenne zasoby przyrodnicze. Są to m.in. rezerваты przyrody³:

- rezerwat przyrody nieożywionej „Piekiełko Szkuckie”.
- rezerwat przyrody nieożywionej „Skałki Piekło pod Niekfaniem”.

3 Strona internetowa Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody, crfop.gdos.gov.pl.

- rezerwat leśny „Ciechostowice”,
- rezerwat leśny „Świnia Góra im. Stanisława Barańskiego”,
- rezerwat leśny „Dalejów”.
- rezerwat przyrody „Diabla Góra”.

Obecnie za flagowy produkt turystyczny „Lokalne Grupy Działania – U ŹRÓDEŁ” należy uznać „Piekielny Szlak” – pieszy szlak o długości łącznej 225 km obejmujący obszar dziewięciu gmin położonych na obszarze województwa świętokrzyskiego i łódzkiego, w tym sześciu gmin tworzących obecnie obszar LGD. Poza piekielnym szlakiem w ramach LSR na lata 2014-2020 podjęto działania ukierunkowane na promocję innego produktu turystycznego – Parków Nordic Walking. Parki zostały utworzone i wytyczone w wyniku realizacji projektu współpracy pn.: „Marsz po zdrowie”, którego celem było podniesienie atrakcyjności terenów partnerskich LGD poprzez poszerzenie i promocję oferty turystycznej, rozwój turystyczny obszaru oraz stworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości na terenie ośmiu LGD-ów.

Obszar LGD jest bardzo atrakcyjny turystycznie jednak należy poszerzać ofertę turystyczną i nadal promować teren LGD, gdyż jego promocja jest niewystarczająca. W związku z powyższym najbardziej pożądane będą działania służące poprawie atrakcyjności turystycznej m.in.: przez rozwój ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej czy kulturalnej.

Podsumowanie analizy potrzeb i potencjału obszaru LGD

Wnioski z przeprowadzonych konsultacji społecznych w zakresie: zagrożeń dla terenu LGD, innowacyjnych działań, potrzeb, wyniki ankiet oraz wnioski z analizy obszaru LGD (m.in.: demografia, rynek pracy, przedsiębiorczość, problemy społeczne, dziedzictwo kulturowe oraz turystyka) a także analiza SWOT, stały się podstawą do zidentyfikowania obszarów problemowych oraz określenia działań i przedsięwzięć, które przyczynią się do rozwoju obszaru LGD.

Diagnoza obszaru pozwoliła na zdefiniowanie grup docelowych, w tym grup w niekorzystnej sytuacji. Najważniejszą grupą docelową stanowią mieszkańcy obszaru LGD, ponieważ LSR powinna realizować cele, które będą służyć społeczności lokalnej. Innymi kluczowymi grupami docelowymi są:

- **przedsiębiorcy** – przez rozwój w tym wdrażanie rozwiązań proekologicznych oraz dywersyfikację swojej działalności – mogą przyczynić się do przywrócenia grup w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy (kobiety, osoby z niepełnosprawnościami, seniorzy, osoby młode do 25 roku życia) w obieg społeczny i gospodarczy. Wsparcie tej grupy przyczyni się również do tworzenia nowych miejsc pracy.
- **grupy istotne z punktu widzenia realizacji LSR** to osoby młode (do 25 lat) oraz osoby starsze - seniorzy (zgodnie z ustawą z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych przyjmujemy, iż pojęcie to odnosi się do osoby, która ukończyła 60 rok życia).
 - ✓ osoby młode – trudności w znalezieniu pracy na obszarze LGD. Brak kwalifikacji wymaganych przez pracodawców. Jest to grupa, która najczęściej opuszcza obszar LGD w poszukiwaniu pracy oraz lepszych perspektyw rozwojowych.
 - ✓ seniorzy – dane statystyczne pokazują, że jest to grupa, która jest coraz liczniejsza na obszarze LGD. Ze względu na niski wskaźnik przyrostu naturalnego oraz wydłużającą się długość życia, rośnie udział osób 60+ w populacji mieszkańców LGD. Wraz z wiekiem następuje pogorszenie się stanu zdrowia, następuje zakończenie pracy zawodowej co przyczynia się do obniżenia aktywności seniorów, jak również do utraty poczucia bezpieczeństwa. Na terenie LGD funkcjonują instytucje, które świadczą usługi na rzecz seniorów, jednak należy zwrócić szczególną uwagę na rozwój usług dostosowanych do potrzeb seniorów np.: usługi transportowe door to door, drobne usługi (np.: mobilny fryzjer) czy usługi aktywizujące seniorów, które pozwolą na utrzymanie dobrego stanu zdrowia fizycznego i psychicznego. Istotną rolę będą również odgrywały grupy wsparcia zarówno dla seniorów jak i ich opiekunów. Starzejące się społeczeństwo oznacza też zwiększone zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze, w tym opiekę wytchnieniową. Jest to

związane z wyczerpaniem fizycznym i psychicznym opiekunów osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Ponadto istotnie jest wzmacnianie umiejętności, kompetencji a nawet kwalifikacji, które pozwolą seniorom na utrzymanie sprawności fizycznej, psychicznej i przyczynia się do utrzymania lub poprawy stanu zdrowia.

- **osoby znajdujące się w niekorzystnej sytuacji** (kobiety) - kobiety. Kobiety ze względu na funkcje społeczne po urodzeniu dzieci najczęściej pozostają w domach. Niestety wiąże się to z tym, że trudno jest im wrócić na rynek pracy. Problem wsparcia został również odzwierciedlony w ankietach. Szczególną grupę stanowią tutaj bezrobotne młode kobiety, które ze względu na konieczność sprawowania opieki nad dziećmi „wypadły” z rynku pracy. W przedsięwzięciach zaplanowanych w ramach realizacji celów kobiety będą szczególnie zaangażowane w działania dając im szansę na powrót na rynek pracy. Uczestnictwo w wydarzeniach warsztatowych, szkoleniach, kursach przyczyni się do szybszego powrotu na rynek pracy.
- **przedstawiciele trzeciego sektora** (organizacje pozarządowe, w tym grupy nieformalne itp.) – będące wyrazem aktywności obywatelskiej, nośnikami tradycji i kultury oraz podmiotami aktywnie działającymi na rzecz rozwoju i zagwarantowania spójności społecznej obszaru. Wsparcie tego sektora przyczyni się do zwiększenia aktywności lokalnej społeczności oraz podniesienia kompetencji i umiejętności.

Potrzeby rozwojowe

Obok grup docelowych na podstawie analizy obszaru zostały zidentyfikowane obszary interwencji, które wymagają szczególnego wsparcia oraz dalszego rozwijania.

Pierwszym obszarem jest wsparcie branży gospodarczej związanej z działalnością turystyczną (zakwaterowanie - agroturystyka, usługi gastronomiczne), turystyką weekendową i turystyką prozdrowotną oraz działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją. Należy zwrócić uwagę, że branże te charakteryzują się dużym potencjałem dla rozwoju turystyki jak i usług świadczonych dla osób starszych.

Drugi obszar to dalszy rozwój kapitału społecznego oraz integracja społeczna mieszkańców. Na obszarze LGD wskazane jest powstanie inicjatywy w ramach której m.in.:

- ✓ wspierane byłyby NGO oraz nieformalne grupy, które chciałyby stworzyć podmioty sformalizowane,
- ✓ świadczone byłyby usługi szkoleniowo- doradcze,
- ✓ realizowane byłyby sieciowanie lokalnych NGO,
- ✓ inicjowane byłyby partnerstwa w ramach realizacji projektów np.: społecznych, kulturalnych, czy edukacyjnych.

Trzeci obszar to dalsza poprawa atrakcyjności turystycznej obszaru LGD oraz działania ukierunkowane na rozwój działań proekologicznych. W trakcie prowadzonych konsultacji jako obszar wymagający interwencji mieszkańcy wskazali ochronę środowiska. Są to zarówno działania pro środowiskowe na rzecz mieszkańców ale również działania związane z ochroną środowiska naturalnego zasobów przyrody zlokalizowanych na terenie LGD m.in.: terenów przyrodniczych położonych przy „piekielnym szlaku”. Poprawa atrakcyjności turystycznej może nastąpić przez rozwój infrastruktury okoturystycznej (kulturalnej, sportowej, rekreacyjnej) i turystycznej. Należy kontynuować działania związane z zachowaniem dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

Zdiagnozowane obszary wsparcia oraz grupy docelowe są spójne z rekomendacjami jakie zostały zdefiniowane w badaniu „Ewaluacja zewnętrzna Lokalnej Strategii Rozwoju” „Lokalna Grupa Działania – U ŹRÓDEŁ” przeprowadzonego przez Fundację Socjometr. Przedmiotem badania była Lokalna Strategia Rozwoju „Lokalnej Grupy Działania – U ŹRÓDEŁ” przygotowana w okresie programowania UE 2014-2020 oraz działania podjęte na rzecz jej realizacji w latach 2016-2021.

W ramach ww. badania zostały sformułowane m.in. następujące rekomendacje:

- ✓ „LGD - U ŹRÓDEŁ” powinna w dalszym ciągu dużą uwagę przykładać do operacji polegających na tworzeniu i rozwijaniu przedsiębiorstw.
- ✓ Potencjał turystyczny wymaga kolejnych działań. Podstawą w tym przypadku musi być turystyka weekendowa. Dużą szansą na pewno mogło by być postawienie na agroturystykę, która w ostatnich latach zdobywa wielką popularność, a obszar „LGD – U ŹRÓDEŁ” posiada spory potencjał w tym zakresie. Warto też zwrócić uwagę na niedostateczną bazę noclegową i gastronomiczną czy infrastrukturę okołoturystyczną. Nie ulega wątpliwości, że działania służące rozwojowi „Piekielnego Szlaku” przynosiły ciekawe rezultaty i na pewno wymagają dalszego wsparcia.
- ✓ W ostatnich latach dało się zaobserwować zwiększoną aktywność społeczną mieszkańców regionu. LGD odegrała w tym aspekcie dużą rolę, między innymi poprzez wspieranie rozwoju organizacji pozarządowych. Niewątpliwie warto kontynuować operacje w tym zakresie. Pomocne będą na pewno kolejne przedsięwzięcia służące integracji społecznej i wzmocnieniu poczucia jedności i tożsamości, wspieraniu lokalnych liderów i działaczy w organizacjach pozarządowych czy aktywizacji społeczności lokalnej.
- ✓ pobudzenie aktywności młodych ludzi. Biorąc pod uwagę, iż jedną z priorytetowych kwestii jest próba zatrzymania ich na obszarze, konieczne wydaje się przeznaczenie większej ilości środków na działania do nich skierowane. Zaleca się potraktowanie w dalszym ciągu młodych ludzi jako grupy defaworyzowanej.
- ✓ W gminach obszaru LGD zauważalny jest proces starzenia się społeczności lokalnej. Przy planowaniu kolejnej strategii niezbędne może się okazać uwzględnienie potrzeb osób starszych, w tym skierowanie do nich większej liczby operacji (działania prozdrowotne, atrakcje, mobilne sklepy i usługi).

Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia

W ramach procesu programowania LSR analizie poddano mechanizmy i narzędzia służące zapewnieniu komplementarności LSR z innymi interwencjami finansowanymi w ramach funduszy unijnych. Wskazano również cele szczegółowe oraz przedsięwzięcia LSR komplementarne z inicjatywami realizowanymi z innych funduszy europejskich, a także zdiagnozowano efekty synergii w poszczególnych obszarach wsparcia. Cele LSR oraz planowane w ramach ich realizacji konkretne przedsięwzięcia są spójne, powiązane ze sobą, wzajemnie się uzupełniają i przyczynią się do rozwiązania zdiagnozowanych problemów lub ich znacznego ograniczenia. Planowane działania tworzą logiczne związki i wzajemnie na siebie oddziałują, dając efekt synergii co przyczyni się do osiągnięcia zdefiniowanych celów.

LSR jest zintegrowana w zakresie sektorowym. Oznacza to, że przewidziano współpracę następujących sektorów: publicznego, społecznego oraz gospodarczego a także udział mieszkańców obszaru LGD ze szczególnym uwzględnieniem grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR takich jak: osoby w niekorzystnej sytuacji (kobiety), seniorzy oraz osoby młode do 25 roku życia. Strategia jest również zintegrowana z zasobami obszaru LGD tzn.: opiera się na wykorzystaniu zasobów kulturowych, historycznych, przyrodniczych oraz lokalnego dziedzictwa kulturowego. Wykorzystanie ww. zasobów uwzględniono w zaplanowanych przedsięwzięciach dotyczących m.in.: promocji dziedzictwa kulturowego czy w działaniach związanych z rozwojem turystyki np.: rozwój „Piekielnego Szlaku”, rozwój turystyki rowerowej czy Parków Nordic Walking. Proponowane działania będą skierowane do szerokiego grona odbiorców m.in.: przedsiębiorców, mieszkańców, przedstawicieli organizacji pozarządowych, jednostek samorządu terytorialnego, osób z grup w niekorzystnej sytuacji, seniorów, osób młodych do 25 roku życia. Zróżnicowanie grupy docelowej powoduje, że zaplanowane działania w celu rozwiązania problemów ww. grup mają przełożenie na szeroki zakres komplementarnych działań, które uzupełniają

się i są jednocześnie spójne. Należy zwrócić uwagę, że pojedyncze działania nie przyczyniłyby się do rozwiązania zdiagnozowanych problemów natomiast planowane wiązki przedsięwzięć w ramach poszczególnych celów skutecznie przyczynią się do ich zminimalizowania. Istotne znaczenie dla LSR ma sposób finansowania, który jest wielofunduszowy (EFFROW i EFRR). Taki montaż finansowy pozwoli na synergię działań i uzyskanie lepszych efektów. Konsekwencją ww. montażu jest wykorzystanie różnych sposobów realizacji LSR takich jak: konkursy, projekty grantowe, operacje własne i projekt partnerski. Tak szeroki wachlarz metod przyczyni się do komplementarności LSR z innymi dokumentami strategicznymi. Dodatkowo zakres działań w ramach przedsięwzięć będzie lepiej dostosowany do potrzeb obszaru LGD.

Komplementarność LSR będzie realizowana na dwóch etapach, na etapie programowania oraz wdrażania strategii. Na etapie programowania komplementarność została zapewniona przy tworzeniu LSR i określaniu zakresu tematycznego przedsięwzięć. LSR jest spójna z poszczególnymi dokumentami strategicznymi dla obszaru działania LGD na poziomie regionalnym ze Strategią Rozwoju Gminy Gowarczów na lata 2016 – 2023, Strategią Rozwoju Gminy Bliżyn na lata 2014-2024, **Strategią Rozwoju Ponadlokalnego dla Gmin Fałków, Radoszyce i Ruda Maleniecka do roku 2030** oraz strategią rozwoju powiatu skarżyskiego na lata 2021-2030, na poziomie wojewódzkim ze *Strategią Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+*, z programem regionalnym *Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021-2027 (FEŚ 2021-2027)* oraz dokumentami strategicznymi sporządzonymi przez instytucje zajmujące się regionalnymi strategiami w szczególności pomocą społeczną.

Cele szczegółowe LSR	Cele interwencji w ramach Planu Strategicznego	cele polityki spójności UE (EFS+ i EFRR) program regionalny FEŚ 2021-2027	Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+	Strategia Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2021 – 2030	Strategia Rozwoju Powiatu Skarżyskiego na lata 2021-2030
<p style="text-align: center;">Rozwój przedsiębiorczości, aktywności mieszkańców</p>	<p>Rozwój przedsiębiorczości: b) rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej, rozwijanie działalności gospodarczej: a) podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne</p>	<p>Cel „Europa o silniejszym wymiarze społecznym” (CP4) cel szczegółowy (a) Poprawa dostępu do zatrudnienia i działań aktywizujących dla wszystkich osób poszukujących pracy – w szczególności osób młodych, zwłaszcza poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży – dla osób długotrwale bezrobotnych oraz grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, jak również dla osób biernych zawodowo, a także poprzez promowanie samozatrudnienia i ekonomii społecznej; cel szczegółowy (c) Wspieranie zrównoważonego pod względem płci uczestnictwa w rynku pracy, równych warunków pracy oraz lepszej równowagi między życiem zawodowym a prywatnym, w tym poprzez dostęp do przystępnej cenowo</p>	<p>Cel operacyjny 1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu Kierunki działań: 1.3.1. Wspieranie kluczowych branż, ze szczególnym uwzględnieniem regionalnych inteligentnych specjalizacji, we wdrażaniu technik informacyjno komunikacyjnych oraz rozwiązań cyfrowych właściwych dla Przemysłu 4.0 1.3.2. Identyfikacja rozwojowych branż gospodarki regionalnej w oparciu o proces przedsiębiorczego odkrywania</p>	<p>CEL STRATEGICZNY 1. INTELIGENTNA GOSPODARKA I AKTYWNI LUDZIE Cel operacyjny 1.2. Kompetentne kadry dla gospodarki regionu 1.2.1. Wsparcie studentów, absolwentów i młodych pracowników nauki oraz B+R+I; 1.2.4. Promocja i wsparcie uczenia się przez całe życie, w tym w celu zwiększania kompetencji cyfrowych;</p>	<p>Cel strategiczny 1 Zwiększenie konkurencyjności gospodarki powiatu skarżyskiego cel operacyjny: 1.1. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich 1.2. Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej powiatu – poprawa warunków do inwestowania i powstawania nowych miejsc pracy 1.3. Rozwój turystyki i infrastruktury turystyczno – sportowej w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe powiatu</p>

Cele szczegółowe LSR	Cele interwencji w ramach Planu Strategicznego	cele polityki spójności UE (EFS+ i EFRR) program regionalny FEŚ 2021-2027	Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+	Strategia Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2021 – 2030	Strategia Rozwoju Powiatu Skarżyskiego na lata 2021-2030
		opieki nad dziećmi i osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu			
Wzrost atrakcyjności turystycznej obszaru LGD	4. Poprawa dostępu do usług dla lokalnych społeczności 6. poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej 8. Włączenie osób w niekorzystnej sytuacji	Cel „Europa bliższa obywatelom” (CP5) w zakresie EFRR cel szczegółowy 5 (ii). Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie	Cel operacyjny 1.3. Wsparcie procesu transformacji kluczowych branż gospodarki regionu Kierunki działań: 1.3.3. Wzrost potencjału turystycznego regionu w oparciu o walory uzdrowiskowe, dziedzictwo kulturowe i środowisko naturalne sprzyjające rozwojowi turystyki prozdrowotnej Cel operacyjny 4.2. Budowa rozpoznawalnej marki regionu świętokrzyskiego Kierunki działań: 4.2.1. Promocja regionu jako miejsca atrakcyjnego do życia 4.2.2. Promocja gospodarcza i turystyczna regionu	Cel strategiczny 2. Dostosowana do potrzeb mieszkańców infrastruktura społeczna	Cel strategiczny 1 Zwiększenie konkurencyjności gospodarki powiatu skarżyskiego cel operacyjny: 1.1. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich 1.3. Rozwój turystyki i infrastruktury turystyczno – sportowej w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe powiatu

Cele szczegółowe LSR	Cele interwencji w ramach Planu Strategicznego	cele polityki spójności UE (EFS+ i EFRR) program regionalny FEŚ 2021-2027	Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+	Strategia Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2021 – 2030	Strategia Rozwoju Powiatu Skarżyskiego na lata 2021-2030
Wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców obszaru	4. Poprawa dostępu do usług dla lokalnych społeczności 6. poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej 8. Włączenie osób w niekorzystnej sytuacji 8. Kształtowanie świadomości obywatelskiej (...) o znaczeniu zielonej gospodarki, biogospodarki oraz ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi a także wzmocnienie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego	Cel „Bardziej przyjazna dla środowiska niskoemisyjna Europa” (CP 2) Cel szczegółowy: RSO2.7. Wzmocnianie ochrony i zachowania przyrody, różnorodności biologicznej oraz zielonej infrastruktury, w tym na obszarach miejskich, oraz ograniczanie wszelkich rodzajów zanieczyszczenia (EFRR); Cel „Europa bliższa obywatelom” (CP5) RSO5.2. Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie (EFRR)	Cel operacyjny 2.1. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego Kierunki działań: 2.1.5. Edukacja ekologiczna Cel operacyjny 3.1. Silny kapitał społeczny w regionie Kierunki działań: 3.1.1. Zwiększenie poczucia tożsamości regionalnej mieszkańców 3.1.4. Rozwój instytucji kultury i dziedzictwa kulturowego 3.1.5. Poprawa warunków dla zwiększania aktywności społecznej i obywatelskiej mieszkańców Cel operacyjny 3.2. Powszechnie dostępne wysokiej jakości usługi społeczne i zdrowotne w środowisku lokalnym Kierunki działań: 3.2.1. Rozwój i upowszechnianie	Cel strategiczny 1. Powszechnie dostępne, wysokiej jakości usługi społeczne Cel strategiczny 2. Dostosowana do potrzeb mieszkańców infrastruktura społeczna Cel strategiczny 3 Aktywni mieszkańcy zaangażowani w rozwój lokalny	Cel strategiczny 2 Ochrona zasobów naturalnych i środowiska Cel operacyjny 2.4. Wysoki poziom świadomości ekologicznej wśród mieszkańców powiatu skarżyskiego Cel strategiczny 3 Zwiększenie konkurencyjności kapitału ludzkiego Cel operacyjny 3.2. Zwiększenie efektywności w rozwiązywaniu problemów społecznych – wsparcie osób potrzebujących, zagrożonych wykluczeniem

Cele szczegółowe LSR	Cele interwencji w ramach Planu Strategicznego	cele polityki spójności UE (EFS+ i EFRR) program regionalny FEŚ 2021-2027	Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+	Strategia Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2021 – 2030	Strategia Rozwoju Powiatu Skarżyskiego na lata 2021-2030
		<p>Cel „Europa o silniejszym wymiarze społecznym” (CP4) EFS+</p> <p>Cel szczegółowy (g) Wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej.</p> <p>Cel szczegółowy (k) Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w</p>	<p>usług społecznych i zdrowotnych realizowanych w środowisku lokalnym (deinstytucjonalizacja usług) w szczególności usług adresowanych dla rodzin oraz osób: z niepełnosprawnościami, osób o ograniczonej samodzielności, seniorów</p> <p>3.2.5. Poprawa jakości infrastruktury i usług ochrony zdrowia oraz pomocy i integracji społecznej, w tym zapewnienie dostępności architektonicznej, cyfrowej i informacyjnej dla osób ze szczególnymi potrzebami w tym osób z niepełnosprawnościami i starszych.</p> <p>3.2.7. Kształtowanie postaw i zachowań prozdrowotnych</p> <p>3.2.8. Promowanie sportu, rekreacji i aktywnego trybu życia</p>		<p>społecznym</p> <p>Cel operacyjny 3.4. Wzmacnianie potencjału społeczeństwa obywatelskiego</p>

Cele szczegółowe LSR	Cele interwencji w ramach Planu Strategicznego	cele polityki spójności UE (EFS+ i EFRR) program regionalny FEŚ 2021-2027	Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+	Strategia Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego na lata 2021 – 2030	Strategia Rozwoju Powiatu Skarżyskiego na lata 2021-2030
		<p>tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej.</p>			

Powyższe zapisy jednoznacznie potwierdzają pełną spójność celów zaproponowanych w LSR z wszystkimi analizowanymi programami rozwoju zarówno na szczeblu wojewódzkim jak i lokalnym.

Na etapie programowania LSR stwierdzono występowanie komplementarności międzyprogramowej z programami finansowanymi ze środków UE: Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej 2023-2027 oraz programu regionalnego FEŚ 2021-2027 w ramach którego uwzględniono środki z EFS+ i EFRR.

W ramach celu szczegółowego LSR *Rozwój przedsiębiorczości, aktywności mieszkańców* będzie możliwość wsparcia działań z innych programów mających na celu podniesienie kompetencji, które przyczynią się do wzrostu przedsiębiorczości mieszkańców obszaru LGD. Środki te będą komplementarne z przewidzianym w LSR przedsięwzięciem pn. *Nowoczesne przedsiębiorstwo* ukierunkowanym na rozwój istniejących przedsiębiorstw i/lub powstawanie nowych firm.

W ramach programu regionalnego FEŚ 2021-2027, Priorytet 9: Usługi społeczne i zdrowotne, cel szczegółowy (h) *Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji* możliwe będzie pozyskanie środków w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+) na działania wykorzystujące instrumenty aktywnej integracji (w szczególności aktywizacji edukacyjnej, społecznej oraz zawodowej) prowadzące do integracji społecznej oraz do zwiększenia zatrudnienia osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji (osób biernych zawodowo, osób z niepełnosprawnościami oraz osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym). Realizacja działań komplementarnych do działań realizowanych w ramach przedsięwzięć - 1.1 Rozwój działalności gospodarczej, 1.2 Podejmowanie działalności gospodarczej i 1.3 Podnoszenie kompetencji niezbędnych na rynku pracy - przyczyni się do wzrostu kompetencji społecznych oraz zawodowych ww. grup społecznych w szczególności osób młodych do 25 roku życia. Uzupelnieniem wsparcia dostępnego w ramach celu szczegółowego LSR *Rozwój przedsiębiorczości, aktywności mieszkańców* będą działania w zakresie aktywizacji zawodowej i integracji społecznej osób niezatrudnionych, realizowane samodzielnie przez 'Lokalną Grupę Działania - U ŹRÓDEŁ'. Realizacja działań związanych z aktywną integracją oraz wspomaganie tworzenia miejsc pracy przyczyni się do objęcia ich wsparciem w sposób kompleksowy.

Operacje realizowane ze środków będących w dyspozycji LGD będą również komplementarne do wsparcia dostępnego ze środków FEŚ 2021-2027 w zakresie wsparcia dotyczącego ułatwienia dostępu do usług społecznych i zdrowotnych w środowisku lokalnym (Priorytet 9: Usługi społeczne i zdrowotne, cel szczegółowy (k) *Zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług, w tym usług, które wspierają dostęp do mieszkań oraz opieki skoncentrowanej na osobie, w tym opieki zdrowotnej; modernizacja systemów ochrony socjalnej, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i grup w niekorzystnej sytuacji; poprawa dostępności, w tym dla osób z niepełnosprawnościami, skuteczności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej*). W ramach Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+) LGD będzie pozyskiwał środki na projekty związane ze świadczeniem usług społecznych/zdrowotnych dla osób starszych, które nie są objęte LSR-em a są istotnym wzmocnieniem wsparcia dla tej grupy docelowej m.in.: specjalistyczne usługi opiekuńcze, w tym opieka długoterminowa, opieka wytchnieniowa czy kompleksowe świadczenie usług opiekuńczych. Działania zaplanowane w LSR będą również komplementarne z celem szczegółowym (g) *Wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej* FEŚ 2021-2027 w zakresie działań prowadzących do podniesienia umiejętności i kompetencji podstawowych („Upskilling pathways”). Realizacja projektów w tym zakresie przyczyni się do podniesienia m.in.: umiejętności

i kompetencji cyfrowych osób z obszaru LGD i będzie uzupełnieniem działań w ramach celu szczegółowego LSR *Wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców obszaru*.

Komplementarność LSR na etapie wdrażania przyczyni się do rozwoju gmin członkowskich oraz organizacji pozarządowych, które są grupami docelowymi działań zaplanowanych w obszarze wsparcia ukierunkowanym na aktywizowanie społeczności lokalnej.

Łagodzenie skutków starzenia się społeczeństwa i wyludniania obszaru LGD przez wsparcie seniorów oraz wspomaganie tworzenia miejsc pracy a także aktywności społecznej i zawodowej jest nierozzerwalnie związane z realizacją LSR. Ponadto z ww. rodzajami wsparcia ściśle powiązane jest podnoszenie kompetencji oraz kwalifikacji niezbędnych na rynku pracy, w tym tzw. kompetencji miękkich.

Zaplanowane działania ze środków zewnętrznych (EFS+) przyczynią się do realizacji celów LSR realizowanych w ramach RLKS. Ponadto o zgodności Lokalnej Strategii Rozwoju z FEŚ 2021-2027 w zakresie EFRR świadczy fakt, że zaplanowane przedsięwzięcia przyczynią się do osiągnięcia wskaźnika rezultatu „Liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem” i wskaźnika produktu „Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”.

LSR ukierunkowany jest na budowanie lokalnej tożsamości bazującej na aktywizacji społecznej i przy wykorzystaniu miejscowych zasobów w sposób zapewniający najlepsze zaspokojenie potrzeb społeczności lokalnej, w tym poprzez wykorzystanie m.in.: wiedzy, innowacji czy rozwiązań cyfrowych. W Lokalnej Strategii Rozwoju, w ramach celu szczegółowego „Wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców obszaru”, przewidziano wsparcie na przygotowanie koncepcji inteligentnych wsi. Jest to działanie, które posłuży pobudzaniu innowacyjności obszarów wiejskich i może stanowić bazę do kolejnych działań na rzecz rozwiązywania lokalnych problemów, w tym wspieranych w ramach realizowania PS WPR. Można więc stwierdzić, że spójność Lokalnej Strategii Rozwoju z PS WPR daje możliwość podejmowania następnych inicjatyw, które będą komplementarne wobec operacji wspieranych przez LGD.

Realizacja zintegrowanych działań w ramach LEADER-a daje możliwość odniesienia istotnych korzyści w tym wykorzystania wspólnych zasobów partnerskich gmin, realizowania wspólnej wizji rozwoju obszaru, wspierania niewielkich lokalnych inicjatyw mających trudności z pozyskaniem środków z innych źródeł oraz aktywizowania lokalnej społeczności. Należy więc podkreślić, że działania stanowią inwestycję w kapitał społeczny mieszkańców obszaru LGD i wzmacniają rozwój lokalnej społeczności w dłuższej perspektywie czasowej. W porównaniu z głównymi programami UE (m.in.: EFS+, EFRR) podejście LEADER wiąże się z osiągnięciem korzyści, które przejawiają się w zwiększeniu kapitału społecznego. Zwiększenie tego kapitału powiązane jest z wykorzystaniem następujących możliwości wskazanych w podejściu LEADER, w tym:

- adekwatnego doboru zakresu wsparcia,
- wyboru różnych źródeł finansowania działań,
- zastosowania przemyślanego sposobu wdrażania LSR,
- doboru metod wsparcia dostosowanych do oczekiwanych rezultatów wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju,
- zastosowania rozwiązań wzmacniających planowane efekty realizacji LSR.

Zaplanowane działania będą animować rozwój lokalny, zwiększać kompetencje na poziomie lokalnym oraz realizować wsparcie dla zdiagnozowanej grupy docelowej istotnej z punktu widzenia LSR, m.in. w zakresie:

- ochrony środowiska,
- rozwoju turystyki,
- włączenia grup istotnych z punktu widzenia LSR - osób w niekorzystnej sytuacji, seniorów oraz osób młodych do 25 roku życia,
- wzmacniania tożsamości lokalnej,
- tworzenia miejsc pracy,

- innowacji m.in.: inteligentnych wsi,
- kompetencji cyfrowych.

Należy zauważyć, że obszar LGD jest zagrożony ze względu na negatywne zjawiska demograficzne (starzenie się społeczeństwa, migracje ludzi młodych, czy wysoki poziom bezrobocia). Duże znaczenie ma tutaj niewystarczające wsparcie dla młodych ludzi i seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji. W związku z powyższym niezbędne są działania z zakresu aktywizacji i integracji mieszkańców oraz ekonomizacji - przedsiębiorczości, a także wsparcie społeczeństwa obywatelskiego. Ponadto obszar ma potencjał do dalszego rozwoju turystyki i usług z nią związanych. Dlatego tak istotna jest poprawa dostępności infrastruktury turystycznej i publicznej. Obszar LGD jest atrakcyjny turystycznie i w związku z tym jednym z celów jest wykorzystanie zasobów turystycznych takich jak „Piekielny szlak” czy Parki Nordic Walking jak również zasobów kulturowych. W działania na rzecz rozwoju turystyki będą włączeni przedsiębiorcy, przedstawiciele organizacji pozarządowych, jednostki samorządu terytorialnego oraz sami mieszkańcy. Najważniejsze działania będą obejmować m.in.: rozwój lokalnej przedsiębiorczości, działania w zakresie aktywizacji zawodowej, poprawę kompetencji i kwalifikacji mieszkańców, integrację społeczną oraz rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz publicznej a także poprawę dostępu do podstawowych usług publicznych. Dużą uwagę poświęcono działaniom na rzecz rozwiązywania problemów obszaru LGD w zakresie pobudzania innowacyjności. Bardzo istotnym elementem będzie przygotowanie koncepcji inteligentnych wsi. Do uczestnictwa w realizacji działania zachęceni będą przedstawiciele sektora społecznego i publicznego. W konsekwencji można mówić o tym, że szeroki zakres wsparcia przewidzianego w LSR będzie miał przełożenie na angażowanie dużej liczby grup mieszkańców obszaru LGD. Wartością dodaną w tym przypadku będzie aktywizowanie lokalnej społeczności i współpraca na rzecz wspólnego rozwiązywania lokalnych problemów.

Przedsięwzięcia Lokalnej Strategii Rozwoju wpisują się w znaczna część zakresów wsparcia, jakie zostały ustalone dla interwencji I.13.1. – LEADER/Rozwój Kierowany przez Społeczność (RLKS). Wartością dodaną LEADER-a jest możliwość wykorzystania szans rozwojowych obszaru i pozyskanie do tego celu wsparcia zewnętrznego z różnych źródeł.

Podejście LEADER daje możliwość przemyślanego sposobu wdrażania LSR-u. W tym aspekcie podkreślić trzeba przede wszystkim kolejność podejmowania działań. W pierwszej kolejności realizowane będą przedsięwzięcia związane z rozwojem infrastruktury turystycznej oraz działania związane z aktywizacją mieszkańców. W konsekwencji jako priorytetowe realizowane będą przedsięwzięcia dotyczące przygotowywania koncepcji inteligentnej wsi (cel 3). W istotny sposób pozwoli to na realizowanie kolejnych działań związanych ze wzmocnieniem potencjału sektora społecznego i inteligentnej przemiany gospodarki wiejskiej.

Następnie realizowane będą przedsięwzięcia przygotowujące mieszkańców do wejścia na otwarty rynek pracy. W istotny sposób pozwoli to na realizowanie kolejnych działań związanych ze wzmocnieniem potencjału sektora społecznego oraz gospodarczego w szczególności przedsiębiorczości a także pozwoli na rozwijanie sektora turystycznego. Priorytetowo potraktowane będą też działania służące wsparciu osób w niekorzystnej sytuacji, gdyż jest to jedna z najważniejszych grup docelowych jaką zaplanowano do objęcia ww. wsparciem.

„LGD - U ŹRÓDEŁ” zaplanowała w ramach wdrażania LSR, realizację operacji własnych, realizację projektów wybieranych w trybie konkursowym oraz projektów grantowych. Wskazane typy operacji przyczynią się do osiągnięcia w pełni zakładanych celów i wskaźników LSR. Lokalna Strategia Rozwoju obejmuje działania, które mają służyć pobudzaniu innowacyjności. Kluczową rolę odgrywać mają w tym aspekcie koncepcje inteligentnych wsi, których przygotowanie zostanie wsparte w ramach celu 3. Opracowanie koncepcji będzie podstawą do realizacji kolejnych projektów czy też pozyskiwania dodatkowych środków. Wdrażanie koncepcji inteligentnych wsi będzie wsparte także przez projekty grantowe i operację własną dotyczącą wzmocnienia potencjału sektora społecznego. Zaplanowano więc w ramach celu 3 działania służące wzmocnieniu kapitału społecznego i zachowaniu dziedzictwa lokalnego, wspieraniu grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji czy promujących obszar LGD. Istotną rolę

będą odgrywać organizacje samorządowe, które dzięki przedsięwzięciom zyskają możliwość rozwoju i budowania partnerstw.

Operacje własne, które zaplanowano do realizacji mają odnosić się do całego obszaru objętego LSR, dlatego też uznano iż LGD jako podmiot działający na obszarze wszystkich gmin posiada najlepsze narzędzia do realizacji zaplanowanych działań. Przykładem będzie tutaj operacja własna polegająca na realizacji działań związanych z rozwojem „Piekielnego Szlaku” oraz Parków Nordic Walking. Bardzo istotną rolę odgrywają projekty partnerskie i w przypadku Lokalnej Strategii Rozwoju tego rodzaju działanie będzie dotyczyć ww. rozwoju produktu „Piekielny Szlak”. Partnerstwo będzie miało charakter krajowy. Ponadto zaplanowane do realizacji projekty grantowe oraz konkursy wynikają z zapotrzebowania na dane działania, określonego na podstawie konsultacji społecznych, w tym z fiszek projektowych. Wybór projektów grantowych i przedsięwzięć konkursowych uwarunkowany był również, nakładami, jakie należy przeznaczyć na realizację wskazywanych działań. Realizacja zadań w ramach projektów grantowych wymaga niższego wsparcia finansowego niż np.: operacje infrastrukturalne. W przypadku projektów grantowych należy podkreślić, iż będą one aktywizowały i wzmacniały potencjał organizacji pozarządowych, co stanowi jeden z istotniejszych efektów wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju.

Podejście LEADER to także zarządzanie procesem wdrażania i zastosowanie rozwiązań wzmacniających planowane efekty realizacji LSR. Kluczową rolę odgrywać będzie w tym aspekcie plan komunikacji. Przewiduje on działania, które posłużą wzmacnianiu wewnętrznego partnerstwa. Zaplanowano więc działania informacyjne i aktywizujące kierowane do członków „Lokalnej Grupy Działania -U ŹRÓDEŁ” i mieszkańców obszaru. **Działania przyczynią się do realizacji zasady inkluzywności**, co polegać będzie na włączaniu członków społeczności w ocenę sposobu funkcjonowania LGD (np. w ramach warsztatów refleksyjnych), zachęcaniu do stawiania się członkami LGD czy też stwarzania możliwości zgłaszania uwag i pomysłów. Zaplanowano zastosowanie zróżnicowanych kanałów komunikacji, które będą dostosowane do potrzeb przedstawicieli różnych grup, w tym osób w niekorzystnej sytuacji. Dobór metod komunikacji oparto na wynikach konsultacji i badań ewaluacyjnych przeprowadzonych przy okazji podsumowania realizacji poprzedniej Lokalnej Strategii Rozwoju. Ważne będzie również pobudzenie potencjału innowacyjnego lokalnej społeczności i tego rodzaju działania także uwzględniono w przygotowanym planie komunikacji.

Należy też podkreślić znaczenie analizowanej komplementarności przedsięwzięć. Zadbano o to, by operacje wzajemnie się uzupełniały i tworzyły logiczną całość. Zróżnicowanie partnerów, zakresów tematycznych, różnych źródeł finansowania i sposobów realizacji operacji mają doprowadzić do wzmocnienia efektów zaplanowanych przedsięwzięć. Dodatkowo inwestycje w kompetencje mieszkańców, w organizacje pozarządowe, osoby w niekorzystnej sytuacji zwiększają szansę na rozwój społeczny w dłuższej perspektywie czasowej.

Rozdział VI Cele i wskaźniki

W wyniku przeprowadzonej analizy potrzeb i potencjału obszaru „LGD -U ŹRÓDEŁ” oraz opracowanej analizy SWOT przy czynnym udziale lokalnej społeczności wynika, iż największy potencjał obszaru stanowi dziedzictwo kulturowe i naturalne, zwłaszcza obszar Natura 2000. Słabą stroną jest natomiast brak odpowiedniego/maksymalnego wykorzystania posiadanych atutów do rozwoju turystyki i przedsiębiorczości oraz wynikająca z tego zbyt mała ilość miejsc pracy, a także niski poziom integracji i aktywizacji społecznej. Ponadto bardzo dużym problemem jest starzejące się społeczeństwo oraz odpływ ludzi młodych do większych miast.

W wyniku powyższych analiz sporządzona została matryca logiczna obrazująca cele oraz przedsięwzięcia w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2021-2027.

Tabela 8 Matryca logiczna powiązań analizy potrzeb i potencjału obszaru LGD, analizy SWOT oraz celów szczegółowych i przedsięwzięć

Przyczyny problemu	PRZEDSIĘWZIĘCIE Propozycja zminimalizowania problemu	Problem szczegółowy	CEL SZCZEGÓŁOWY Propozycja rozwiązania
Niska konkurencyjność przedsiębiorstw z obszaru LGD, brak miejsc pracy	Rozwój działalności gospodarczej	Niski poziom przedsiębiorczości i aktywności mieszkańców obszaru LGD	Rozwój przedsiębiorczości, aktywności mieszkańców
Niedostateczna oferta rynku pracy, w szczególności dla osób młodych w wieku poniżej 25 r.ż.	Podjęcie działalności gospodarczej		
Niskie kompetencje osób poszukujących zatrudnienia (osoby młode, kobiety, bezrobotni)	Podnoszenie kompetencji niezbędnych na rynku pracy		
Niewystarczająco rozwinięta infrastruktura turystyczna i rekreacyjna na obszarze LGD	Infrastruktura turystyczna, rekreacyjna i/lub kulturowa	Niewystarczające wykorzystanie posiadanych zasobów i walorów przyrodniczych, rekreacyjnych i kulturowych.	Wzrost atrakcyjności turystycznej obszaru LGD
Niewystarczająco rozwinięte usługi turystyczne na terenie LGD w szczególności w obszarze „Piekielnego Szlaku” i Parków Nordic Walking	Rozwój usług turystycznych przez rozwój "Piekielnego Szlaku" i Parków Nordic Walking		
Niewystarczające wykorzystanie zasobów turystyki, m.in. w zakresie turystyki rowerowej i konnej obszaru LGD	Rozwój potencjału gospodarczego obszaru LGD poprzez rozwój turystyki rowerowej i wykorzystanie dostępnej infrastruktury rowerowej		
Niedostateczna promocja produktów turystycznych – „Piekielnego Szlaku” i Parków Nordic Walking, w szczególności wśród mieszkańców obszaru LGD	Wydarzenia na „Piekielnym Szlaku” i w Parkach Nordic Walking		
Niska świadomość ekologiczna mieszkańców obszaru LGD	Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców		
Niedostateczna promocja walorów turystycznych, przyrodniczych i kulturowych obszaru LGD	Marketing obszaru LGD		
Niewystarczająco rozwinięte kompetencje mieszkańców obszaru LGD, w szczególności kompetencje społeczne	Wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców obszaru LGD		
Nierozwinięty potencjał NGO funkcjonujących na obszarze LGD, brak ścisłej współpracy NGO	Wzmocnienie potencjału lokalnych NGO i grup nieformalnych		

Przyczyny problemu	PRZEDSIĘWZIĘCIE Propozycja zminimalizowania problemu	Problem szczegółowy	CEL SZCZEGÓŁOWY Propozycja rozwiązania
Niewystarczająca liczba miejsc spotkań dla mieszkańców, brak odpowiednio rozwiniętej infrastruktury, w szczególności skierowanej do osób starszych	Rozwój infrastruktury rekreacyjnej	tym dla osób starszych. Niewystarczająca aktywność społeczna i publiczna mieszkańców zwłaszcza ludzi młodych.	
Brak integracji i aktywizacji wśród osób młodych i starszych, brak wydarzeń nacechowanych na łączenie pokoleń	Dialog międzypokoleniowy		
Niedostatecznie wypromowane dziedzictwo kulturowe obszaru LGD, w tym zabytki, rzemiosła, tradycje, obrzędowość	Promocja dziedzictwa kulturowego		
Niskie kompetencje, w szczególności kompetencje cyfrowe wśród osób starszych, utrudniony dostęp osób starszych do życia społecznego, brak możliwości rozwoju zainteresowań osób starszych.	Budowanie kompetencji i integracja mieszkańców obszaru LGD – osoby starsze		
Niewystarczająca współpraca międzysektorowa na rzecz rozwiązywania lokalnych problemów	Tworzenie koncepcji inteligentnych wsi.		

Przedsięwzięcia przypisane do realizacji celów pozwolą na kompleksowe zaspokojenie potrzeb mieszkańców szczególnie ze zdefiniowanych istotnych grup docelowych dla LSR. Przedsięwzięcia wzajemnie uzupełniają się w osiągnięciu zakładanych celów.

Cel szczegółowy „Rozwój przedsiębiorczości, aktywności mieszkańców”

Pierwszy z celów szczegółowych bezpośrednio nawiązuje do realizowanej w poprzednim okresie finansowania UE Lokalnej Strategii Rozwoju. Wynika on z potrzeb i postulatów mieszkańców zakomunikowanych podczas badań ankietowych i spotkań informacyjno-konsultacyjnych w punktach konsultacyjnych. Cel ten wynika również z rekomendacji zawartych w badaniu ewaluacyjnym „Ewaluacja zewnętrzna Lokalnej Strategii Rozwoju” mijającego okresu programowania. Realizowane będą przedsięwzięcia skoncentrowane na dalszym tworzeniu i rozwijaniu przedsiębiorstw (tego typu przedsięwzięcia cieszyły się w poprzednim okresie programowania dużym zainteresowaniem społeczności lokalnej). W ramach tworzenia nowych miejsc pracy kontynuowane będą przedsięwzięcia ukierunkowane na zakładanie działalności gospodarczej (przedsięwzięcie 1.2) oraz rozwój funkcjonujących przedsiębiorstw (przedsięwzięcie 1.1). W przypadku przedsięwzięcia 1.1 założono minimalną wartość wsparcia w wysokości 25 000 PLN a maksymalną na poziomie 200 000 PLN. W ramach podejmowania działalności gospodarczej na to przedsięwzięcie zaplanowano kwotę w wysokości 200 000 EUR, w ramach której dofinansowanie przyjęto w wysokości 80 000 PLN. Wsparcie będzie uwzględniało rozwój przedsiębiorstw w sposób chroniący środowisko nie prowadzący do jego degradacji. Przewiduje się możliwość finansowania OZE oraz wdrożenie innowacyjnych rozwiązań. Ponadto mieszkańcy wskazali, że największym wsparciem powinny

zostać objęte młode osoby do 25. roku życia. Istotne w kontekście przeprowadzonych konsultacji jest podnoszenie kompetencji i kwalifikacji niezbędnych na rynku pracy: zarówno dla osób poszukujących zatrudnienia, co pozwoli im na zwiększenie szans w znalezieniu lub zmianie pracy, jak i podnoszenie kwalifikacji wśród osób zamieszkujących obszar LGD. Działania z zakresu podnoszenia kompetencji będą obejmować zarówno kompetencje „miękkie” jak i umiejętności i kwalifikacje stricte zawodowe – (przedsięwzięcie 1.3). Działania te zostały zidentyfikowane na etapie konsultacji i nie były wcześniej wdrażane w ramach LSR. Realizowane przedsięwzięcia, przyczynią się do pobudzenia przedsiębiorczości na obszarze w zakresie rozwoju działalności związanych z turystyką, wypoczynkiem czy rekreacją co będzie mieć przełożenie na zidentyfikowane branże wymagające wsparcia. Istotne branże określono na podstawie konsultacji społecznych, podczas których mieszkańcy określali swoją wizję rozwoju regionu. Zdanie mieszkańców odzwierciedliło się również w danych statystycznych, z analizy których wynika, iż branże, które generują rozwój to te, których jest najwięcej (sekcja G), ale konieczne są w nich inwestycje. Należy także wspierać sekcje I, R, S, gdyż odczuwalny jest ich niedostatek. Lista wspieranych branż zgodnie z sekcjami PKD:

1. Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (sekcja G).
2. Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (sekcja I).
3. Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (sekcja R).
4. Pozostała działalność usługowa (sekcja S).

W Strategii przewidziano zadania wspierające osoby młode do 25 roku życia. Przedsięwzięcia dla tej grupy będą ukierunkowane na pomoc w podjęciu aktywności zawodowej, są to m.in. przedsięwzięcia zakładające wsparcie w zakresie tworzenia nowych przedsiębiorstw w szczególności w branży turystycznej i około turystycznej, a także realizację programów ukierunkowanych na wspieranie rozwoju już istniejących przedsiębiorstw, umożliwiając tym samym mieszkańcom znalezienie pracy bez konieczności podejmowania samozatrudnienia. Ponadto w wyniku zgłoszonych przez tą grupę potrzeb zaplanowano działania, które mają wspierać rozwijanie zarówno kompetencji branżowych (marketing, reklama, szkolenia językowe, IT, zawodowe) jak i kompetencji „miękkich” (współpraca w grupie, asertywność, prezentacja, umiejętności wyszukiwania informacji czy rozwiązywania problemów).

Cel szczegółowy „Wzrost atrakcyjności turystycznej obszaru LGD”

Stanowi on odpowiedź na oczekiwania wyrażane przez uczestników badań ankietowych, a także wnioski z raportu ewaluacyjnego, podkreślające zapotrzebowanie na kontynuowanie przedsięwzięć w obszarze turystyki.

Kontynuowane będą przedsięwzięcia ukierunkowane na rozwój „Piekielnego Szlaku”, Parków Nordic Walking i infrastruktury turystycznej wokół nich. Premiowana będzie tzw. turystyka weekendowa oraz wykorzystanie dostępnej infrastruktury sportowej/rekreacyjnej np.: rowerowej. (przedsięwzięcie 2.3) Dodatkowo należy zwrócić szczególną uwagę na rozszerzenie promocji turystyki o nowe obszary (np.: turystyka konna, turystyka wodna – spływy kajakowe, turystyka w oparciu o walory przyrodnicze i dziedzictwo kulinarne). Efektem ww. działań będzie budowa/przebudowa lub modernizacja ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej (przedsięwzięcie 2.1) oraz rozpropagowanie i poszerzenie zakresu działań w ramach „Piekielnego Szlaku” i Parków Nordic Walking (przedsięwzięcie 2.4). Zakłada się również podjęcie działań mających na celu podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców poprzez: realizację szkoleń, warsztatów, spotkań informacyjnych. Spotkania będą dotyczyły działań mających na celu oszczędzanie energii, zasobów naturalnych oraz działań mających na celu ograniczanie wpływu szkodliwych substancji na środowisko naturalne (przedsięwzięcie 2.5). Przedsięwzięcie będzie również ukierunkowane na promocję zadań inwestycyjnych z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii. Rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej oraz atrakcyjne produkty turystyczne wpłyną przede wszystkim na atrakcyjność obszaru, która będzie elementem przyciągającym turystów, a wzmożony ruch turystyczny wygeneruje zapotrzebowanie na usługi związane z zakwaterowaniem oraz gastronomią, czy zagospodarowaniem czasu wolnego, co powinno przyczynić się również do wzrostu przedsiębiorczości mieszkańców. W ramach ww. celu szczegółowego zaplanowano jeden projekt partnerski krajowy pn. Rozwój usług turystycznych przez rozwój "Piekielnego szlaku" i Parków Nordic Walking (przedsięwzięcie 2.2). Działanie

obejmować będzie przede wszystkim inwestycje w zakresie budowy oznakowania oraz obiektów małej architektury. Działaniami towarzyszącymi będą szkolenia dla instruktorów/animatorów Nordic Walking czy wydanie mapników.

Ponadto cel będzie obejmował przedsięwzięcia związane z promocją obszaru całego LGD pod kątem marketingowym: publikacje dotyczące atrakcji turystycznych, miejsc historycznych, obszarów rekreacyjnych, w tym „Piekielnego Szlaku” i Parków Nordic Walking (przedsięwzięcie 2.6).

Cel szczegółowy „Wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców obszaru”

Opiera się na potencjale mieszkańców obszaru i zwiększonej aktywności społecznej (na obszarze LGD działa wiele organizacji pozarządowych, klubów sportowych, zespołów artystycznych), a także wynika z wniosków płynących z raportu ewaluacyjnego oraz badań ankietowych, gdzie jednoznacznie wskazano dalszą potrzebę realizacji przedsięwzięć służących integracji społecznej w tym międzypokoleniowej oraz wzmacnianiu poczucia jedności i tożsamości. Przedsięwzięcia w celu 3 zostały zaplanowane tak, żeby nie tylko wygenerować propozycje nowych pomysłów, ale także zaproponować metody wdrażania innowacji. Kluczem będą tu strategie inteligentnych wsi, które powinny być odpowiedzią na zdiagnozowane problemy lokalnych społeczności. Ich przygotowanie umożliwi podmiotom z obszaru LSR pozyskiwanie innych środków w ramach PS WPR, co zwiększy komplementarność działań w ramach tego programu. LGD będzie dążyć do budowania społeczności wokół tworzenia i wdrażania koncepcji inteligentnych wsi. Przedsięwzięcie 3.7 Koncepcja inteligentnych wsi będzie realizowana w ramach projektów grantowych i przyczyni się do znalezienia praktycznych rozwiązań lokalnych problemów. Efektem powinno być opracowanie koncepcji zawierającej w szczególności:

- a) opis procesu opracowania koncepcji, w tym przeprowadzenia ze społecznością obszaru konsultacji wyników prac partnerstwa,
- b) uproszczoną analizę SWOT obszaru objętego tą koncepcją,
- c) plan włączenia społeczności w późniejszą ewentualną realizację tej koncepcji, z uwzględnieniem roli sołtysa lub rady sołectkiej w tym procesie,
- d) listę projektów, które składać się będą na realizację tej koncepcji, uwzględniających komponent cyfrowy lub środowiskowy lub klimatyczny.

Na podstawie koncepcji wdrażane będą rozwiązania, które powinny wykazywać korzyść dla lokalnej społeczności, m.in. w zakresie poprawy jakości życia, podniesienia jakości usług lokalnych lub bezpieczeństwa, poszanowania środowiska i klimatu, problemów dotyczących niedoinwestowania, starzejącego się społeczeństwa, wyludnienia, niewystarczającej ilości miejsc pracy.

Jednym z filarów pozostaje ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego gmin wchodzących w skład LGD, gdyż we wspólnej trosce o otoczenie przejawiają się postawy zaangażowania i odpowiedzialności (przedsięwzięcie 3.5). Kolejny aspekt stanowi wsparcie dla aktywności i oddolnych inicjatyw mieszkańców, w szczególności tych przyczyniających się do animacji kulturalno-społecznej oraz łączenia podmiotów i społeczności z terenu LGD (przedsięwzięcie 3.1). W działaniach wspierających samoorganizowanie się społeczności lokalnych i kreowanie lokalnych liderów należy zwrócić szczególną uwagę zwłaszcza na potrzeby nieformalnych grup mieszkańców. W ramach przedsięwzięć będą realizowane działania z zakresu wzmacniania kapitału społecznego mieszkańców jak i organizacji społeczeństwa obywatelskiego m.in.: szkolenia i/lub warsztaty o charakterze edukacyjno – rozwojowym, szkolenia z kompetencji miękkich, szkolenia zawodowe. Realizowane będą usługi szkoleniowo-doradcze, usługi księgowo-prawne a także sieciowanie lokalnych NGO, pomoc w zawiązywaniu partnerstw, szkolenia lokalnych liderów (przedsięwzięcie 3.2).

Istotne znaczenie będą miały również działania ukierunkowane na budowanie kompetencji, aktywizację i integrację mieszkańców obszaru LGD w wieku 60+. Działania te będą realizowane poprzez szkolenia, w tym szkolenia z zakresu podnoszenia kompetencji cyfrowych osób starszych. Zakłada się również możliwość realizacji wsparcia bezpośredniego, ukierunkowanego na ułatwienie funkcjonowania osób starszych w społeczności lokalnej (np.: asystent osoby starszej, taksówka na życzenie, usługi door to door) (przedsięwzięcie 3.6). Organizowane będą

spotkania dla młodych i starszych, mające na celu przełamywanie istniejących we współczesnym świecie stereotypów, konfrontację różnych punktów widzenia, wymianę wiedzy, doświadczeń i umiejętności, oraz wzajemnego wsparcia w tych obszarach, gdzie osoby młode i starsze mogą się wzajemnie uzupełniać. Ponadto w ramach dialogu międzypokoleniowego planuje się realizację działań takich jak.: konferencje, szkolenia, warsztaty, spotkania, festyny, akcje społeczne itp. Działania integrujące i aktywizujące będą skierowane do mieszkańców, ze szczególnym uwzględnieniem grup w niekorzystnej sytuacji (kobiet) a także seniorów oraz osób młodych (łączenie pokoleń, świetlice, kluby młodzieżowe, kluby zainteresowań itp.:(przedsięwzięcie 3.4). Wyznaczenie tych działań wynika z przeprowadzonych spotkań konsultacyjnych. Założone przedsięwzięcia będą przyczyniały się do rozwoju oferty z zakresu aktywizacji i integracji osób starszych oraz zagospodarowania czasu wolnego, tworząc tym samym miejsca i możliwości do integracji osób starszych np.: warsztaty, szkolenia z zakresu umiejętność korzystania z komputera, telefonu, komunikatorów i aplikacji mobilnych. Zajęcia aktywizacyjne pozwolą na utrzymanie sprawności fizycznej i umysłowej osób starszych oraz podniesienie jakości ich życia. Aby powyższe wsparcie miało charakter kompleksowy należy poszerzać małą infrastrukturę rekreacyjną sprzyjającą rozwojowi społecznemu, m.in. stoliki, ławki, ławy, kosze, paleniska do ognisk (przedsięwzięcie 3.3). Tworzenie miejsc do spotkań mieszkańców. Rozwój małej niekomercyjnej infrastruktury rekreacyjnej/kulturalnej/ sportowej, w tym dostosowanej do potrzeb osób starszych.

W ramach powyższych celów szczegółowych zaplanowano przedsięwzięcia do realizacji i przedstawiono w poniższej tabeli wraz z grupami docelowymi do których kierowane będzie wsparcie. Wybrane operacje zostały opracowane na podstawie konsultacji społecznych, a zakres działań na podstawie rozmów z mieszkańcami i potencjalnymi beneficjentami podczas spotkań konsultacyjnych. Zakres grup wynika z wytycznych programowych PS WPR 2023-2027 .

Z możliwości realizacji wykluczone są działania: obejmujące budowę lub modernizację dróg, targowisk, sieci wodno-kanalizacyjnych, przydomowych oczyszczalni ścieków oraz działania dotyczące świadczenia usług dla rolnictwa.

Aby uniknąć podwójnego finansowania w przypadku wskaźników produktu określającego liczbę osób objętych wsparciem do wskaźnika będą wliczani uczestnicy, którzy otrzymali pierwszą formę wsparcia i nie zostali nią objęci w ramach innych działań przewidzianych w LSR.

Tabela 9 Grupy docelowe, beneficjenci poszczególnych przedsięwzięć

Przedsięwzięcie	Grupy docelowe (beneficjenci)					
	NGO ⁴	JST ⁵	os. fizyczne	przedsiębiorcy	rolnicy	LGD ⁶
Cel szczegółowy 1: Rozwój przedsiębiorczości, aktywności mieszkańców						
P.1.1 Rozwój działalności gospodarczej				X		

⁴ NGO (ang. *non-government organization*) – organizacja pozarządowa

⁵ JST – jednostki samorządu terytorialnego

⁶ LGD – „Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania - ŹRÓDEŁ”

Przedsięwzięcie	Grupy docelowe (beneficjenci)					
	NGO ⁴	JST ⁵	os. fizyczne	przedsiębiorcy	rolnicy	LGD ⁶
P.1.2. Podejmowanie działalności gospodarczej			X			
P.1.3 Podnoszenie kompetencji niezbędnych na rynku pracy	X		X	X		
Cel szczegółowy 2: Wzrost atrakcyjności turystycznej obszaru LGD						
P.2.1 Infrastruktura turystyczna, rekreacyjna i/lub kulturowa		X	X			X
P.2.2 Rozwój usług turystycznych przez rozwój "Piekielnego szlaku" i Parków Nordic Walking		X	X	X		X
P.2.3 Rozwój potencjału gospodarczego obszaru LGD poprzez rozwój turystyki rowerowej i wykorzystanie dostępnej infrastruktury rowerowej		X	X	X		
P.2.4 Wydarzenia na „ Piekielnym Szlaku” i w Parkach Nordic Walking			X	X		X
P.2.5 Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców	X		X	X	X	
P.2.6 Marketing obszaru LGD			X			X
Cel szczegółowy 3: Wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców obszaru LGD						
P.3.1 Wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców obszaru LGD	X		X			
P.3.2 Wzmocnienie potencjału lokalnych NGO i grup nieformalnych	X					X
P.3.3 Rozwój infrastruktury rekreacyjnej		X	X			X
P.3.4 Dialog międzypokoleniowy	X		X			X
P.3.5 Promocja dziedzictwa kulturowego		X	X	X		
P.3.6 Budowanie kompetencji, aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LGD – osoby starsze	X		X			X
P.3.7 Koncepcje inteligentnych wsi	X		X			

Źródło: opracowanie własne.

W tabeli poniżej przedstawiono budżet LSR i źródła jego finansowania w podziale na poszczególne przedsięwzięcia. Realizacja celów finansowana będzie ze środków PS WPR oraz ze środków FEŚ 2021-2027 w zakresie EFRR. Cele i przedsięwzięcia przedstawiono również w załączniku nr 1 do LSR. Budżet w podziale na poszczególne fundusze EFSI i zakresy wsparcia zawarto w załączniku nr 3 do LSR. Natomiast plan wykorzystania budżetu LSR przedstawiający wykorzystanie środków w podziale na poszczególne fundusze i lata zawarto w załączniku nr 4 do LSR.

Tabela 10 Budżet LSR z podziałem na źródła finansowania

Przedsięwzięcie	Źródło finansowania Program ⁷	Forma wyboru konkurs/grant/operacja własna	Poziom dofinansowania, maksymalna kwota pomocy, minimalny wskaźnik produktu	Budżet (euro)
Cel szczegółowy 1: Rozwój przedsiębiorczości, aktywności mieszkańców				
P.1.1 Rozwój działalności gospodarczej	PS WPR	konkurs	do 65 % kosztów kwalifikowalnych, od 25 000 PLN do 200 000 PLN. Min. 16 miejsc pracy/ 16 przedsiębiorstw	872.000
P.1.2. Podejmowanie działalności gospodarczej	PS WPR	konkurs	do 65 % kosztów kwalifikowalnych, 80 000 PLN (ryczałt). min 11 miejsc pracy / 11 przedsiębiorstw	300.000
P.1.3 Podnoszenie kompetencji niezbędnych na rynku pracy	PS WPR	operacja własna	8 szkoleń	15.000
Cel szczegółowy 2: Wzrost atrakcyjności turystycznej obszaru LGD				
P.2.1 Infrastruktura turystyczna, rekreacyjna i/lub kulturowa	FES	Konkurs (EFRR - infrastruktura)	do 85% kosztów kwalifikowanych, 150 000 PLN, 6 obiektów	218.742
P.2.2 Rozwój usług turystycznych przez rozwój "Piekielnego szlaku" i Parków Nordic Walking	PS WPR	operacja własna - projekt partnerski krajowy	1 projekt partnerski	100.000
P.2.3 Rozwój potencjału gospodarczego obszaru LGD poprzez rozwój turystyki rowerowej i wykorzystanie dostępnej infrastruktury rowerowej	PS WPR	operacja własna	8 szkoleń/wydarzeń	15.000

⁷ PS WPR – Plan Strategiczny Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, FES – program regionalny Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021-2027

Przedsięwzięcie	Źródło finansowania Program ⁷	Forma wyboru konkurs/grant/operacja własna	Poziom dofinansowania, maksymalna kwota pomocy, minimalny wskaźnik produktu	Budżet (euro)
P.2.4 Wydarzenia na „Piekielnym Szlaku” i w Parkach Nordic Walking	PS WPR	projekt grantowy	NGO 100% , 25 000 PLN, 19 wydarzeń	105.000
P.2.5 Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców	PS WPR	projekt grantowy	NGO 100%, 25 000 PLN, 9 szkoleń	50.000
P.2.6 Marketing obszaru LGD	PS WPR	projekt grantowy	NGO 100% , 25 000 PLN, 12 wydarzeń promocyjnych	70.000
Cel szczegółowy 3: Wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców obszaru LGD				
P.3.1 Wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców obszaru LGD	PS WPR	operacja własna	8 szkoleń	15.000
P.3.2 Wzmocnienie potencjału lokalnych NGO i grup nieformalnych	PS WPR	projekt grantowy	NGO 100%, 25 000 PLN, 9 szkoleń	50.000
P.3.3 Rozwój infrastruktury rekreacyjnej	PS WPR	konkurs gminy	JST 75%, max dofinansowanie 200 000, 10 obiektów	675.000
P.3.4 Dialog międzypokoleniowy	PS WPR	projekt grantowy	NGO 100%, 25 000 PLN, 17 wydarzeń	94.000
P.3.5 Promocja dziedzictwa kulturowego	PS WPR	projekt grantowy	NGO 100%, 25 000 PLN, 12 wydarzeń	70.000
P.3.6 Budowanie kompetencji, aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LGD – osoby starsze	PS WPR	projekt grantowy	NGO 100%, 25 000 PLN, 11 wydarzeń	60.000
P.3.7 Koncepcje inteligentnych wsi	PS WPR	Projekt grantowy	NGO 100% 4 000 PLN 6 koncepcji	9.000

Źródło: opracowanie własne.

Ponadto w tabeli poniżej zaprezentowane zostały wskaźniki jakie będą realizowane przez przyszłych beneficjentów. Opracowano wskaźniki produktu i rezultatu. Wskaźniki będą odzwierciedlały efekty wdrażania Strategii. Osiągnięcie zakładanych pułapów przyczyni się do realizacji celów – rozwoju regionu poprzez wzrost przedsiębiorczości, rozwój turystyki oraz integracji społeczeństwa i wzmocnienia kapitału społecznego. Pomiar zakładanych wskaźników przeprowadzany będzie na bieżąco oraz po zakończeniu realizacji każdej operacji poprzez weryfikację na podstawie sprawozdań beneficjentów oraz danych LGD.

W tabeli przedstawiono wskaźniki stanowiące miarę realizacji LSR. Wskaźniki produktu są miarą realizacji poszczególnych przedsięwzięć. Zawarto również obowiązkowe wskaźniki rezultatu wynikające z wytycznych programowych PS WPR 2023-2027 .

Tabela 11 Wskaźniki produktu i rezultatu

Przedsięwzięcie	Wskaźnik produktu	Wartość docelowa	Wskaźnik rezultatu PS WPR i EFRR	Wartość docelowa	Cel szczegółowy
P.1.1 Rozwój działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa [sztuki]	16	R.37 - Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR. (miejsca pracy)	16	Cel szczegółowy 1: Rozwój przedsiębiorczości, aktywności mieszkańców
P.1.2. Podejmowanie działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa [sztuki]	11	R.37 - Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR. (miejsca pracy)	11	
P.1.3 Podnoszenie kompetencji niezbędnych na rynku pracy	Liczba szkoleń/kursów [sztuki]	8	R.1 Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy (...) (osoby)	400	
P.2.1 Infrastruktura turystyczna, rekreacyjna i/lub kulturowa	Liczba nowych i/lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej/rekreacyjnej [sztuki]	6	R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu WPR (osoby)	1000	Cel szczegółowy 2: Wzrost atrakcyjności turystycznej obszaru LGD
	EFRR - Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	1	EFRR - liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem	8000	

Przedsięwzięcie	Wskaźnik produktu	Wartość docelowa	Wskaźnik rezultatu PS WPR i EFRR	Wartość docelowa	Cel szczegółowy
	[sztuki]		(osoby)		
P.2.2 Rozwój usług turystycznych przez rozwój „Piekielnego szlaku” i Parków Nordic Walking	Liczba zrealizowanych projektów partnerskich [sztuki]	1	R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu WPR (osoby)	100	
P.2.3 Rozwój potencjału gospodarczego obszaru LGD poprzez rozwój turystyki rowerowej i wykorzystanie dostępnej infrastruktury rowerowej	Liczba wydarzeń/szkoleń/warsztatów	8	R.1 Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy (...) (osoby)	400	
P.2.4 Wydarzenia na „Piekielnym Szlaku” i w Parkach Nordic Walking	Liczba wydarzeń [sztuki]	19	R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu WPR	500	
P.2.5 Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców	Liczba szkoleń/warsztatów [sztuki]	9	R.1 Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy (...) (osoby)	400	

Przedsięwzięcie	Wskaźnik produktu	Wartość docelowa	Wskaźnik rezultatu PS WPR i EFRR	Wartość docelowa	Cel szczegółowy
P.2.6 Marketing obszaru LGD	Liczba wydarzeń promocyjnych [sztuki]	12	R.1 Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy (...) (osoby)	400	
P.3.1 Wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców obszaru LGD	Liczba szkoleń	8	R.42 – Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego. (osoby)	400	Cel szczegółowy 3: Wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców obszaru LGD
P.3.2 Wzmocnienie potencjału lokalnych NGO i grup nieformalnych	Liczba szkoleń/ warsztatów/ doradztwa [sztuki]	9	R.1 Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy (...) (osoby)	100	
P.3.3 Rozwój infrastruktury rekreacyjnej	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów małej infrastruktury [sztuki]	10	R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu WPR (osoby)	400	
P.3.4 Dialog międzypokoleniowy	Liczba wydarzeń integrujących/ aktywizujących [sztuki]	18	R.42 - Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego. (osoby)	200	

Przedsięwzięcie	Wskaźnik produktu	Wartość docelowa	Wskaźnik rezultatu PS WPR i EFRR	Wartość docelowa	Cel szczegółowy
P.3.5 Promocja dziedzictwa kulturowego	Liczba wydarzeń promocyjnych [sztuki]	12	R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu WPR (osoby)	200	
P.3.6 Budowanie kompetencji, aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LGD – osoby starsze	Liczba wydarzeń [sztuki] Liczba osób starszych, które skorzystały ze wsparcia w ramach przedsięwzięcia 3.6 [osoby]	11 100	R.42 – Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego. (osoby)	100	
P.3.7 Koncepcje inteligentnych wsi	Liczba opracowanych koncepcji inteligentnych wsi [sztuki]	6	R.40 Inteligentna przemiana gospodarki wiejskiej [liczba wspieranych strategii inteligentnych wsi]	6	

Beneficjenci zobowiązani będą do prowadzenia rejestrów takich jak ankiety monitorujące czy listy obecności, dzięki którym obliczenie wskaźników będzie możliwe. Stan początkowy wskaźników produktu i rezultatu określony został na poziomie 0, z racji, iż wskaźniki te są ściśle powiązane z przedsięwzięciami. Stan docelowy określono na podstawie doświadczenia LGD zdobytego podczas realizacji poprzedniej LSR oraz z uwzględnieniem środków przeznaczonych na realizację. Harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu przedstawiono w Planie działania, który stanowi załącznik nr 2 do LSR.

Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustalania kryteriów wyboru

Kryteria wyboru operacji w ramach wdrażania LSR oraz kryteria wyboru grantobiorców zatwierdza Zarząd LGD. W przypadku każdego naboru wniosków, kryteria te są elementem jego regulaminu, który jest uzgadniany z Zarządem Województwa. Kryteria muszą być sformułowane w taki sposób, by ukierunkowywały przyznawane wsparcie na zdiagnozowane potrzeby społeczności. Informacje na temat potrzeb oraz celów i przedsięwzięć LSR zostały w rozbudowanej formie opisane w Rozdziałach IV i VI. W poniższej tabeli zawarto skrót najistotniejszych informacji.

Organem decyzyjnym w LGD odpowiedzialnym za wybór i ocenę operacji i ustalenie kwoty wsparcia jest Rada, dokonuje tych czynności zgodnie z Regulaminem Pracy Rady oraz następującymi dokumentami:

- procedurą wyboru i oceny operacji w ramach LSR;
- kryteriami wyboru operacji;
- procedurą wyboru i oceny grantobiorców uwzględniającą kryteria wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych.

Do kompetencji Rady należy:

- 1) ocena i wybór operacji do dofinansowania w ramach wdrażania lokalnej strategii rozwoju,
- 2) uchwalanie i aktualizacja Procedur wyboru operacji,
- 3) uchwalanie i aktualizacja lokalnych kryteriów wyboru,
- 4) aktualizacja Lokalnej Strategii Rozwoju, monitorowanie Lokalnej Strategii Rozwoju.

W organie decyzyjnym żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. Obsługę Rady i przygotowanie niezbędnych dokumentów zapewnia biuro LGD. W posiedzeniach Rady uczestniczy Prezes Zarządu lub wskazany przez niego członek Zarządu w celu czuwania nad prawidłowym przebiegiem procesu oceny i wyboru, poprawności dokumentacji konkursowej, zgodności formalnej.

Procedury wyboru operacji/projektów grantowych, operacji własnych zostaną opracowane po podpisaniu umowy ramowej na wdrażanie LSR, będą dotyczyły poszczególnych kwestii:

- przygotowane zostaną procedury odrębne dla poszczególnych rodzajów operacji: procedura oceny i wyboru projektów w ramach konkursów otwartych oraz procedura przeprowadzania naboru wniosków konkurs grantowy;
- procedury będą przewidywały prowadzenie rejestru interesu członków organu decyzyjnego pozwalającego na identyfikację powiązań z wnioskodawcami/projektami;
- procedury będą regulować kwestie zachowania parytetów sektorowych na każdym etapie oceny. Kluczowe cele i założenia procedur zostaną skonsultowane ze społecznością lokalną w sposób partycypacyjny, stosując trzy metody, warsztaty konsultacyjne, fokus, biały wywiad. Biuro LGD przygotuje dokumenty na bazie analizy dokumentów programowych dotyczących wdrażania instrumentu RLKS na lata 2021-2027, doświadczeń LGD i członków Rady w procesie oceny i wyboru projektów, raportu ewaluacyjnego. Przygotowane procedury zostaną skonsultowane z Radą oraz zostaną umieszczone na stronie internetowej do konsultacji społecznych. Po przeprowadzonych konsultacjach zostaną zatwierdzone przez Radę.

W wyniku tych prac powstaną dokumenty, których głównym celem będzie obiektywna i jawna ocena i wybór operacji w ramach wdrażania LSR, zgodnie z wymaganiami ustawy o RLKS i wytycznymi. Jednocześnie biorąc pod uwagę zgłaszane przez mieszkańców kwestie dotyczące stworzenia takich zasad, które uczynią proces naboru, oceny i wyboru operacji zrozumiałym, przejrzystym, dostępnym i przyjaznym dla wnioskodawców.

Przygotowane procedury wyboru i oceny operacji będą zgodne z przepisami prawa, niedyskryminujące, przejrzyste, pozwalające unikać ryzyka konfliktu interesów, przewidujące regulacje zapewniające zachowanie parytetu sektorowego, szczegółowo regulujące sytuacje wyjątkowe, zapewniające stosowanie tych samych kryteriów w całym procesie wyboru w ramach danego naboru. Kluczowe założenia procedur będą dotyczyły w szczególności: ustalenia wysokości dostępnych środków finansowych (nie dotyczy ogłoszenia o pierwszych naborach wniosków); przekazania informacji do Samorządu Województwa o zamiarze ogłoszenia naboru wniosków o przyznanie pomocy w ramach konkursu otwartego. Podanie do publicznej wiadomości regulaminu naboru, informacji o naborze wniosków; Nabór wniosków; Przygotowanie dokumentacji po zakończonym naborze wniosków (sporządzenie rejestru wniosków, ocena formalna, zwołanie posiedzeń Rady, podpisanie deklaracji bezstronności ocena merytoryczna zgodności z programami, ocena wniosków merytoryczna z lokalnymi kryteriami wyboru); Informacja do wnioskodawców o wybraniu bądź niewybraniu projektów i możliwości wniesienia protestu; Przekazanie dokumentów do UM; Ponowny wybór operacji przez LGD (w przypadku, gdy ZW po rozpatrzeniu protestu uzna go za zasadny); Ponowny wybór operacji w wyniku skierowania do LGD sprawy przez Zarząd Województwa; Pozostawienie protestu bez rozpatrzenia.

Kluczowe założenia procedur dotyczące konkursów grantowych będą dotyczyły w szczególności: zawarcie umowy o przyznanie pomocy na realizację projektu grantowego; Podanie do publicznej wiadomości informacji o naborze wniosków, regulaminu naboru; Nabór wniosków; Przygotowanie dokumentacji po zakończonym naborze wniosków; Sporządzenie rejestru wniosków; Ocena formalna złożonych wniosków; Zwołanie posiedzeń Rady (podpisanie deklaracji bezstronności, ocena merytoryczna zgodności z programami i lokalnymi kryteriami wyboru); Informacja do wnioskodawców: o dokonanej ocenie i możliwości wniesienia protestu; Rozpatrzenie odwołań od decyzji Rady oraz wybór operacji do finansowania; Informacja do wnioskodawców o końcowych wynikach oceny; Przekazanie dokumentacji dotyczącej grantobiorców do SW; Uzupelnienie braków formalnych we wnioskach; Zawarcie umów z grantobiorcami.

Składane do LGD wnioski będą podlegały 3 stopniowej ocenie:

1. Wstępna ocena wniosków, polegająca na ocenie formalnej wniosku o przyznanie pomocy, polegająca na weryfikacji w zakresie:
 - poprawności złożenia wniosku, czy złożony wniosek został utworzony i przesłany przez stosowny system IT wskazany w regulaminie naboru oraz w ogłoszeniu o naborze,
 - zgodności operacji z danym przedsięwzięciem, który został wskazany w regulaminie i ogłoszeniu o naborze,
 - zgodności operacji z formą wsparcia wskazaną w regulaminie oraz w ogłoszeniu o naborze,
 - spełnienia dodatkowych warunków udzielania wsparcia obowiązujących w ramach danego naboru,
 - kompletności wniosku o dofinansowanie.
2. Ocena merytoryczna wniosku o przyznanie pomocy, zgodności z programami (PS WPR, EFRR) oraz z LSR, polegająca na weryfikacji:
 - wnioskodawcy/partnerów, jako podmiotu uprawnionego do otrzymania wsparcia oraz zakresu operacji z kryteriami dostępu przewidzianymi dla operacji realizowanych w ramach LSR, PS WPR 2023-2027, FEŚ 2021-2027,
 - zgodność projektu z zasadami horyzontalnymi określone w art. 9 rozporządzenia 2021/1060,
 - zgodności operacji z celami LSR.
3. Ocena merytoryczna wniosku o przyznanie pomocy w zakresie zgodności z lokalnymi kryteriami wyboru, polegająca na:
 - ocenie zgodności operacji z lokalnymi kryteriami wyboru, w tym spełnienia uzyskania minimalnej liczby punktów umożliwiających wybór operacji,

- ustalenie kolejności przysługiwania pomocy na podstawie wyników oceny w zakresie spełnienia kryteriów wyboru operacji,
- dokonania wyboru operacji, ustalenie kwoty pomocy oraz ustalenie czy dana operacja mieści się w limicie środków przeznaczonych na dany nabór.

Procedury będą udostępnione do publicznej wiadomości na stronie internetowej „LGD – U ŹRÓDEŁ” oraz w wersji papierowej w biurze LGD.

Sposób ustanowienia i zmiany kryteriów wyboru zgodnie z wymogami określonymi dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR, uwzględniające powiązanie kryteriów wyboru z diagnozą, celami i wskaźnikami.

Lokalne kryteria wyboru operacji zastosowane w ramach ogłaszanych konkursów przez LGD zostaną opracowane po podpisaniu umowy ramowej na wdrażanie LSR, przy zastosowaniu metod partycypacyjnych tj. warsztaty konsultacyjne, konsultacje z Grupą roboczą ds. przygotowania LSR. W wyniku tych prac, mając na uwadze wymagania poszczególnych funduszy finansujących, zgodności ich z diagnozą, celami i wskaźnikami powstaną kryteria, które po konsultacjach społecznych zatwierdzi Rada. W przypadku zmiany, aktualizacji lokalnych kryteriów wyboru spowodowanej aktualizacją LSR lub w trakcie przeprowadzanego monitoringu i/lub ewaluacji zaistnieją takie okoliczności LGD przygotowuje propozycje, które zostaną podane konsultacją społeczną.

Konsultacje dot. zmian lokalnych kryteriów wyboru odbywać się będą w formie spotkań konsultacyjnych ze szczególnym uwzględnieniem głosów osób należących do grup zdiagnozowanych na obszarze LSR i/ lub poprzez stronę internetową, na której dostępny będzie formularz wnoszenia uwag do obowiązujących kryteriów wyboru. Za prawidłowy przebieg procedury przygotowania i wprowadzania zmian, z udziałem lokalnej społeczności, odpowiedzialne jest biuro LGD.

Zebrane dane i informacje przekazane przez społeczność lokalną w formie pisemnej, zostaną wykorzystane do podjęcia zmian lokalnych kryteriów wyboru, które zatwierdzi Rada „Lokalnej Grupy Działania – U ŹRÓDEŁ”. Podczas prac nad aktualizacją lokalnych kryteriów wyboru operacji możliwe jest korzystanie z pomocy ekspertów w tej dziedzinie. Podjęcie uchwały w sprawie zatwierdzenia zmian lokalnych kryteriów wyboru operacji należy do wyłącznej kompetencji Rady LGD. Zmienione oraz zatwierdzone kryteria wyboru zostaną zamieszczane na stronie internetowej LGD. Tak opisany proces zapewnia powszechny udział społeczności lokalnej w procesie zmiany kryteriów.

Innowacyjność – definicja, zastosowanie, zasady oceny.

Podczas konsultacji społecznych dokonano analizy pojęcia innowacyjności w kontekście definicji wskazanej w dokumentach programowych oraz wyznaczonych celów w LSR. Na bazie tego przyjęto definicję innowacyjności, która ma odzwierciedlenie w diagnozie oraz analizie SWOT i odnosi się do głównych problemów i potrzeb zidentyfikowanych na etapach budowy LSR.

Innowacyjność – zmiana mająca na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych (kontekst lokalny).

Wyżej wymieniona definicja będzie stosowana w przedsięwzięciach 1.1 Rozwój działalności gospodarczej, 1.2. Podejmowanie działalności gospodarczej, 2.1 Infrastruktura turystyczna, rekreacyjna i/lub kulturowa, 3.3 Rozwój infrastruktury rekreacyjnej oraz 3.7 koncepcje inteligentnych wsi. Przedsięwzięcia w ramach celu 3 mają potencjał do stosowania innowacji opartych o rozwiązania cyfrowe, zgodnie z koncepcjami inteligentnych wsi.

Ww. kryterium wynika wprost z przeprowadzonej diagnozy i konsultacji społecznych, gdzie wskazano zbyt małą liczbę podejmowanych, realizowanych przez wnioskodawców projektów innowacyjnych wykorzystujących zasoby naturalne i kulturowe obszaru.

Kryterium dotyczące partnerstwa będzie stosowane w ramach przedsięwzięcia 3.2 Wzmocnienie potencjału lokalnych NGO i grup nieformalnych, 3.4 Dialog międzypokoleniowy, 3.6 Budowanie kompetencji, aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LGD – osoby starsze. Zastosowanie tego kryterium, jako preferencji wynika z zidentyfikowanej na obszarze LGD zbyt małej aktywności ludzi młodych (do 25 r.ż.) oraz osób starszych (powyżej 60 r.ż.), współpracy organizacji pozarządowych z innymi podmiotami w sferze działań obywatelskich, integracyjnych.

Informacja o realizacji projektów grantowych, operacji własnych, operacji realizowanych w partnerstwie.

W LSR zaplanowano realizację projektów grantowych, operacji własnych, operacji/projektów partnerskich. W przypadku projektów grantowych będą to projekty z zakresu podnoszenia atrakcyjności turystycznej obszaru LGD oraz wzmocnienia kapitału społecznego mieszkańców obszaru LGD. Projekty grantowe będą realizowane za pomocą przedsięwzięcia 2.4 Wydarzenia na „Piekielnym Szlaku” i w Parkach Nordic Walking 2.5 Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców, 2.6 Marketing obszaru LGD, 3.2 Wzmocnienie potencjału lokalnych NGO i grup nieformalnych, 3.4 Dialog międzypokoleniowy, 3.5 Promocja dziedzictwa kulturowego, 3.6 Budowanie kompetencji, aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LGD – osoby starsze. Szczegółowe kwestie dotyczące założeń tego przedsięwzięcia, rodzaju beneficjentów oraz kwoty budżetu na ich realizację przedstawiono w Rozdziale VI LSR.

Operacje własne również zostały zaplanowane w LSR, będą realizowane przez LGD w przypadku braku zainteresowania ze strony innych beneficjentów, realizacja ich będzie możliwa w następujących przedsięwzięciach: 1.3 Podnoszenie kompetencji niezbędnych na rynku pracy, 2.2 Rozwój usług turystycznych przez rozwój "Piekielnego szlaku" i Parków Nordic Walking, 2.3 Rozwój potencjału gospodarczego obszaru LGD poprzez rozwój turystyki rowerowej i wykorzystanie dostępnej infrastruktury rowerowej, 3.1 Wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców obszaru LGD.

Operacje/projekty partnerskie wyodrębnione w następujących przedsięwzięciu 2.2 Rozwój usług turystycznych przez rozwój "Piekielnego szlaku" i Parków Nordic Walking. W przypadku przedsięwzięcia 2.2. planowana jest współpraca z partnerami spoza obszaru LSR, która będzie polegała na rozwoju w zakresie turystyki na „Piekielnym Szlaku”, który w ramach obecnego LSR obejmował będzie obszar dwóch LGD położonych na obszarze dwóch województw – świętokrzyskiego i łódzkiego.

Zgodność z FEŚ 2021-2027

Kryteria wyboru operacji ustalone dla poszczególnych przedsięwzięć finansowanych z EFRR będą zgodne z kryteriami wyboru projektów ustanowionych w FEŚ w odniesieniu do danego celu, typu projektu i właściwego funduszu. Projekty wskazane w LSR będą wybierane zgodnie z zasadami i warunkami obowiązującymi dla EFRR, a także promowane będą projekty wpisujące się w inicjatywę Nowy Europejski Bauhaus. Ta kreatywna i interdyscyplinarna inicjatywa łączy Europejski Zielony Ład z naszymi przestrzeniami życia i doświadczeniami. Powstające w jej duchu projekty to miejsca, praktyki i doświadczenia, które są: wzbogacające czyli inspirowane sztuką i kulturą, odpowiadające na potrzeby wykraczające poza funkcjonalność, zrównoważone czyli powstające w harmonii z naturą, środowiskiem i naszą planetą oraz włączające czyli zachęcające do dialogu między kulturami, dyscyplinami, płciami i wiekiem.

Rozdział VIII Plan działania

Plan działania zawiera szczegółowy harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników produktu określonych dla przedsięwzięć, z uwzględnieniem przedziałów czasowych i procentowego wykazania realizacji wskaźnika produktu oraz wartość zaplanowanego do osiągnięcia wskaźnika rezultatu PS WPR oraz wskaźnika rezultatu wynikającego z programu regionalnego FEŚ 2021-2027 dla działań realizowanych w ramach EFRR.

Wskaźniki produktu są w bezpośredni sposób powiązane z celami i przedsięwzięciami, które będą zgodnie z nimi osiągnane. W planie działania zostały uwzględnione wartości wskaźników produktu konieczne do osiągnięcia w poszczególnych przedziałach czasowych, tzw. kamienie milowe. W pierwszym przedziale realizacji – t.j. do 30.06.2026 r, zaplanowano osiągnięcie co najmniej 20% poziomu każdego ze wskaźników produktu, który został przewidziany do realizacji w tym przedziale.

Ponadto zaplanowano wykorzystanie co najmniej 40% środków finansowych na realizację przedsięwzięć w LSR. Realizacja wskaźników produktu, będzie przyczyniać się do realizacji przedsięwzięć, a następnie celów szczegółowych strategii.

Największa pula środków 1 187 000 EUR została przeznaczona na realizację przedsięwzięć związanych z tworzeniem i utrzymaniem miejsc pracy, w związku z tym w pierwszej kolejności będzie mieć miejsce realizacja założeń w ramach pierwszego celu szczegółowego – *Rozwój przedsiębiorczości, aktywności mieszkańców*. Na początek zaplanowano realizację operacji własnych związanych z podnoszeniem kwalifikacji i umiejętności niezbędnych na rynku pracy wśród mieszkańców obszaru LGD, którzy nie potrzebują w pierwszej kolejności aktywnej integracji społecznej (przedsięwzięcie 1.3). Dlatego jako pierwsze zostaną ogłoszone nabory na podnoszenie kompetencji niezbędnych na rynku pracy tak aby potencjalni beneficjenci otrzymali kompleksowe wsparcie związane z rozwijaniem przedsiębiorczości.

W ramach drugiego celu szczegółowego - *Wzrost atrakcyjności turystycznej obszaru LGD* działania skupiają się w dalszym ciągu na rozwoju infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturowej oraz na tworzeniu i rozwoju atrakcyjnych produktów turystycznych. Dodatkowo będzie realizowany projekt partnerski krajowy związany z dalszym rozwojem „Piekielnego szlaku” oraz Parków Nordic Walking (przedsięwzięcie 2.2 i 2.4).

W ramach celu szczegółowego trzeciego - *Wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców obszaru* w pierwszej kolejności będą ogłaszane nabory na działania skierowane do grup istotnych dla realizacji LSR czyli do osób starszych i osób młodych do 25 roku życia (przedsięwzięcie 3.4 i 3.6) oraz przewidziano przeprowadzenie przedsięwzięć koncepcyjnych w ramach projektu grantowego Smart village.

Plan działania należy uznać za racjonalny, gdyż zaplanowano go w sposób gwarantujący spełnienie celów i założeń zawartych w LSR. W początkowej fazie harmonogramu przedsięwzięto środki na tworzenie koncepcji, budowanie i zwiększanie potencjału terenu poprzez poprawę infrastruktury publicznej i dostępności usług a co za tym idzie zwiększenie się liczby nowych miejsc pracy. Następnie zaplanowano budowę i rozwój infrastruktury turystycznej oraz promocję obszaru i wzmocnianie kapitału społecznego. Kolejne lata to zwiększony marketing obszaru, integracja i aktywizacja mieszkańców terenu LGD. Kompleksowe podejście do rozwoju lokalnego, wykorzystujące zasoby obszaru i potencjał mieszkańców pozwoli na spełnienie założonych wskaźników.

Dokładny plan działania wraz z czasowym przedziałem osiągania wskaźników przedstawia załącznik nr 2 do LSR. Osiągnięcie w przedstawionych przedziałach czasowych założonych pułapów wskaźników opracowano w sposób racjonalny, aby możliwe było kompleksowe podejście do rozwiązywania problemów lokalnej społeczności na obszarze oraz aby jak najlepiej wykorzystać czas wdrażania LSR.

Rozdział IX Plan finansowy LSR

Budżet Lokalnej Strategii Rozwoju został skalkulowany na kwotę **3 281 242** EUR i zakłada finansowanie z PS WPR oraz z programu regionalnego FEŚ 2021-2027. Wysokość środków przewidzianych w budżecie wynika z liczby mieszkańców obszaru LSR zgodnie z danymi GUS na dzień 31 grudnia 2020 roku. Liczba ludności na obszarze LGD oszacowano na **83994** osoby. Kwoty wsparcia finansowego zaplanowane w budżecie LSR nie przekraczają kwot na LSR określonych w załączniku nr 2 i 4 do Regulaminu konkursu.

Budżet podzielony jest na 2 zakresy wsparcia:

- wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060), kwota wsparcia **2 718 742** EUR, w tym 218 742 EUR z programu regionalnego FEŚ 2021-2027 w ramach EFRR, przeznaczona na realizację celów szczegółowych zaplanowanych w LSR,
- zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060), kwota wsparcia **562 500** EUR przeznaczona m.in.: na funkcjonowanie biura LGD w tym doradztwo (koszty obejmują m.in. wynagrodzenie pracowników, utrzymanie biura, usługi telekomunikacyjne i pocztowe, obsługę informatyczną biura, zwroty kosztów dojazdu, obsługę konta, zakup materiałów biurowych oraz koszty związane z świadczeniem doradztwa); kampanię informacyjną oraz koszty związane ze szkoleniami, warsztatami dla potencjalnych beneficjentów.

W budżecie zaplanowano następujące kwoty na poszczególne cele szczegółowe:

- Cel 1 „Rozwój przedsiębiorczości, aktywności mieszkańców” – **1 187 000** EUR
- Cel 2 „Wzrost atrakcyjności turystycznej obszaru LGD” – 558 742 EUR
- Cel 3 „Wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców obszaru” – **973 000** 000 EUR

W LSR zaplanowano realizację projektu partnerskiego krajowego na kwotę 100 000 EUR określając szczegółowo cele i wskaźniki LSR jakie ten projekt będzie realizować. Przewidziano również realizację 4 operacji własnych na łączną kwotę 145 000 EUR co stanowi **5,80%** wartości środków przeznaczonych na wdrażanie LSR. W ramach środków z programu regionalnego FEŚ 2021-2027 (EFRR) przewidziano wsparcie na rozwój infrastruktury turystycznej (przedsięwzięcie 2.1) na kwotę 218 742 EUR. W budżecie zaplanowano również środki na działania infrastrukturalne finansowane w ramach komponentu PS WPR w wysokości **675 000** EUR. Kwota ta stanowi **27%** środków przeznaczonych na wdrażanie LSR. Środki te będą przeznaczone na operacje jednostek sektora finansów publicznych w zakresie wsparcia związanego z budową/przebudową infrastruktury publicznej. W celu aktywizacji mieszkańców oraz organizacji pozarządowych zaplanowano 505 000 EUR na projekty grantowe co stanowi **20%** budżetu. Poziom dofinansowania dla operacji w ramach projektów grantowych będzie wynosił 100%. Dodatkowo w kryteriach wyboru operacji zakłada się premiowanie operacji, w ramach których beneficjenci gwarantują udział partnerów. Kryteria oceny, Plan działania oraz Plan finansowy zaplanowane zostały tak, aby w możliwie jak największym stopniu przyczyniały się do niwelowania zdiagnozowanych problemów obszaru i jego mieszkańców. Szczegółowe powiązanie budżetu z celami i przedsięwzięciami wskazano w rozdziale Cele i wskaźniki.

Zgodnie z kamieniami milowymi do 30.06.2026 r. zaplanowano 40% kontraktacji środków a do 31.12.2027 r. co najmniej 80% kontraktacji środków.

Zadania komplementarne do przedsięwzięć w ramach celu szczegółowego nr 1 związane z aktywną integracją społeczną i zawodową będą finansowane z innych źródeł (EFS+) i przyczynią się do wzrostu aktywności mieszkańców i ich przedsiębiorczości.

Zaplanowany budżet LSR jest w bezpośredni sposób powiązany z planem działania oraz celami i przedsięwzięciami. Został on skalkulowany w oparciu o planowane do osiągnięcia wartości wskaźników zaplanowanych dla przedsięwzięć, które są niezbędne do osiągnięcia celów szczegółowych. Budżet w podziale na poszczególne fundusze EFSI i zakresy wsparcia zawarto w **załączniku nr 3 do LSR**. Natomiast plan wykorzystania

budżetu LSR przedstawiający wykorzystanie środków w podziale na poszczególne fundusze i lata zawarto w załączniku nr 4 do LSR.

Rozdział X Monitoring i ewaluacja

W celu uniknięcia odstępstw od założonych celów strategicznych i tym samym usprawnienie funkcjonowania i realizację LSR, niezbędne jest prowadzenie stałego monitoringu, a także przeprowadzanie okazjonalnych ewaluacji w celu dokonywania ewentualnej aktualizacji oraz dbania o poprawność i efektywność wdrażania.

Proces monitoringu obejmuje systematyczne zbieranie i analizowanie ilościowych i jakościowych informacji na temat funkcjonowania LGD oraz etapu realizacji Strategii w kwestii finansowej i rzeczowej. Celem monitoringu jest pozyskiwanie informacji zwrotnych na temat skuteczności i wydajności wdrażanej Strategii oraz weryfikacja tempa i kierunku, w którym zmierza realizacja LSR. Monitoring LSR pozwala na bieżące weryfikowanie oraz jeśli to konieczne, zmodyfikowanie i dostosowanie do potrzeb. Dane uzyskane w ramach monitoringu są podstawą do tworzenia procesu ewaluacji. W tabeli 12 przedstawiono elementy, które w trakcie wdrażania LSR zostaną poddane monitoringowi, wraz z wyszczególnieniem podmiotów odpowiedzialnych za wykonanie badania, metod i źródeł pozyskiwania informacji oraz czasu i celu wykonywania badań.

Tabela 12 Elementy podlegające monitorowaniu

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródła danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
Wskaźniki realizacji LSR	LGD- ocena własna	Sprawozdania beneficjentów, ankiety beneficjentów, rejestr danych LGD	Na bieżąco	Stopień realizacji wskaźnika.
Harmonogram ogłaszanych konkursów	Zarząd LGD	Rejestr ogłoszonych konkursów	Na bieżąco	Zgodność ogłaszania konkursów z harmonogramem konkursów LSR, ocena stopnia realizacji zadań wdrażanych w ramach LSR.
Budżet LGD	Zarząd LGD	Rejestr danych	Na bieżąco	Stopień wykorzystania środków finansowych w odniesieniu do środków zakontraktowanych.
Zainteresowanie stroną internetową LGD	LGD- ocena własna	Licznik odwiedzin strony internetowej, dane od jej administratora	Na bieżąco	Skuteczność przekazywania/ uzyskiwania informacji na temat działalności LGD.
Pracownicy Biura LGD, funkcjonowanie Biura Zarządu	Zarząd LGD	Anonimowe ankiety	Na bieżąco	Ocena pracy pracowników, sposób przekazywania istotnych informacji potencjalnym beneficjentom, pomoc w rozwiązywaniu problemów, efektywność świadczonego doradztwa.

Źródło: Opracowanie własne

Ewaluacja stanowi bardzo istotny etap. Umożliwia przegląd i ocenę poziomu realizacji zamierzonych celów postawionych w LSR. Dzięki temu może przyczynić się do obniżenia ryzyka błędu popełnionego podczas procesu planowania oraz uniknięcia ewentualnych skutków.

Ewaluacja będzie prowadzona zgodnie z 5 kryteriami ewaluacyjnymi⁸:

1. Trafności – kryterium to pozwoli określić czy projekty realizowane w ramach LSR są zgodne z założonymi celami i przedsięwzięciami.
2. Efektywności i wydajności – kryterium to pozwoli określić jak duże są nakłady: finansowe, czasu, kapitału ludzkiego na uzyskane wyniki i osiągnięte rezultaty zrealizowanego przedsięwzięcia.
3. Skuteczności – kryterium to pozwoli ocenić stopień osiągniętych celów w odniesieniu do założeń.
4. Trwałości – kryterium to pomoże ocenić czy osiągnięte efekty realizacji projektu będą wpływać w dłuższym okresie niż do zakończenia finansowania na rozwój danego sektora, regionu.
5. Użyteczności – kryterium to pozwoli ocenić czy realizowana LSR odpowiada na rzeczywiste potrzeby mieszkańców oraz w jakim stopniu wpływa na poprawę życia mieszkańców terenu LGD.

Tabela 13 Elementy podlegające ewaluacji

Elementy poddane badaniu	Wykonawca badania	Źródła danych i metody ich zbierania	Czas i okres dokonywania pomiaru	Analiza i ocena danych
Działalność LGD, funkcjonowanie Biura (w tym działań informacyjno-promocyjnych, działań doradczych),	LGD (ocena własna)	Badania ankietowe wśród mieszkańców i beneficjentów i/lub za pośrednictwem strony internetowej Stowarzyszenia	Ocena roczna za lata 2023–2027, dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego, z wyłączeniem roku: 2026 i 2028 (ewaluacji <i>midterm</i> i <i>ex-post</i>)	Ocena poprawności działalności prowadzonej przez Stowarzyszenie, określająca skuteczność realizowanych zadań w odniesieniu do założeń LSR.
	Podmiot zewnętrzny – niezwiązany z LGD	Badania ankietowe wśród mieszkańców i beneficjentów, rozmowy z mieszkańcami na otwartych spotkaniach, wywiady z wnioskodawcami Badania ankietowe i/lub opinie członków i organów Stowarzyszenia	W roku 2026 ewaluacja <i>midterm</i> , w roku 2028 ewaluacja <i>ex-post</i> (na dzień 31 marca)	
Skuteczność promocji i aktywizacji społeczności lokalnej	Zarząd LGD	Badania ankietowe wśród mieszkańców, prowadzone bezpośrednio oraz i/lub za pośrednictwem strony internetowej	Ocena roczna za lata 2023–2027, dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego.	Ocena skuteczności promocji LGD oraz działań wdrażanych w ramach LSR, mierzona, jako liczba osób, które

⁸ M. Łotys, *Ewaluacja i rozliczanie projektów*, Fundacja Wspomagania Wsi.

		Stowarzyszenia.		uzyskały informację na temat LGD oraz skuteczność animacji społeczności.
Stopień realizacji celów LSR – stopień realizacji realizacji wskaźników	LGD (ocena własna)	Ankiety i sprawozdania beneficjentów, dane własne LGD.	Ocena dwuletnia, dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego, z wyłączeniem roku: 2026 i 2028 (ewaluacji <i>midterm</i> i <i>ex-post</i>)	Ocena celowości i trafności założeń realizowanych w ramach LSR; określenie stopnia realizacji poszczególnych celów.
	Podmiot zewnętrzny - niezwiązany z LGD	Ankiety i, sprawozdania beneficjentów wywiady grupowe/ indywidualne, dane LGD	W roku 2026 ewaluacja <i>midterm</i> , w roku 2023 ewaluacja <i>ex-post</i> (na dzień 31 marca)	
Harmonogram rzeczowo-finansowy LSR	Zarząd LGD	Dane LGD	Ocena roczna za lata 2023–2027, dokonywana w pierwszym kwartale roku kolejnego.	Ocena zgodności ogłaszanych i realizowanych projektów z harmonogramem określonym w LSR.
	Podmiot zewnętrzny - niezwiązany z LGD	Dane LGD	W roku 2026 ewaluacja <i>midterm</i> , w roku 2028 ewaluacja <i>ex-post</i> .	
Budżet LSR	Zarząd LGD	Rejestr danych. Dane LGD	Raz na kwartał.	Ocena zgodności i wysokości wydatkowania środków finansowych z przyznanego budżetu na poszczególne zadania.
	Podmiot zewnętrzny - niezwiązany z LGD	Dane LGD	W roku 2026 ewaluacja <i>midterm</i> , w roku 2028 ewaluacja <i>ex-post</i> .	

Źródło: Opracowanie własne

Podmiotem odpowiedzialnym za monitoring i ewaluację LSR będzie Zarząd LGD. Do zadań Zarządu należeć będzie akceptacja wszystkich raportów wynikających z monitoringu. W zależności od rodzaju potrzebnych do wprowadzenia w LSR oraz w działalności LGD zmian, wynikających z przeprowadzonych ewaluacji, zajmować się tym będzie Rada LGD bądź Walne Zebranie Członków.

Wykaz wykorzystanej literatury

1. Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego
2. Rejestr Kół Gospodyń Wiejskich
3. Krajowy Rejestr Sądowy
4. Europejski Zielony Ład, Komisja Europejska, Bruksela, 2019
5. ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej
6. Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030: Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony, Warszawa 2019
7. Ewaluacja zewnętrzna Lokalnej Strategii Rozwoju (Ex-post)
8. Strategia Rozwoju Gminy Gowarczów na lata 2016 – 2023
9. Strategia Rozwoju Gminy Bliżyn na lata 2014-2024
10. Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Gmin Fałków, Radoszyce i Ruda Maleniecka do roku 2030
11. Strategia Rozwoju Powiatu Skarżyskiego na lata 2021-2030
12. Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+
13. Program Regionalny Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021-2027 (FEŚ 2021-2027)
14. M. Łotys, Ewaluacja i rozliczanie projektów, Fundacja Wspomagania Wsi
15. Regionalny Planu Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Województwa Świętokrzyskiego na lata 2023-2025
16. Strategia Polityki Społecznej Województwa Świętokrzyskiego
17. Ocena zasobów pomocy społecznej województwa świętokrzyskiego za 2021 rok
18. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego, Kielce 2014

Załączniki do LSR

Formularz 1: Cele i przedsięwzięcia

Budżet (EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.1 (Rozwój przedsiębiorczości, aktywności mieszkańców)	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
872 000	P.1.1 Rozwój działalności gospodarczej.	przedsiębiorstwa	konkurs
300 000	P.1.2 Podejmowanie działalności gospodarczej.	osoby fizyczne, w tym osoby młode do 25 roku życia	konkurs
15 000	P.1.3 Podnoszenie kompetencji niezbędnych na rynku pracy	osoby fizyczne niezatrudnione/pracujące/uczące się/zamieszkałe na obszarze LGD	operacja własna
Budżet (EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.2 (Wzrost atrakcyjności turystycznej obszaru LGD)	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
218 742	P.2.1 Infrastruktura turystyczna, rekreacyjna i/lub kulturowa	gminy	Konkurs (EFRR - infrastruktura)
100 000	P.2.2 Rozwój usług turystycznych przez rozwój "Piekielnego szlaku" i Parków Nordic Walking	gminy	operacja własna - projekt partnerski krajowy
15 000	P.2.3 Rozwój potencjału gospodarczego obszaru LGD poprzez rozwój turystyki rowerowej i wykorzystanie dostępnej infrastruktury rowerowej	mieszkańcy	operacja własna

105 000	P.2.4 Wydarzenia na „Piekielnym Szlaku” i w Parkach Nordic Walking	mieszkańcy, turyści	projekt grantowy
50 000	P.2.5 Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców	mieszkańcy	projekt grantowy
70 000	P.2.6 Marketing obszaru LGD	mieszkańcy	projekt grantowy
Budżet (EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.3 (Wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców obszaru)	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
15 000	P.3.1 Wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców obszaru LGD	mieszkańcy	operacja własna
50 000	P.3.2 Wzmocnienie potencjału lokalnych NGO i grup nieformalnych	Mieszkańcy, NGO	projekt grantowy
675 000	P.3.3 Rozwój infrastruktury rekreacyjnej	gminy	konkurs gminy
94 000	P.3.4 Dialog międzypokoleniowy	mieszkańcy	projekt grantowy
70 000	P.3.5 Promocja dziedzictwa kulturowego	mieszkańcy	projekt grantowy
60 000	P.3.6 Budowanie kompetencji, aktywizacja i integracja mieszkańców obszaru LGD – osoby starsze	osoby starsze 60+	projekt grantowy
9 000	P.3.7 koncepcje inteligentnych wiosek	Mieszkańcy, NGO	projekt grantowy

Formularz 2: Plan działania

CEL	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.1.	Rozwój przedsiębiorczości, aktywności mieszkańców													
Przedsięwzięcie P.1.1	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa		0%	17 operacji	100%				100%		100%		100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.1.2	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa		0%	15 operacji	100%				100%		100%		100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.1.3	Liczba szkoleń/kursów	8 sztuk	100%				100%		100%		100%		100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.1	R.37 - Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy		-	17 miejsc pracy	-		17 miejsc pracy	-	-		-		-	PS WPR

	objęte wsparciem w ramach projektów WPR.													
Wskaźnik rezultatu W.1.2	R.37 - Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR.			15 miejsc pracy										
Wskaźnik rezultatu W.1.3	R.1 Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy (...)	200 osób	-	-	200 osób	-	-	-	-	-	-	-	-	PS WPR
C.2.	Wzrost atrakcyjności turystycznej obszaru LGD													

Przedsięwzięcie P. 2.1	Liczba nowych i/lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej/rekreacyjnej		0%		0%		0%	6 sztuk	100%		100%		100%	EFRR
	Wspierane strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność		0%	1 strategia	100%		100%		100%		100%		100%	
Przedsięwzięcie P.2.2	Liczba zrealizowanych projektów partnerskich		0%		0%		0%	1 sztuka	100%		100%		100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.2.3	Liczba wydarzeń/szkoleń/warsztatów				100%		100%		100%		100%	15000	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.2.4	Liczba wydarzeń		0%		0%		0%		0%	14 wydarzeń	100%		0%	PS WPR

Przedsięwzięcie P.2.5	Liczba szkoleń/ warsztatów		0%		0%		0%	9 szkoleń	100%		100%		100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P.2.6	Liczba wydarzeń promocyjnych		0%		0%	12wydarze ń	100%		100%		100%		100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.1(2)	R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu WPR		-	125 osób	-	250 osób	-	250 osób	-	250 osób	-	125 osób	-	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.1 (1)	EFRR – liczba osób odwiedzających obiekty kulturalne i turystyczne objęte wsparciem		-		-	2000 osób	-	2000 osób	-	2000 osób	-	2000 osób	-	EFRR

Przedsięwzięcie P. 3.4	Liczba wydarzeń integrujących/ aktywizujących					17 wydarzeń	100%		100%		100%		100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P. 3.5	Liczba wydarzeń promocyjnych							12 wydarzeń	100%		100%		100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P. 3.6	Liczba spotkań wydarzeń									11 wydarzeń	100%		100%	PS WPR
	Liczba osób objętych usługami świadczonymi w społeczności lokalnej		0%		0%					100 osób	100%			PS WPR
Przedsięwzięcie P. 3.7	Liczba opracowanych koncepcji inteligentnych wsi					9 koncepcji	100%		100%		100%		100%	PS WPR

Wskaźnik rezultatu W.3.1	R.42 – Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.	-	100 osób	-	100 osób	-	100 osób	-	100 osób	-	100 osób	-	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.3.2	R.1 Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających	-		-	55 osób	-		-	45 osób	-		-	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.3.3	R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu WPR	-		-	100 osób	-	200 osób	-	100 osób	-	200 osób	-	PS WPR

Wskaźnik rezultatu W.3.4	R.42 – Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.		-	-	77 osób	-	66 osób	-	22 osoby	-	22 osoby	-	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.3.5	R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu WPR						100 osób				100 osób		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.3.4	R.42 – Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.				50 osób				50 osób				PS WPR

Wskaźnik rezultatu W.3.7	R.40 Liczba wspieranych strategii inteligentnych wsi (inteligentna przemiana gospodarki wiejskiej)	sztuki	X	X	6 strategii	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	PS WPR
--------------------------	--	--------	---	---	-------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	-----------

Formularz 3: Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	EFRR*	EFS+*	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	2 500 000,00	218 742,00	0,00	2 718 742,00
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	562 500,00	0,00	0,00	562 500,00
Razem	3 062 500,00	218 742,00	0,00	3 281 242,00
<p>* Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.</p> <p>** W wierszu odpowiadającemu danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość „0”.</p>				

Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR

fundu sz	środki zakontraktowane (w Euro) do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorz ystania budżet u LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzyst ania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajow e)	% wykorz ystania budżet u LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzyst ania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorzy stania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykor zystan ia budże tu LSR	kwota ogółem (UE+ krajowe)	% wykorz ystania budżet u LSR
EFRR OW	30000,00	1,10	1 847000,00	67,94	0,00	0,00	223 000,00	8,28	220 000,00	8,09	165000,00	6,07	15000,00	0,55
EFS+	0,00	0,00	0,00	0,00			0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
EFRR	0,00	0,00	0,00	9,86			0,00	0,00	218 742,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
RAZE M	30000,00	1,10	1 877000,00	69,04			2 100 000,00	77,24	2 538 742,00	93,38	2 703 742,00	99,45	2 718742,00	100,00